

Frivillighet i Norges Røde Kors

- i et sosialpedagogisk perspektiv

Martine Høegh

Masteroppgave i Pedagogikk

Allmenn Studieretning

Pedagogisk Forskningsinstitutt

Det Utdanningsvitenskaplige Fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

24.04.2009

SAMMENDRAG AV MASTEROPPGAVEN I PEDAGOGIKK

TITTEL:

**FRIVILLIGHET I NORGES RØDE KORS
- I ET SOSIALPEDAGOGISK PERSPEKTIV**

AV:

HØEGH, MARTINE

EKSAMEN:

Masteroppgave i Pedagogikk (Ped 5300)

Allmenn studieretning

SEMESTER:

Vår 2009

STIKKORD:

Frivillighet, frivillige organisasjoner, Norges Røde Kors, sosialisering, sosial kapital, sosialpedagogikk, sosiale nettverk, nettverkssamfunn.

Problemstilling

Oppgavens hovedmål er å se på frivillighet i Norges Røde Kors i et sosialpedagogisk perspektiv. Ut fra dette perspektivet vil jeg drøfte spenningsforholdet mellom individ og samfunn samt utviklingen av nettverkssamfunnet.

Den overordnede problemstillingen er:

På hvilken måte er frivillighet i Norges Røde Kors sosialpedagogikk?

Ut fra problemstillingen har jeg utledet tre spørsmål som oppgaven skal besvare:

- *Hvilken samfunnsrolle har frivillige organisasjoner som Røde Kors?*
- *Hva kjennetegner Røde Kors som frivillig organisasjon?*
- *På hvilken måte genererer frivillighet i Norges Røde Kors sosial kapital som en sosialpedagogisk ressurs?*

Metode og kilder

Oppgaven er en kildestudie av frivillighet analysert og drøftet opp mot sosiale teorier som kan beskrive samspillet mellom individ og samfunn i en frivillig organisasjon. Jeg har gjort en litteraturstudie og dokumentanalyse med en hermeneutisk tilnærming.

Hovedkonklusjoner

Oppgaven viser, med utgangspunkt i sosialisering, sosial kapital og sosialpedagogikk, at frivillighet genererer sosiale frivillige nettverk som binder individer og samfunnet sammen. Frivillige organisasjoner som Røde Kors skaper sosiale møteplasser der individer kan danne sosial kapital. Røde Kors driver behovsrelaterte og humanitære aktiviteter for mennesker i sårbare livssituasjoner og bidrar til å integrere individer i samfunnet. Dette kan ses som en kontrast til utviklingen av det komplekse samfunn der individualiseringen dominerer og fremmer differensiering i dagens moderne samfunn. Nettverkssamfunnets sosiale effekter på frivillig organisering viser seg å være både positive og negative.

Forord

Jeg vil først takke Christian Beck for fantastisk bra hjelp, for gode og kjappe løsninger, og for motiverende veiledning. Du er en unik ressurs for PFI.

Jeg vil også takke Ola Stafseeng. Og tusen takk til Hege Knudsmoen, som helt uten grunn har hjulpet meg masse.

Tusen takk til Ingrid Naustdal på Norges Røde Kors. Takk for mange gode innspill og takk for at du har tatt så godt i mot meg og gitt meg tilgang til deres spennende verden. Tusen takk til Tor for en meget god språkvask.

Jeg må takke farfar, for at ditt årelange engasjement har gitt meg innblikk og interesse for Røde Kors og frivillighet. Jeg kan aldri matche deg, men håper jeg kan klare å leve etter ditt motto; at den største gleden man kan ha er å gjøre en annen glad. Tusen takk til mamma for din ustoppelige støtte og kjærlighet, og for at du alltid har oppmuntret meg til å ta en utdanning, du er fantastisk! Takk til pappa for at du har bidratt til at jeg har kunnet studere og takk for du alltid sier at det ordner seg. Og tusen takk til resten av familie og venner som har holdt ut med meg, vært støttende og tilstede. Takk Kristin for at du er den du er for meg.

Et hjertelig og stort takk til Emilia, Silje og Niri, uten dere hadde det her ALDRI gått. Må innrømme at jeg er meget glad dere ble jobbende og hengende her litt lengre. Takk Emilia for at du var min første venn på Helga, takk for ditt gode humør, dine gode råd og for alt det rare og morsomme vi har gjort sammen i disse årene. Takk Silje for din åpenhet og ærlighet, og for all støtte i tunge og frustrerende perioder, og takk for mye latter og gøy. Takk Niri for din tørre humor og festlige vesen, det har gjort hverdagen litt morsommere. Og tusen takk for kritisk blikk, gode tilbakemeldinger og hjelp til det meste, du har vært en veldig god studentveileder for meg. Takk alle tre for at dere har brukt tid på oppgaven min og meg!

Stor takk til resten av frokost/lunsj/middag gjengen på Helga som har gjort det mye mer gøy å ha pauser enn å sitte alene i 3. etasje å skrive. Dere er så bra og flinke alle sammen. Og jada mr. A du får en liten ekstra takk for at du har gitt meg en ekstra god grunn til å være enda mer på skolen.

Må tilsatt bare si at jeg er veldig takknemlig for alle jeg har fått gleden av å lære å kjenne disse årene på mastern, jeg kommer til å savne dere og hverdagen her.

Det er med stor lettelse og stor glede jeg endelig avslutter denne oppgaven.

Takk for meg!

Innhold

1. INNLEDNING	1
<i>Bakgrunn .....</i>	<i>1</i>
<i>Tema .....</i>	<i>3</i>
1.1 PROBLEMSTILLING.....	6
1.2 BEGREPSAVKLARING	7
1.3 AVGRENSNING.....	10
1.4 PRESENTASJON AV KOMMENDE KAPITLER	11
2. METODE OG KILDER.....	13
2.1 EN HERMENEUTISK TILNÆRMING.....	13
2.2 MIN ROLLE SOM FORSKER	14
2.3 VALG AV KILDER	16
2.4 ANALYSE.....	17
3. NORGES RØDE KORS.....	19
3.1 HISTORIEN OM RØDE KORS	19
3.2 ORGANISASJONSSTRUKTUREN	20
3.2.1 <i>Aktiviteter .....</i>	<i>22</i>
3.2.2 <i>Internasjonalt .....</i>	<i>23</i>
3.2.3 <i>Økonomisk funksjon .....</i>	<i>26</i>
3.3 RØDE KORS-PRINSIPPENE	27
3.4 FRIVILLIGHETSPOLITIKK	31
3.5 RØDE KORS - ET SPENNINGSFELT MELLOM INDIVID OG SAMFUNN.....	33
3.5.1 <i>Demokrati.....</i>	<i>34</i>
3.5.2 <i>Forskjellen mellom medlem og frivillig.....</i>	<i>36</i>

3.5.3	<i>Er frivillighet egnet for alle?</i>	39
4.	SOSIALISERING	41
4.1	DET KOMPLEKSE SAMFUNN	41
4.2	INDIVIDUALISERING ELLER FELLESKAP?	45
4.3	MOTIVASJON OG SOSIAL KOMPETANSE	48
4.4	FRIVILLIGHET SOM SOSIALISERINGSARENA	50
4.4.1	<i>Internalisering</i>	51
4.4.2	<i>Imitering</i>	52
4.4.3	<i>Identifisering</i>	53
5.	SOSIAL KAPITAL	56
5.1	BAKGRUNN OG FORSKNING PÅ SOSIAL KAPITAL.....	56
5.2	HVA ER SOSIAL KAPITAL?	58
5.2.1	<i>Bourdieu dannet sosial kapital</i>	59
5.2.2	<i>Coleman videreutviklet sosial kapital</i>	61
5.3	PUTNAMS ANALYSE OM SOSIAL KAPITAL I FRIVILLIGE ORGANISASJONER	62
5.4	SOSIAL KAPITAL BESTÅR AV TRE KOMPONENTER.....	64
5.4.1	<i>Tillit</i>	64
5.4.2	<i>Nettverk</i>	65
5.4.3	<i>Sivilt engasjement</i>	66
5.5	HVORFOR BOWLER VI ALENE?	66
5.5.1	<i>Nettverk i samfunnet</i>	67
5.5.2	<i>Ressurser</i>	71
5.6	SOSIAL KAPITAL I RØDE KORS.....	72
5.7	ET KRITISK BLIKK PÅ SOSIAL KAPITAL.....	74

6.	FRIVILLIGHET I ET SOSIALPEDAGOGISK PERSPEKTIV	77
6.1	FORHOLDET MELLOM INDIVID OG SAMFUNN	77
6.2	FRIVILLIG INNSATS	80
6.3	DET SIVILE SAMFUNN	81
6.4	FORUTSETNING OG RESULTAT AV FRIVILLIGHET	88
7.	FRIVILLIGHET I ET FREMTIDSPERSPEKTIV	91
7.1	NETTVERKSSAMFUNN	91
7.2	DEN KOMPLEKSE UTVIKLINGEN	96
8.	AVSLUTNING.....	99
9.	KILDELISTE.....	102

1. Innledning

Den frivillige innsatsen i Norge spenner seg over et mangfold av oppgaver, verdier og strukturer, og spiller en viktig rolle for utviklingen av et velfungerende demokrati. Frivillighet er med på å skape identitet og fellesskap mellom mennesker. Den er viktig som kunnskapsformidler og kulturbærer. Frivillig innsats er med på å skape forståelse og toleranse i menneskers møte med hverandre, og mye av grunnlaget for samfunnets kulturelle verdier kan bli lagt her.

Frivillighet har hovedsakelig tre funksjoner: sosial integrasjon, demokrati og økonomi (Wollebæk m.fl.2000). Den samlede verdien av disse tre funksjonene utgjør en meget sentral del av samfunnets ressurser. Sosial integrasjon omhandler frivillige organisasjoners evne til å skape fellesskap, tilhørighet og danne sosial kapital. Den demokratiske funksjonen baseres på individers deltakelse i samfunnet og utviklingen av velferdsstaten. Frivillige organisasjoners rolle i forhold til økonomi innebærer deres produksjon av fortjenestefrie tjenester samt deres økonomiske relasjoner og forhold til staten. Den frivillige sektoren i Norge utgjør en betydelig del av vår samfunnsøkonomi.

Bakgrunn

Frivillige organisasjoner er en del av det vi kaller for det sivile samfunn. Frivillige organisasjoner er fremgangsdrivere og bidrar til å forandre samfunnet gjennom å ta initiativ til å gjennomføre tiltak som staten ellers ikke ville fått til, eller har ressurser til. Frivillighetsforskningen hevder at uten vår sterke frivillige sektor så ville neppe velferdsstaten vår sett ut slik den gjør i dag (Institutt for samfunnsforskning 2008).

En av frivillighetens største utfordringer er å møte endringene i samfunnet på en måte som ivaretar den frivillige innsatsens egenart og verdigrunnlag. Den må samtidig være åpne og inkluderende. Deltakelse i frivillige organisasjoner kan være med på å utvikle sosiale ferdigheter som læring, motivasjon og mestringsfølelse. De er med på

å utvikle og opprettholde den sosiale interaksjonen frivillighet fører med seg. Frivillige organisasjoner ønsker å være en sosial møteplass der alle grupper i samfunnet kan møtes og der sosial kapital kan skapes i møtet mellom mennesker. Mest av alt er frivillighetens formål å hjelpe mennesker i sårbare livssituasjoner.

Jeg har valgt å se på Norges Røde Kors som frivillig organisasjon i denne oppgaven. Jeg gjør selv en frivillig innsats for organisasjonen, og jeg føler en tilknytning og tillit i dem. Det var derfor et naturlig valg for meg å bruke Røde Kors da jeg bestemte meg for å skrive om frivillighet og frivillige organisasjoner. Frivillighet handler om å hjelpe andre medmennesker og dermed bidra til gi noe tilbake til andre mennesker og samfunnet. Det er en viktig sosial møteplass der individer kan utvikle fellesskap, nettverk, tillit og solidaritet. Norges Røde Kors fremstår som en stor, tydelig og sterk organisasjon, som gjør seg synlig i flere deler av samfunnet vårt.

Røde Kors er Norges største humanitære organisasjon og en stor bidragsyter til omfanget av den frivillige sektoren. Dette fordi Røde Kors ønsker å gi mennesker mulighet til å få økt sosial kontakt og skape møteplasser for mennesker som trenger nettverk (Norges Røde Kors' Hovedprogram 2008a). Deres nytteaspekt i samfunnet er først og fremst å kunne avdekke, hindre og lindre menneskelig nød og lidelse. Et annet nytteaspekt er å kunne være en sosialiseringsarena både for frivillige og for dem som mottar hjelp fra Røde Kors.

Den frivillige innsatsen i Røde Kors reguleres i takt med behovet for frivillige tjenester i samfunnet, og den må forandres i takt med samfunnsutviklingen. Hele den frivillige sektoren er betydelige bidragsytere til en reel verdiskapning for samfunnet vårt. "Den anses som en bærebjelke i dagens samfunn", sier kulturminister Trond Giske (2008). Videre understreker han at frivilligheten i Norge i dag er stor og mangfoldig. Den står sterkt i samfunnet, men frivilligheten må kunne stå alene slik at den får en tydelig egenverdi. Dette er viktig for å opprettholde frivillighetens autonomi (ibid).

Med dette som bakgrunn har jeg ønsket å se nærmere på hvilken måte frivillighet påvirker spenningsfeltet mellom individ og samfunn.

Tema

Tema for oppgaven er å analysere frivillighet i Norges Røde Kors ved hjelp av sosiale teorier som belyser formålet og resultatet av frivillig innsats. Jeg vil bruke begrepene sosialisering, sosial kapital og sosialpedagogikk for å belyse dette.

Frivillige organisasjoner og ulike former for frivillig innsats har lange tradisjoner i Norge. Frivillige organisasjoner har økt i antall i etterkrigstiden. Noe av grunnen til dette er et økt samarbeid og kontakt mellom staten og de ulike frivillige organisasjonene. Organisasjonene er nå opptatt av å kunne påvirke den offentlige politikken ved å fremme sin sak og sitt mål. Mange store frivillige organisasjoner får i dag støtte fra staten for å kunne drive med det viktige arbeidet de gjør, i tillegg til donasjoner, sponsorer, medlemsbidrag eller kontingent (Wollebæk m.fl. 2000).

Røde Kors er en organisasjon som hovedsaklig ønsker å hjelpe mennesker i sårbare livssituasjoner. Et annet viktig formål er å kunne sosialisere, bygge tilhørighet og fellesskap mellom de menneskene som gjør en frivillig innsats og for de som mottar deres hjelp. Røde Kors fungerer som en velegnet sosialiseringsarena ettersom aktivitetene deres ligger til rette for sosial interaksjon, og dermed dannelsen av sosial kapital. Sosial kapital har en tverrfaglig forskningsinteresse, og brukes innenfor flere akademiske felt: som pedagogikk, sosiologi, psykologi, statsvitenskap, økonomi og politiske studier. Begrepet åpner opp for flere ulike problemstillinger, og kan knyttes til ulike emner som for eksempel oppvekst, utdanning, arbeidsmarkedet og frivillighet.

Sosial kapital består av komponentene tillit, nettverk og sivilt engasjement som dannes og utvikles gjennom frivillig innsats. Begrepet brukes for å forstå samholdet og samspillet mellom individer i samfunnet. Begrepet utgjør en ressurs på individ og

samfunnsnivå. I frivillige organisasjoner spiller den sosiale kapitalen en stor rolle for at organisasjonene skal kunne opprettholde den frivillige innsatsen.

Sosial kapital er et sentralt begrep innefor frivillighetsforskning, der Pierre Bourdieu, James Coleman og Robert Putnam er tre kjente teoretikere. Bourdieu introduserte begrepet gjennom sin kapitalteori, og i ettertid har Coleman og Putnam videreutviklet hans tanker og satt sosial kapital inn i nye sammenhenger. Putnam har i sine studier om det sivile samfunnet i USA sammenført begrepene sosial kapital og frivillighet. Hans tanker brukes derfor som utgangspunkt for oppgavens analyse av frivillighet og sosial kapital.

Høy sosial kapital kan lede til blant annet sosial integrasjon, det kan føre til et godt arbeidsmiljø, mange ulike nettverk, samfunnsengasjement, fellesskapsfokus, troverdighet, inkludering, tilhørighet og identitetsdannelse. Lav sosial kapital kan derimot lede til at individer blir usosiale og at de står i fare for ekskludering fra samfunnet. Det kan føre til ensomhet, isolasjon fra fellesskapet, få kontakter og lite fokus på seg selv som individ, hvorav individet kan føle at den ikke forstår samfunnets sosiale koder og ikke klarer å delta i sosiale nettverk. Frivillige nettverk kan bidra til å høye individers sosiale kapital, og ses derfor som en sosialpedagogisk ressurs.

Grunnen til at jeg har valgt temaet frivillighet og Norges Røde Kors er forankret i min interesse for frivillig innsats og for den samfunnsressurs frivillige organisasjoner utgjør, samt interessen for samspillet mellom individ og samfunn. Jeg anser dynamikken mellom individet og samfunnet ved frivillig innsats som en interessant problematikk. Den kan også ses som en kontrast til utviklingen av nettverkssamfunnet i dagens komplekse samfunn, og de utfordringene den bringer med seg for frivillige organisasjoner.

Frivillige organisasjoner er med på å opprettholde fellesskapets verdi og fungerer som et bindeledd mellom individ og samfunn. Frivilligheten gir individer i samfunnet en mulighet til å bidra til fellesskapet og gjennom denne deltakelsen skape sosial kapital.

Utviklingen av det moderne samfunnet kan medføre nye og større utfordringer for frivillige organisasjoner. Røde Kors må kunne imøtekomme disse utfordringene og samtidig opprettholde sin vitalitet. Nettverkssamfunnets utvikling og effekt på frivillig organisering omhandler deres evne til å ivareta sosial integrasjon og fellesskapsdannelse. Diskusjonen rundt nettverkssamfunnets sosiale effekter dreier som om virkningene av den nye informasjons- og kommunikasjonsteknologien. I hvilken grad dette påvirker frivilligheten i Røde Kors er betydningsfullt å drøfte.

Begrepene sosialisering, sosial kapital og sosialpedagogikk brukes for å forstå resultatene av frivillighet innsats, både på individ og samfunnsnivå.

1.1 Problemstilling

Oppgavens hovedmål er å undersøke frivillighet i Norges Røde Kors i et sosialpedagogisk perspektiv. Ut fra dette perspektivet vil jeg drøfte spenningsforholdet mellom individ og samfunn, og utviklingen av nettverksamfunnet.

Den overordnede problemstillingen er:

På hvilken måte er frivillighet i Norges Røde Kors sosialpedagogikk?

Ut fra problemstillingen har jeg utledet tre spørsmål som oppgaven skal besvare:

- *Hvilken samfunnsrolle har frivillige organisasjoner som Røde Kors?*
- *Hva kjennetegner Røde Kors som frivillig organisasjon?*
- *På hvilken måte genererer frivillighet i Norges Røde Kors sosial kapital som en sosialpedagogisk ressurs?*

Oppgaven skal bidra til en forståelse av begrepene frivillighet, sosialisering og sosial kapital, sett i et sosialpedagogisk perspektiv. Problemstillingen belyses gjennom en litteraturstudie og dokumentanalyse. Den hermeneutiske arbeidsmetoden blir benyttet og gjort rede for i metodekapitlet.

1.2 Begrepsavklaring

Frivillighet

Frivillig innsats er ulønnet innsats utført av egen fri vilje i regi av en frivillig organisasjon (Wollebæk m.fl. 2000:34). I denne oppgaven brukes begrepet frivillighet med samme forståelse som Røde Kors bruker det i sine grunnleggende prinsipper: ”Røde Kors er en humanitær hjelpeorganisasjon basert på frivillig medlemskap og er ikke på noen måte tilskyndet av ønske om økonomiske fordeler” (Pictet 1979:59). Norges Røde Kors bygger virksomheten på behovsstyrt frivillig innsats. Frivillighet kan ses som en uvurderlig samfunnsressurs som er med på å fremme demokratiet og fellesskapsfølelsen hos mennesker.

Frivillig organisasjon

Frivillige organisasjoner skiller seg fra andre organisasjoner ved at det er medlemmene som ”eier” organisasjonen (Ulstein 1998:21). De frivillige organisasjonenes viktigste oppgave er å hjelpe individer gjennom å skape sosiale møteplasser med aktiviteter som passer for alle, der disse kan kunne bygge tillit og sosiale nettverk. Organisasjonene skal vektlegge deres evne til å generere sosial kapital (Wollebæk & Selle 2002). Frivillige organisasjoner er en del av det som kalles det sivile samfunn. Kjennetegnet ved slike organisasjoner er at de er formalisert, institusjonelt avgrenset fra det offentlige, fortjenestefri og har en andel frivillig innsats (Wollebæk m.fl. 2000:25). Norges Røde Kors er frivillig organisasjon som styres på lokalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. Røde Kors skal være en uavhengig, attraktiv, inkluderende og medlemsstyrt frivillig organisasjon. Den er i dag Norges og verdens største humanitære organisasjon.

Sosialisering

"Sosialisering er i samfunnsvitenskapen anvendt i vid betydning om den prosess å vokse seg inn i felleskap med andre og med samfunnet. Prosessen innebærer at individet tilegner seg fellesskapets og kulturens koder, verdier og livsmønstre og at det etter hvert oppgir noe av sin egoisme og selvcentrering til fordel for fellesskapet." (Bø & Helle 2002:233). Sosialiseringprosessen bidrar til at individet i samspill med andre kan utvikle sin identitet (Hoëm 1978).

Det er en livslang læreprosess som omfatter primær og sekundærsosialisering. Primærsosialisering begynner ved fødsel, der en tilnærmer seg og lærer om de nære omgivelsene, og om seg selv som person. Det utvikler seg til sekundærsosialisering etter hvert som barnet blir eldre (Berger & Luckmann 2003). Barnet blir en del av andre sosialiseringsinstitusjoner enn hjemmet og familien. Individer sosialiseres inn i nye områder og situasjoner hele livet gjennom formelle eller uformelle sosialiseringer. Den formelle sosialiseringen er planlagt og skjer i situasjoner på skolen, i barnehagen og ved andre institusjoner. Den kjennetegnes av en form for kontroll og overvåking. Den uformelle sosialiseringen er spontan og forekommer hele tiden. Den kan finne sted i uformelle situasjoner, som i pausen på jobben eller i friminuttet på skolen. Den formelle sosialiseringen kan når som helst bli avbrutt av den uformelle (Hoëm 1978).

Sosial kapital

Sosial kapital er en medmenneskelig ressurs som dannes gjennom sosiale nettverk og som fellesskapet dermed kan dra nytte av. Dannelsen av sosial kapital kan forekomme både på individ og samfunnsnivå. I forståelsen av sosial kapital inngår begrepene tillit, sosiale nettverk og sivilt engasjement (Hegedahl & Rosenmeier 2007).

Sosialpedagogikk

Sosialpedagogikk er en pedagogisk virksomhet som fremmer integrering av mennesker i utsatte livssituasjoner, og skal forebygge eller hjelpe mennesker tilbake i sosiale fellesskap (Madsen 2006).

Begrepet sosialpedagogikk stammer fra Karl Mager og ble første gang brukt i Tyskland i 1844, som et begrep for samfunnets samlede kunnskap om pedagogisk praksis. Sosialpedagogikken beskriver pedagogikkens sosiale dimensjon med fokus på samfunnsdannelse og fellesskapet betydning for individet (ibid).

Sosialpedagogikkens oppgave er å tilrettelegge de sosiale vilkårene for menneskelig dannelse. Den sosiale tilhørigheten og deltakelsen i fellesskapet er målsettingen i sosialpedagogikken (ibid). Oppgaven er skrevet med et sosialpedagogisk perspektiv ettersom begrepene og teoriene som drøftes omhandler hvordan individet kan bli en del av et fellesskap og hvordan denne deltakelsen påvirker individets ressurser i form av sosial kapital.

1.3 Avgrensning

Oppgaven avgrenses til å gjelde Røde Kors som eksempel på en frivillig organisasjon, samt at jeg tar utgangspunkt i deres frivillige aktiviteter og måte å organisere frivillig innsats på når jeg drøfter og analyserer oppgavens problemstilling.

Jeg vil analysere sosiale teorier som beskriver og forklarer det sosiale samspillet som frivillig innsats er, og har derfor valgt sosialisering, sosial kapital og sosialpedagogikk som hovedbegreper.

Sosialiseringsteori er omfattende, men jeg vektlegger den delen av teorien som omfatter forholdet mellom individ og samfunn samt samfunnsutviklingens konsekvenser for dagens sosialisering. Oppgaven avgrenses til å gjelde sosialisering for ungdommer og voksne ettersom det er denne brede aldersgruppen som utgjør hovedandelen av de frivillige i Røde Kors. Barnas Røde Kors og Røde Kors Ungdom er ikke fokusert på i oppgaven. Jeg har valgt å kun fokusere på frivillige aktiviteter i Norges Røde Kors som ligger under omsorgsutvalgets område, ettersom disse aktivitetene bidrar til å skape sosial interaksjon og fremmer integrering av individer i samfunnet.

Jeg vil ta utgangspunkt i Putnams forståelse av sosial kapital. Bourdieu dannet begrepet og Coleman videreutviklet bruken av begrepet og er derfor betydningsfulle å nevne. De vektlegges ikke i like stor grad som Putnam ettersom hans studier fokuserer på frivillige organisasjoners evne til å danne sosial kapital.

Jeg vektlegger den sosialpedagogiske forståelsen av de ulike begrepene, og ser sosialpedagogikken som en målsetning for frivillighetens formål.

1.4 Presentasjon av kommende kapitler

Kapitel 2 Metode og kilder: Jeg vil her beskrive metode og kilder, der det forklares hvordan litteraturstudie og dokumentanalysen har blitt gjennomført. Den hermeneutiske tolkningsmetoden forklares i forhold til min forforståelse og teksttolkning. Hvordan og hvorfor jeg har tatt de valg jeg har gjort, presenteres deretter.

Kapitel 3 Norges Røde Kors: Gir jeg en innføring og oversikt over Norges Røde Kors, kort om hvordan organisasjonen ble til og hvordan den styres i dag. Redegjørelse for hvilke aktiviteter, hvordan Røde Kors fungerer internasjonalt, samt deres økonomiske funksjon presenteres deretter. Røde Kors-prinsippene som ligger til grunn for deres humanitære arbeid og deres frivillighetspolitikk forklares. Kapitlet avsluttes med en drøfting om hvordan Røde Kors kan ses som et spenningsfelt mellom individ og samfunn.

Kapitel 4 Sosialisering: Omhandler flere ulike syn på sosialiseringsteori. Kapitlet innledes med en drøfting rundt utviklingen av det komplekse samfunn, med hjelp av blant annet Hoëm. Jeg drøfter videre samspillet mellom individualisering og fellesskap. Sosialisering forklares og drøftes i forhold til deler av problemstillingen, og brukes som bakgrunn for forståelse av de andre begrepene som drøftes videre i oppgaven. Hvordan frivillige organisasjoner kan være velegne sosialiseringsarenaer avslutter kapitlet.

Kapitel 5 Sosial kapital: Analyserer jeg begrepet sosial kapital og hvordan begrepet kan ses som en ressurs som kan dannes gjennom frivillig innsats. Sosial kapital er et komplekst begrep der forskningsinteressen fra flere ulike fagfelt har økt de siste årene. Presentasjon av Putnams syn på sosial kapital blir drøftet opp mot hvordan frivillig innsats dannes gjennom en frivillig organisasjon som Røde Kors. Et kritisk blikk på Putnams anvendelse av begrepet avslutter kapitlet.

Kapitel 6 Frivillighet i et sosialpedagogisk perspektiv: Her tar jeg for meg forholdet mellom individ og samfunn i forhold til frivillig innsats. Det sosialpedagogiske perspektivet drøftes opp mot frivillighetens formål. Deretter drøftes det sivile samfunnets betydning og perspektiver på frivillige organisasjoners rolle i det sivile samfunn. Hva jeg anser som forutsetninger og resultater av frivillig innsats i Norges Røde Kors avslutter kapitlet.

Kapitel 7 Frivillighet i et fremtidsperspektiv: Jeg drøfter utviklingen og betydning av nettverkssamfunnet i dagens komplekse samfunn. Globalisering og teknologisk utvikling påvirker måten vi organiserer oss på. Sosiale frivillige nettverk er en del av begrepet sosial kapital, og vektlegges mye i frivillighetsforskning. Nettverkssamfunnets positive og negative betydning for frivillig innsats i fremtiden står sentralt.

Kapitel 8 Avslutning: Inneholder en oppsummering der jeg diskuterer sentrale konklusjoner samt drøfter frivillighetens fremtidige utfordringer. Andre interessante problemstillinger for videre forskning om frivillighet avslutter oppgaven.

2. Metode og kilder

I dette kapitlet presenterer jeg hvilke metoder som er brukt til både fremgangsmåte, gjennomføring og drøfting av oppgaven. Oppgaven er en kildestudie av frivillighet analysert og drøftet opp mot sosiale teorier. Den hermeneutiske forskningsmetoden er benyttet. Begrepene som anvendes settes i et sosialpedagogisk perspektiv.

Hovedkildene er hentet fra fagbøker, forskningsartikler og rapporter.

Universitetsbibliotekets database og litteratur har hovedsakelig vært kilden til faglitteraturen som brukes i oppgaven. Innhenting av kilder startet med en grundig gjennomgang av den faglitteraturen som finnes om frivillighet, frivillige organisasjoner, sosialisering, sosial kapital og sosialpedagogikk. Etter å ha gjennomgått mye av faglitteraturen oppsøkte jeg forskningsartikler og rapporter skrevet om de begrepene som brukes i oppgaven. Internett har blitt brukt for å kartlegge forskningsinteressen for emnet og for å følge med på utviklingen rundt frivillighetsforskning.

2.1 En hermeneutisk tilnærming

Det er foretatt en litteraturstudie og en dokumentanalyse der jeg har valgt en hermeneutisk tilnærming. Hermeneutikken er en metodologi om teksttolking. Denne tolkningsprosessen omhandler å fortolke en tekst og skape en mening av den med en kritisk egenforståelse. Den hermeneutiske sirkelen tar utgangspunkt i at personen som tolker har en form for forforståelse. Den påvirker og gjør det mulig å tilegne seg en gradvis økende forståelse for hva meningen med teksten skal være. Det vil si at vi alltid må se på helheten for å forstå delene, og forståelse av delene må være tilstede for å forstå helheten. Den hermeneutiske prosessen starter med at en setter spørsmålsteget ved en tekst og tenker på hva budskapet med teksten er, og deretter

tolker med det utgangspunkt man selv har som forsker. Slik er blitt gjort når jeg skulle kartlegge og drøfte problemstillingen (Alvesson & Sköldberg 1994:114-130). Med ordet forforståelse menes de referanserammer og erfaringer forskere går inn i et forskningsfelt på. Det finnes ikke en todeling mellom subjektivitet og objektivitet i hermeneutikken, fordi forståelsen av den hermeneutiske situasjonen er foranderlig. Derfor kan vi ikke si at oppgaven er en objektiv analyse av frivillighet, men at det er en subjektiv forståelse av et sosialpedagogisk problem, der jeg har brukt litteraturstudie og dokumentanalyse som metode.

Gjennom hermeneutisk tilnærming vektlegges forforståelsen og forståelsen om hvordan en innhenter kunnskap og hvordan man velger å analysere den. Forståelse er en reproduktiv og skapende handling der forskeren alltid har sine referanser som utgangspunkt for sine tolkninger. Derfor blir tolkningen alltid en relativ objektivitet, aldri en absolutt (ibid:121). Det må tas hensyn til både når man skriver og leser litteraturstudier med hermeneutisk tilnærming. Som forsker må en være bevisst på at en ikke oppnår full objektivitet, men at man bruker sin forforståelse på en kritisk måte. Hermeneutikken er derfor en metode for kildekritikk som setter en del kriterier for vurdering og tolkning av data (ibid:123).

2.2 Min rolle som forsker

Som forsker og som subjekt tilfører jeg min forforståelse til det jeg leser og hvordan jeg deretter tolker og analyserer det. Subjektivitet påvirker min måte å tolke tekster på (Alvesson & Sköldberg 1994:114-156). Min rolle som forsker er å være undersøkende til det jeg studerer og bruke min forforståelse på en kritisk måte. Jeg må hele tiden være bevisst på hvordan min forforståelse for emnet kan påvirke mine analyser. Kjennskapen til fagfeltet kan gi meg muligheter til å gå dypere og bredere inn i Røde Kors som organisasjonen, men kan også påvirke hvorvidt jeg tolker kritisk eller ikke. Problematikken blir hvor fruktbart det er å være innenfor eller utenfor en

---

organisasjon man skal forske på. Å være innenfor gir muligheter og tilgang til informasjon som kan være vanskelig å få tilgang til fra utsiden. Å være utenfor kan være positivt for å oppnå objektivitet og kritisk refleksjon, men negativt når det gjelder å forstå organisasjonens indre dynamikk.

Da jeg valgte å skrive om frivillighet tok jeg kontakt med Norges Røde Kors og inngikk et samarbeid med organisasjonsavdelingen. Denne kontakten har gitt meg tilgang til informasjon om det som skjer på fagfeltet og i den frivillige sektoren. Organisasjonsavdelingen har hjulpet meg med tilgang til rapporter, artikler og materiale skrevet om og for Røde Kors. Gjennom veiledningstimer og uformelle samtaler med ansatte i organisasjonsavdelingen har jeg fått mye nyttig informasjon som har utvidet min kunnskap og forståelse for frivillighet, og for Norges Røde Kors.

Gjennom min frivillige innsats har jeg fått et innblikk i organisasjonen og forståelse for hvordan frivillig innsats organiseres og hva det kan bety for de som deltar og mottar. Jeg har ikke hatt en systematisk rolle som deltakende observatør, men min deltakelse i organisasjonen har gitt meg innsyn og påvirket forståelsen for de begrepene som anvendes i oppgaven. Feltforskning omfatter ulike typer av samfunnsforskning der formålet er å undersøke sosiale interaksjonsmønstre. Mulighetene for observasjon, deltakelse og kommunikasjon er avhengig av forskerens sosiale kompetanse. Jeg har utført en usystematisk form for feltforskning, der jeg har vekslet mellom rollene som observatør og deltaker (Hammersley & Atkinson 1996). Dette basert på min rolle som frivillig og min tilknytning til Røde Kors. Bakgrunnen til interessen for Røde Kors ligger i at jeg har familiemedlemmer som lenge har vært engasjert i organisasjonen.

Mitt innsyn som både frivillig og som observatør av organisasjonen har gitt meg muligheten til å forstå organisasjonen fra flere sider. På den ene siden kan min rolle som frivillig være positivt fordi det gir meg kunnskap til organisasjonen som jeg ellers ikke ville hatt. På den andre siden kan det hindre meg som forsker i å oppnå kritisk distanse. Forskjellen mellom rollene mine har vært at jeg som observatør i organisasjonsavdelingen ser organisasjonen innenfra, mens jeg som frivillig ser den

utenfra. Det har gitt meg evnen til forstå flere sider av organisasjonen. Mine tolkninger og analyser av Røde Kors blir derfor preget av dette, slik den hermeneutiske tilnærmingen fastslår.

I tillegg til kontakten med organisasjonsavdelingen, og som frivillig, har mye av kunnskapsinnsamlingen forekommet gjennom deltakelse på kurs og seminarer. På den måten har jeg opparbeidet meg en oppfatning av Røde Kors som jeg bruker i mine analyser av organisasjonen. Omfanget av disse faktorene har dannet min forforståelse.

2.3 Valg av kilder

For å klargjøre sammenhengen mellom frivillighet og sosial kapital brukes Putnam. Han er statsviter og fikk gjennomslag for sine tanker om sosial kapital på slutten av 90-tallet. Han revolusjonerte området etter han skrev sine to mest kjente bøker *Making Democracy Work* (1993) og *Bowling Alone* (2000). Mange forskere bruker Putnam som utgangspunkt eller refererer til ham i sine studier og i sine tolkninger av begrepet. Interessen for sosial kapital økte drastisk etter at han gav ut sine bøker. Dag Wollebæk (2000), Per Selle (2000) og Håkon Lorentzen (2004) er noen av de norske forskerne som har gjort seg synlige på dette feltet. Mye av deres forståelse og tolkninger av begrepet brukes i denne oppgaven. Bourdieu og Coleman er som nevnt tidligere anerkjente teoretikere innefor dette feltet, og brukes som grunnlag for Putnams tolkninger.

Anton Hoëm (1978) valgte jeg da jeg skulle redegjøre for sosialiseringsteori og bruke det som et grunnlag for mine analyser av frivillighet. Jeg bruker blant annet Emile Durkheim og Ivar Frønes for å tydeliggjøre på hvilken måte sosialiseringen forstås på i forhold til sosial kapital og sosialpedagogikk. Og for å forstå sosialiseringens utfordringer i det moderne, komplekse samfunnet. Bent Madsen (2006) bruker jeg for forståelsen av sosialpedagogikken. Bø og Schiefloe (2007), Manuel Castells (2000),

---

samt Live Fyrand (2005), har jeg valgt for å analysere nettverkens signifikans innenfor frivillige organisasjoner. Etter å ha jobbet med litteraturen, har jeg brukt rapporter og artikler for å videreføre og tydeliggjøre drøftingene mine.

2.4 Analyse

For å forstå hvordan sosial kapital kan benyttes i en sosialpedagogisk sammenheng måtte jeg se på hvordan frivillighet skapes i Røde Kors. Her kom den hermeneutiske metoden til bruk ved at jeg måtte bruke min forforståelse for å øke forståelsen rundt begrepene jeg skulle bruke i analysen av Røde Kors. Forståelsen for begrepet frivillighet ledet meg videre til å forstå på hvilken måte sosialisering, sosial kapital og sosialpedagogikk utgjør ressurser som bidrar til frivillig innsats. Mitt fokus har vært å få frem at Røde Kors som frivillig organisasjon er unik, i den forstand at den besitter de egenskaper og funksjoner som genererer sosial kapital og sosialpedagogiske prosesser. I slike prosesser vil organisasjonen fungere som et bindeledd mellom individet og samfunnet, og ivareta fellesskapets ressurser.

Det var viktig å gå grundig gjennom de teorier som ligger til grunn for forståelsen av begrepene frivillighet, sosialisering, sosial kapital og sosialpedagogikk. Jeg leste først faglitteratur om frivillighet, som er et fagfelt med mange ulike forskningsretninger. Sosial kapital er en gjennomgående problemstilling innenfor frivillighetsforskningen fordi begrepet blir særlig gjeldende i frivillige organisasjoner og ved frivillig innsats. For å kunne forstå både frivillighet og sosial kapital, brukes sosialisering som en grunnleggende teori og utgangspunkt for videre drøftinger. Å sette frivillighet i et sosialpedagogisk perspektiv var hensiktsmessig for å forstå samspillet og spenningsfeltet mellom individ og samfunn. Sosialpedagogikkens målsetting er å fremme sosial integrering og deltakelse, og deler dermed mye av frivillighetens formål (Madsen 2006). Røde Kors betraktes som et spenningsfelt og en bidragsyter til kontakten mellom individ og samfunn.

Frivillighetens kompleksitet gjør det attraktivt for flere forskingsfelt og kan derfor være problematisk å avgrense. I avslutningen av oppgaven fremlegger jeg ulike forslag til videre forskning og analyser av andre områder innenfor frivillighet.

På grunnlag av disse valgene har jeg ønsket å foreta en teoretisk analyse av frivillighet gjennom å tolke og drøfte begreper tilknyttet problemstillingen. Ved å analysere faglitteratur, dokumenter og rapporter skrevet om Røde Kors, kunne jeg bruke denne frivillige organisasjonen som utgangspunkt for mine analyser av frivillighet.

Samfunnsvitenskapen har som hensikt å etablere kunnskap om hvordan den sosiale virkeligheten ser ut (Johannessen mfl. 2005:32). Etersom dette er en samfunnsvitenskaplig studie er det viktig at oppgaven kjennetegnes av systematikk, grundighet og åpenhet. På best mulig måte skal det innhentes objektiv informasjon om virkeligheten og analysere denne slik at det gir oss ny innsikt i frivillighetens forhold og prosesser.

Dette kapitlet har redegjort for hvordan jeg har valgt å gjennomføre oppgaven. Jeg har sett på fremgangsmåten og bakgrunnen for de ulike valgene jeg har tatt. Videre har jeg forklart min rolle som forsker og hvordan min forforståelse kan påvirke analysen av Røde Kors.

3. Norges Røde Kors

I dette kapitlet presenteres Røde Kors' historie og hvordan den fungerer som en frivillig organisasjon. Videre forklarer jeg hvordan Norges Røde Kors organiserer sin frivillige virksomhet samt deres rolle internasjonalt og økonomiske forhold til staten. Kapitlet beskriver videre prinsippene organisasjonen ble grunnlagt på, og frivillighetspolitikken Røde Kors bruker som styringsdokument for organiseringen og gjennomføringen av frivillige aktiviteter. Avslutningsvis drøfter jeg hvilke utfordringer Røde Kors står ovenfor i dagens samfunn, hvilken rolle organisasjonen har for demokratiet og om frivillighet egner seg for alle mennesker i samfunnet.

3.1 Historien om Røde Kors

Grunnlaget for Røde Kors ble lagt allerede i 1859 da den unge forretningsmannen Henry Dunant var på reise gjennom Europa og kom forbi det blodige slaget ved Solferino i Nord-Italia. Her hadde styrkene til Østerrike og den fransk-sardinske alliansen braket sammen og ca. 350 000 soldater var involvert. Da slaget var over lå om lag 40 000 av disse lå døde eller døende på slagmarken. Dunant ble meget opprørt over den manglende hjelpen til de sårede, og organiserte derfor befolkningen i to små byer i nærheten, Castiglione og Solferino, til å pleie de sårede, mate og trøste dem - uavhengig av hvilken part de tilhørte. "Tutti fratelli" - vi er alle brødre - var mottoet for arbeidet. Dette var opprinnelsen til Røde Kors og IHR, som står for Internasjonal humanitær rett, og er betegnelsen på de internasjonale regler som gjelder i krig, som i dag er nedsatt i Genèvekonvensjonene (Dunant 1999).

Røde Kors ble så grunnlagt i 1863, noen få år etter at Henry Dunant hadde organisert hjelpearbeidet i Solferino. Oppfordringene i hans bok om *Minnene fra Solferino* var for det første at alle land skulle danne nasjonale frivillige hjelpeforeninger. De skulle

støtte militærets sanitet og ta seg av sårede i krigstid, en idé som førte til opprettelsen av blant annet Norges Røde Kors. For det andre la han frem ideen om en traktat som skulle beskytte ofrene og hjelpepersonellet i krig, ved å gi dem nøytral status - det som senere ble til Genèvekonvensjonene. Dunants hovedtanker gav også opphavet til det vi kjenner i dag som internasjonal humanitær rett, også kalt regler i krig. Konvensjoner og protokoller for å begrense krigens grusomheter har siden 1864 blitt utvidet til fire Genèvekonvensjoner med to tilleggsprotokoller. I etterkant av dette ble mange nasjonale foreninger opprettet og Norges Røde Kors ble dannet allerede i 1865. Siden den tid har organisasjonen utviklet seg til å bli verdens største humanitære organisasjon. Genèvekonvensjonene står som Røde Kors' regelverk og er i dag ratifisert av 194 stater (Røde Kors' nettsider 1.9.2008).

3.2 Organisasjonsstrukturen

Norges Røde Kors er i dag Norges største frivillige humanitære organisasjon. Organisasjonen har i dag ca. 28 400 frivillige og ca. 150 000 medlemmer i hele Norge, som er organisert i 19 distrikter med totalt 402 lokalforeninger (Norges Røde Kors 2009c). Organisasjonen må kontinuerlig sørge for at de humanitære aktivitetene samsvarer med samfunnets behov, at disse er i overensstemmelse med Røde Kors' verdigrunnlag og mandat. Samt at aktivitetene er lagt opp slik at frivillige har lyst og forutsetninger til å delta.

Mange av de store frivillige organisasjoner har en formell og demokratisk oppbygning med basis i lokale foreninger som kan sikre medlemmene retten til representasjon og ytring. Røde Kors skiller seg fra andre humanitære organisasjoner ved at de i tillegg til å være demokratisk oppbygd også har rollen som beredskapsorganisasjon. Det krever et nasjonalt og internasjonalt samarbeid mellom myndighetene, profesjonelle aktører og frivillige ressurser. Ikke alle aktiviteter i Røde Kors er av beredskapskarakter, og det betyr at organisasjonen må knytte kontakter med andre

---

aktører i og utenfor organisasjonen. Lokalforeningene samarbeider med lokalforeninger i andre land, med andre organisasjoner i distriktet, med næringslivet og med myndighetene. Røde Kors har en horisontal organisering og samordning der medlemmene og de frivillige står ved siden av hverandre. Røde Kors styres av en blanding mellom en hierarkisk ovenfra og ned struktur, og et horisontalt styringssett grunnet organisasjonens nivåoppbygging (Lorentzen 2007).

Norges Røde Kors er organisert i to deler, en frivillighetsdel der høyeste leder er presidenten, og en administrativ del som generalsekretæren er leder for. Røde Kors er en organisasjon der medlemmene styrer. For å kunne tilrettelegge den frivillige virksomheten har organisasjonen tilknyttet seg en administrasjon, der generalsekretæren er høyeste leder. Denne har som formål å støtte distriktskontorene og lokalforeningene slik at de kan tilrettelegge for frivillig innsats og aktiviteter. Røde Kors er organisert i 402 lokalforeninger som utgjør alle de tilbud og aktiviteter som Røde Kors arbeider med. Den administrative delen av organisasjonen er nødvendig for at frivillighetsdelen som utgjør hovedpilaren i organisasjonen skal kunne fungere slik den gjør.

Hvert tredje år arrangeres Landsmøtet som er organisasjonens høyeste myndighet. På Landsmøtet skal de tillitsvalgte blant annet vedta lover for Norges Røde Kors, vedta et nytt 3-åring Hovedprogram, godkjenne eller forkaste Landstyreets innstillinger og velge president. Landsstyret er det bestemmende organet mellom hvert landsmøte og ledes av presidenten. Landsstyret leder den frivillige virksomheten i samsvar med Hovedprogrammet, og forvalter organisasjonenes midler i overensstemmelse med dette. Landsstyret representerer Norges Røde Kors ovenfor statsmyndighetene. I tillegg har Røde Kors tre Landsråd som drives av frivillige tillitsvalgte, og som leder hver sin virksomhet innen sine fagområder. Landsrådene fungerer som rådgivende organ for Landsstyret. De tre Landsråd i Norges Røde Kors er Omsorgsutvalget, Landsråd Hjelpekorps og Norges Røde Kors' Ungdomsråd (Røde Kors' nettsider 1.2.2009).

3.2.1 Aktiviteter

Norges Røde Kors har i dag et mangfold av ulike aktiviteter som dekker flere ulike samfunnsområder. Det er behovsrelaterte, humanitære aktiviteter i lokalsamfunnet som drives av lokalforeninger, og som er støttet av distriktsorganisasjonen. Distriktet skal sammen med hovedkontoret være pådrivere ovenfor de lokale ledd slik at målsettinger i Hovedprogrammet oppnås. Distriktet skal tilrettelegge for lokalforeningene og være bindeleddet mellom lokalt og nasjonalt nivå i organisasjonen (Røde Kors' nettsider 15.2.2009).

Røde Kors bygger sitt engasjement på at enkeltindividers rettigheter skal respekteres, samt at alle deres aktiviteter skal baseres på Røde Kors' humanitære verdier og menneskers behov for trygghet og tilhørighet. I perioden fra 2008 til 2011 har Norges Røde Kors inndelt sine hovedmål i fire kjerneområder. Det første er at Røde Kors skal være en talsmann for mennesker i sårbare livssituasjoner, og sikre oppslutning om internasjonal humanitær rett. Det andre kjerneområdet omhandler at Røde Kors skal handle når ulykker og katastrofer rammer. Det tredje kjerneområdet sier at Røde Kors skal gi hjelp og omsorg til mennesker i sårbare livssituasjoner. Det fjerde og siste området omhandler at Røde Kors skal være en uavhengig, attraktiv, inkluderende, frivillig og medlemsstyrt organisasjon (Norges Røde Kors' Hovedprogram 2008b). Oppgaven vil kun fokusere på tredje og fjerde kjerneområdet ettersom de har formål som omhandler individenes muligheter til sosialisering, dannelsen av sosial kapital og sosialpedagogiske ressurser. Under det fjerde kjerneområdet ligger frivillighetspolitikken til Norges Røde Kors som styrende dokument.

Organiseringen av aktivitetene i Norges Røde Kors er inndelt etter Landsrådene: Omsorgsutvalget, Landsråd Hjelpkorps og Norges Røde Kors' Ungdomsråd. Det vil være hensiktsmessig for oppgavens problemstilling å kun ta for seg aktiviteter som ligger under Omsorgsutvalgets område.

Omsorgsutvalget samordner alle omsorgsaktiviteter i Røde Kors. Omsorgsområde er igjen inndelt i tre områder: oppvekst, nettverk og migrasjon som har aktiviteter som

---

blant annet Besøksvenn, Visitortjenesten, Røde Kors Telefonen, Nettverk etter soning og Flyktningeguide. De humanitære konsekvensene som følge av migrasjon, urbanisering, økt antall eldre og ensomme, samt sosiale og helsemessige lidelser, er alle områder som Røde Kors arbeider med. Dette arbeidet skal gi mennesker en mulighet til økt sosial kontakt og skal skape møteplasser for mennesker som trenger et nettverk.

Hver for seg blir Besøkstjenesten, nettverksaktiviteter, Leksehjelpen og andre aktiviteter påvirket av ytre faktorer som trekker dem i ulike retninger. Dette kan vise til et sterkt mangfold preget av profesjonalisering, fristilling og differensiering. Alle Røde Kors-aktiviteter må drives i samsvar med prinsippene, i likhet med Røde Kors' internasjonale arbeid. I motsetning til de nasjonale foreningene med sine lokale aktiviteter, arbeider Det internasjonale Røde Kors med å dekke det globale hjelpebehovet. Norges Røde Kors har et tosidig samarbeid med sine søsterforeninger i mange land både på nasjonalt og lokalt nivå. Å være del av det internasjonale fellesskapet er en sterk forankring i Norges Røde Kors fordi de forplikter seg til de vedtak og bestemmelser som fattes der (Lorentzen 2007).

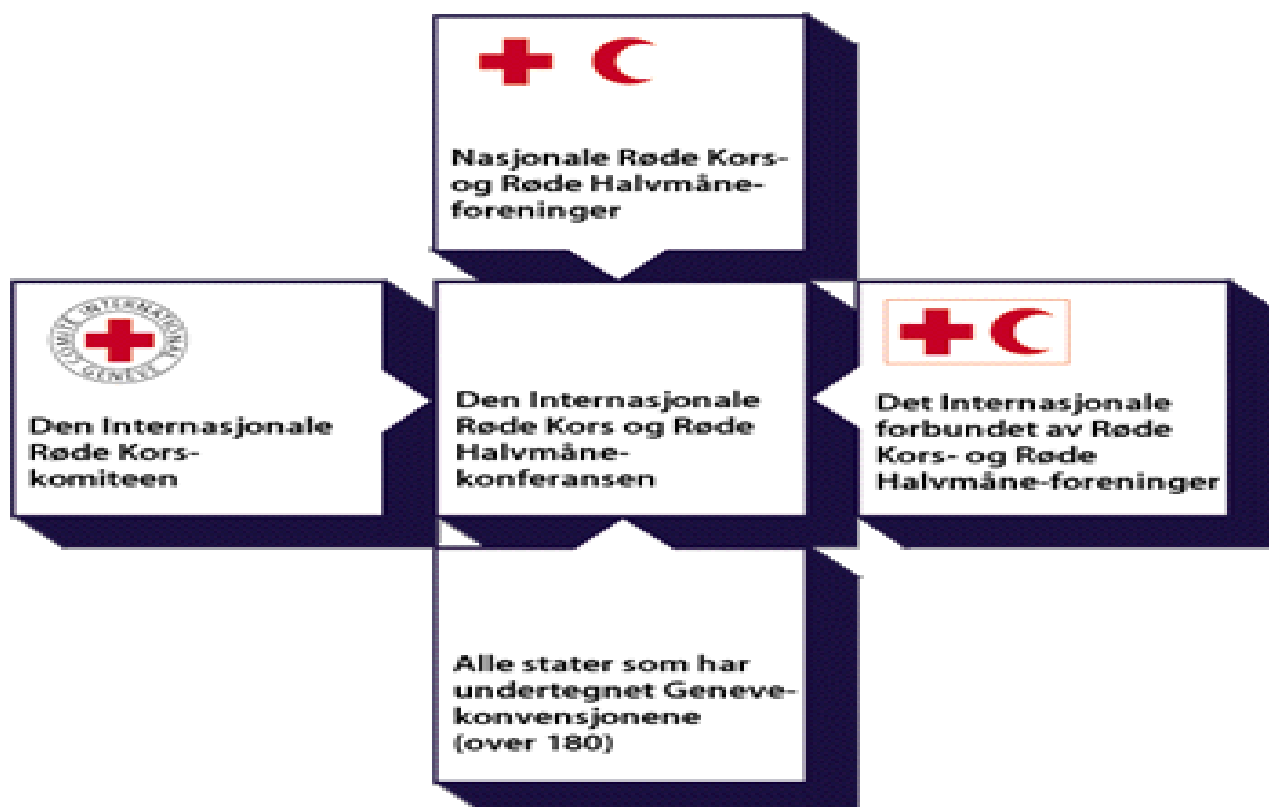
3.2.2 Internasjonalt

Røde Kors-bevegelsen er aktiv i nesten alle land i hele verden og omfatter rundt 100 millioner medlemmer og over 20 millioner frivillige. Alle delene av bevegelsen har hvert sitt arbeidsfelt, men bygger på det samme idégrunnlaget som er Genèvekonvensjonene og Røde Kors-prinsippene.

Grunnen til at bevegelsen bruker både Røde Kors- og Røde Halvmåne-betegnelsen internasjonalt er fordi ulike land bruker ulike emblemer. Det var i utgangspunktet ikke Røde Kors' hensikt da de valgte sitt emblem, men det røde korset har i ettertid fått en religiøs betydning og det var derfor behov for å utvikle andre emblemer. I dag har bevegelsen tre emblemer som kan brukes; det røde korset (brukes av kristne land),

den røde halvmånen (brukes av muslimske land), og den røde krystallen (for de land som hverken vil identifisere seg med korset eller halvmånen) (Røde Kors' nettsider 1.9.2008).

Figur 1. Oversikt over oppbyggingen av Røde Kors-bevegelsen (ICRCs nettsider 1.9.2008).

Slik figuren viser er Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) den delen av bevegelsen som arbeider i krigs/konflikttid, mens vi på den andre siden finner foreningene til Det internasjonale forbundet av Røde Kors og Røde Halvmåne (IFRC), som arbeider med forebyggende arbeid i fredstid. Alle de nasjonale foreningene og alle stater som har undertegnet og ratifisert Genèvekonvensjonene omslutter bevegelsens høyeste bestemmende organ, den internasjonale Røde Kors- og Røde Halvmåne-konferansen (ibid).

Den internasjonale Røde Kors-komiteen har sitt hovedsete i Genève og ble dannet i 1863. ICRC arbeider i krigs- og konfliktområder gjennom det mandatet som er gitt av statspartene til Genèvekonvensjonene, som skal kontrollere at konvensjonene blir

---

etterfulgt. De gir nødhjelp i konfliktsituasjoner og har som oppgave å spre kunnskap om plikter, rettigheter og regler i krig (internasjonal humanitær rett).

Foreningene til Det internasjonale forbundet av Røde Kors og Røde Halvmåne (IFRC) er en paraplyorganisasjon for alle nasjonale foreninger, og ble dannet i 1919. De har ansvaret for å kartlegge behovet for nødhjelp og må være berett til å bistå ved for eksempel naturkatastrofer, til utviklings- og helsehjelp, oppbygging av beredskap og koordinere hjelpearbeid i katastrofeområder. Begge disse delene av organisasjonen arbeider hele tiden under Røde Kors' idégrunnlag og med sitt mandat (IFRCs nettsider 1.9.2008).

Under den internasjonale Røde Kors-konferansen, som arrangeres hvert fjerde år, samles ICRC, IFRC og nasjonalforeningene for å møte representanter fra regjeringene som har undertegnet Genèvekonvensjonene. Dette er et viktig forum for å diskutere hvordan man kan redusere lidelse og nød under krig og konflikt. Sammen må de diskutere de utfordringene verdenssamfunnet står ovenfor i dag, og enes om hvordan Røde Kors og Røde Halvmåne-bevegelsen kan bidra til dette. Konferansen avsluttes alltid med at det vedtas en resolusjon som er førende for det arbeidet som skal videreføres i kommende periode, både internasjonalt og nasjonalt (ICRCs nettsider 1.9.2008).

De nasjonale Røde Kors- og Røde Halvmåne-foreningene finnes i dag i over 194 land der de har ulike oppgaver ut fra lokale behov. Det er naturligvis stor forskjell mellom Røde Kors' utfordringer for eksempel i Norge og Sudan. Det de har til felles er at de arbeider mot samme mål gjennom førstehjelpsopplæring, redningstiltak, katastrofetiltak og helseprosjekter. I fredstid rettes innsatsen mot de svake og sårbare i samfunnet, og i krigstid går hærens sanitetstjeneste inn ved behov. I tillegg til dette må alle nasjonale foreninger bidra til å øke kunnskapen og bevisstheten om internasjonal humanitær rett og Genèvekonvensjonene (IFRCs nettsider 1.9.2008). Dette arbeidet skal alltid skje i samsvar med Røde Kors-prinsippene som utgjør bevegelsens mål og arbeidsmetoder.

3.2.3 Økonomisk funksjon

For å forstå Røde Kors' økonomiske funksjon må vi dels se på deres forhold til produksjon av tjenester og dels deres relasjon med staten. Internasjonalt er forskning omkring nonprofittsektoren stor i motsetning til i Norge. Frivillige organisasjoner som økonomiske aktører har fått mye mindre oppmerksomhet enn verdien disse organisasjonene utgjør i forhold til integrasjon og demokrati. Til tross for dette viser det seg at interessen for de økonomiske funksjonene de frivillige organisasjoner har stadig øker (Wollebæk m.fl. 2008:7-8).

Den økonomiske verdien av frivillighet i Norge viser at den frivillige sektoren utgjør 115 000 årsverk som har en verdi på cirka 61 milliarder kroner årlig. Det vil si at cirka 58 % av Norges befolkning gjør en form for frivillig innsats hvert år. Norge har i dag rundt to millioner frivillige som utfører gjennomsnittlig cirka 60 timer frivillig innsats per år. Dette viser tydelig hvor sterk den frivillige sektoren er og på hvilken måte den utgjør en vesentlig del av våre samfunnsøkonomiske ressurser (Institutt for samfunnsforskning 2008).

Frivilligheten produserer en betydningsfull andel av samfunnets tjenester som utgjør en del av den økonomiske funksjonen. Den andre delen utgjør Røde Kors' forhold til staten. Staten bidrar med økonomisk støtte, men det ligger visse betingelser i disse overføringene (Wollebæk m.fl. 2008:7-8).

Rapporterte tall fra distriktskontorene i Norges Røde Kors viser hvordan fordelingen av offentlige inntekter er fordelt. Samlet mottar alle distriktskontorene totalt 31 804 121 kroner per år hvor 49,4 % består av kommunale tilskudd. Departementstøtten er på 14,3 % mens fylkesstøtten er på 10,3 %. Resten er støtte fra direktorater, legater og private bedrifter, samt andre. Distriktskontorene får inntekter fra flere deler av den offentlige sektoren. Det betyr at Røde Kors' forhold til staten hovedsakelig utgjør de kommunale kontaktene (Norges Røde Kors 2006).

Røde Kors er avhengig av de offentlige midlene for å kunne opprettholde sine aktiviteter og funksjon. Det er knyttet klare vilkår til de midlene de mottar. De er på

---

den andre siden opptatt av å ivareta prinsippene om uavhengighet og nøytralitet, som utgjør grunnlaget for dannelsen av Røde Kors -bevegelsen. Røde Kors forfekter at de under ingen omstendigheter lar seg påvirke av eventuelle føringer av politisk eller kulturell art. Prinsippet om uavhengighet handler om at de må opprettholde sin selvstendighet til tross for at de mottar statlig økonomisk støtte. Røde Kors er grunnlagt på frivillighet og har intet ønske om økonomiske fordeler.

3.3 Røde Kors-prinsippene

På en Røde Kors-konferanse i Wien i 1965 ble prinsippene for Røde Kors-bevegelsen fastlagt og har siden den gang blitt lest høyt foran en stående forsamling på hver konferanse. Prinsippene hadde ikke blitt kommentert før den internasjonale Røde Kors-komiteen, Røde Kors-foreningens Liga og Det sveitsiske Røde Kors ga Henry Dunant-instituttet i oppdrag å lage en slik kommentar. Det eksisterer et bindeledd mellom Genèvekonvensjonene, som har sitt opphav i Røde Kors' idealer, og med prinsippene. Det er derfor visse likheter mellom prinsippene og Genèvekonvensjonene, men de må ikke forveksles med hverandre fordi bruken av dem er forskjellige (Pictet 1979). Uten disse prinsippene ville Røde Kors ikke kunne eksistere i den form den gjør i dag. Den første systematiske oppstillingen av Røde Kors-prinsippene kom i 1955 og la grunnlaget for den offisielle erklæringen (ibid). Prinsippene danner i dag grunnlaget for driften og arbeidsmetodene til Røde Kors.

For å kunne gjennomgå Røde Kors-prinsippene burde det først forklares hva et prinsipp er. Røde Kors mener at et prinsipp kan være en moralsk abstraksjon utledet fra samfunnets idealer og som trenger seg inn i menneskers bevissthet og blir en del av deres konstante refleksjon. Prinsipp er en regel som baseres på skjønn og erfaring som et samfunn regulerer sine handlinger etter. Prinsippene må være klare og tydelige, og tilgjengelige for å nå frem til alle. De henger logisk sammen og følger

hverandre. Den internasjonale Røde Kors-komiteens hovedoppgave er å sikre og påse at Røde Kors-prinsippene blir overholdt (ibid).

Frivillighetsprinsippet er det viktigste i forhold til sosialisering, dannelsen av sosial kapital samt sosialpedagogikken. Jeg har valgt å presentere alle prinsippene fordi de legger grunnlaget for forståelsen av både organisasjonen og deres frivillige arbeid, og Røde Kors' rolle som sosialiseringsarena. Røde Kors' arbeid skal hele tiden stå i samsvar med prinsippene. Prinsippene om nøytralitet og uavhengighet gjør organisasjonen unik i forhold til deres økonomiske stilling og funksjon i samfunnet.

De viktigste prinsippene i Røde Kors er humanitet og upartiskhet fordi de anses som organisasjonens mål. Nøytralitet og uavhengighet betegnes som de operative prinsippene som er organisasjonens midler. Frivillighet, enhet og universalitet er de organisatoriske prinsippene som brukes som metoder (ibid). Det finnes syv prinsipper som vil bli presentert her:

1. Humanitet

"Røde Kors skal ut i fra sitt internasjonale og nasjonale aspekt, under alle omstendigheter streve etter å forebygge og lindre menneskelige lidelser. Røde Kors skal bidra til å beskytte liv og helse samt sikre respekt for mennesket. De skal fremme forståelse, vennskap, samarbeid og varig fred mellom alle folkeslag" (Pictet 1979:19).

Røde Kors skjønnte tidlig at det var nødvendig å drive forbyggende arbeid ikke bare under krigstid, men også under fredstid. I dag utgjør arbeid i fredstid størsteparten av de nasjonale foreningers daglige oppgaver.

Human, humanitær og humanisme er alle uttrykk som handler om mennesker, men det er viktig å skille mellom de i forhold til begrepet og prinsippet humanitet. Humanitet som er vesentlig her defineres som en følelse av aktiv velvilje ovenfor mennesket. Dette prinsippet er valgt som hovedprinsippet fordi definisjonene er så dekkende for hva Røde Kors ønsker å være. Røde Kors har gjennom årene utvidet sitt

---

arbeidsområde til nesten alle former for lidelser. De arbeider både indirekte og direkte med arbeid for fred (ibid).

2. Upartiskhet

"Røde Kors yter hjelp uten hensyn til nasjonalitet, rase, trosbekjennelse, samfunnsklasse eller politisk overbevisning. Røde Kors streber utelukkende etter å lindre nød og komme hurtig til hjelp der nøden er størst" (Pictet 1979:34).

Dette bygger på likhetsprinsippet om at alle mennesker skal behandles likt og skal ha samme rettigheter. Selv om det er helt åpenbart at alle mennesker er forskjellige så har Røde Kors et mål om å behandle alle mennesker likt. Prinsippet handler i tillegg om ikke-diskriminering og forholdsmessighet (ibid).

3. Nøytralitet

"For å kunne bevare alles tillit skal Røde Kors ved konflikter ikke ta parti eller på noe tidspunkt la seg engasjere i uoverensstemmelser av politisk, rasemessig, religiøs eller ideologisk karakter" (Pictet 1979:46).

Ordet nøytral kommer fra et latinsk ord som betyr hverken det ene eller det andre. Det er lett å blande sammen begrepene nøytral og upartiskhet. Den som er nøytral nekter å uttale seg, mens den som er upartisk velger ut i fra fastsatte regler. Nøytralitet krever selvdisiplin og en form for følelsesmessig utstengning. Er vi i stand til det, er nøytralitet det første skrittet på veien mot fred (ibid).

4. Uavhengighet

"Røde Kors er uavhengig. Selv om det nasjonale Røde Kors skal bistå myndighetene under krig og i nødssituasjoner, samt er underlagt landets lover, må Røde Kors alltid opprettholde sin selvstendighet for til enhver tid å kunne handle i overensstemmelse med Røde Kors-prinsippene" (Pictet 1979:52).

Uavhengigheten blir en garanti for nøytraliteten til Røde Kors. Uavhengigheten handler fristillig ovenfor omverdenen, særlig ovenfor regjeringer og andre statlige organisasjoner. Det er med hensyn til politikk både nasjonalt og internasjonalt at uavhengigheten bør markeres sterkest. Røde Kors skal heller ikke gi etter for økonomisk eller sosialt press.

5. Frivillighet

"Røde Kors er en humanitær hjelpeorganisasjon basert på frivillig medlemskap og er ikke på noen måte tilskyndet av ønsket om økonomiske fordeler" (Pictet 1979:59).

Ordet frivillig blir brukt om en person som arbeider av egen fri vilje uten å være nødt til det. Røde Kors er en frivillig organisasjon som er grunnlagt på frivillighet. Den frivillige karakteren til Røde Kors er direkte knyttet til humanitetsprinsippet (ibid).

Røde Kors har en uegennyttighet, og med det menes at organisasjonen ikke har egne interesser for det arbeidet som utføres. Å hjelpe for Røde Kors betyr å hjelpe de ofrene som trenger Røde Kors og omvendt. De har alltid opprettholdt viljen til å tjene, selv om det ikke er et av grunnprinsippene så er det en del av Røde Kors' arbeid.

"Etter å elske er å hjelpe det vakreste verb i verden" skrev Bertha von Suttner, som var en inspirasjonskilde til Henry Dunants arbeid med å grunnlegge Røde Kors (ibid).

6. Enhet

"I hvert land kan det bare være én Røde Kors-organisasjon. Den må være åpen for alle og utføre humanitær virksomhet over hele landet" (Pictet 1979:70).

Det er av praktiske grunner det kun får finnes én Røde Kors-organisasjon på nasjonalt territorium. Det hadde skapt forvirring om det skulle finnes flere organisasjoner i samme land som driver etter samme prinsipper. Røde Kors-organisasjonen trenger en enhetlig ledelse som kun mottar ordre fra ett eneste sentralstyre (ibid).

Enhetsprinsippet går ut på å skape mangfoldighet i organisasjonen, det vil si at den skal være åpen for alle og Røde Kors ikke skal nekte noen fra sin nasjon å bli medlem

---

uansett rase, kjønn, klasse, religion og politisk oppfatning. Ettersom det bare får finnes én Røde Kors-organisasjon i et land, er det en selvfølge at den skal dekke hele området, de skal være en allmenn virksomhet som infiltreres i alle deler av befolkningen (ibid).

7. Universalitet

"Røde Kors er en verdensomspennende institusjon hvor de nasjonale Røde Kors-foreningene har samme status og deler samme ansvar og plikt til å hjelpe hverandre" (Pictet 1979:74).

Røde Kors har et universelt kall, det betyr at organisasjonen skal omfatte alle mennesker i alle land. De er "pliktet" til å hjelpe alle som ber om hjelp fra dem. Prinsippet om universalitet er en direkte konsekvens av prinsippene om humanitet og upartiskhet. Det som gjør Røde Kors så original og verdifull er at de klarer å skape denne universaliteten som verden ofte har drømt om, men ikke alltid klarer å realisere (ibid).

Prinsippene utgjør den sterke forankringen i Røde Kors' arbeid og preger det som gjør at organisasjonen skiller seg fra andre frivillige organisasjoner.

3.4 Frivillighetspolitikk

Norges Røde Kors har en frivillighetspolitikk som beskriver frivilliges rettigheter og plikter samt avklarer hvilke forventninger det er mellom frivillige og organisasjonen. Hensikten med denne er å skape en enhetlig forståelse av rollen til de frivillige og verdien av frivillige i organisasjonen. Røde Kors anser at frivillige utgjør organisasjonenes viktigste ressurs. Frivillighetspolitikken skal bidra til skape engasjement, sikre mangfold, bygge demokratiet og være et hjelpemiddel for å gjøre nye frivillige kjent med organisasjonen. Den gjelder for alle ledd i organisasjonen og

skal følges opp av styrene på lokal-, distrikts- og sentralplan (Norges Røde Kors' Hovedprogram 2008b).

Frivillighetspolitikken grunnlegges på ideen om at Røde Kors er åpen for alle som ønsker å yte en frivillig innsats. En frivillig i Røde Kors defineres som en person som er registrert i en aktivitet eller et verv og som gjør en frivillig innsats minimum én gang i året. Og en frivillig innsats er ulønnet arbeid i samsvar med Røde Kors' idégrunnlag (ibid).

Presidenten i Norges Røde Kors, Sven Mollekleiv, sier dette på verdens frivillighetsdag: "De frivillige er grunnfjellet i Røde Kors. De utfører de humanitære handlingene, tjenestene og aktivitetene lokalt og der behovet er. Frivilligheten har både samfunnsverdi, beredskap og utvikling av demokrati, men også en betydelig egenverdi for de frivillige som deltar i aktivitetene. Aller mest selvfølgelig for de som får glede av det humanitære engasjementet".

Norges Røde Kors har fått kritikk for å være en fastspikret og tradisjonell organisasjon som hindrer dem i å være endringsvillige. Den fikk sin frivillighetspolitikk i 2002, noe som lenge hadde vært savnet fra distrikts- og lokalnivå i organisasjonen. Frivillighetspolitikken fungerer som et styrende dokument som skal skape en felles forståelse av rollen til den frivillige samt verdien av frivillige i organisasjonen. Et annet problemområde er i forhold til vitaliseringen av nye frivillige. Organisasjonen må være mer bevisst på de frivilliges ønsker om å realisere sine egne behov. Dette er noen av de utfordringene Røde Kors står ovenfor i dag. Røde Kors skal kunne legge til rette slik at frivillige får god mottakelse, opplæring og oppfølging, og at organisasjonskulturen fremmer trivsel og inspirasjon til videre innsats (Norges Røde Kors 2001).

3.5 Røde Kors - et spenningsfelt mellom individ og samfunn

Røde Kors er Norges største og mest kompetente frivillige, humanitære organisasjon fordi den fremstår som en bedrift, bestående av et mangfold av aktiviteter som drives på fire nivåer (lokalt, distrikt, nasjonalt og internasjonalt). Dette gjør organisasjonen unik i den forstand at den må dekke mange ulike behov og hele tiden tilpasse seg den globale samfunnsutviklingen. Den utgjør en sentral og tydelig del av den frivillige sektoren. For å kunne imøtekomme samfunnets endringer og for å kunne forbedre seg bør Røde Kors ta for seg tre forhold som er avgjørende for deres posisjon. De må klargjøre hvilke typer av hovedoppgaver som preger organisasjonen og skape forventninger til hva Røde Kors skal være. De må klarlegge hvordan samfunnsutviklingen generelt påvirker dem og deres arbeid. Og de må til slutt kartlegge hvordan moderniseringen av samfunnet påvirker de ulike delene i organisasjonen og hvordan den dermed skal realisere deres målsetninger (Lorentzen 2007).

I Norge opplever stadig flere ensomhet og utstengning fra velferdssamfunnet. Frivilliges møte med andre mennesker bidrar til å skape sosial kontakt mellom individer og samfunnet, og skaper sosiale møteplasser. Dette arbeidet kan ikke erstattes av offentlige instanser eller private tilbydere (Norges Røde Kors' Hovedprogram 2008b). Røde Kors som samfunnsaktør står ovenfor de samme utfordringene som andre institusjoner i samfunnet gjør, og må på samme måte jobbe for å finne de sosiale løsningene.

Generelt kan vi si at det er samfunnsutviklingen som legger føringer på valget av arbeidsoppgaver i Røde Kors. Den ligger til grunn for hvilke rammebetingelser Røde Kors har. De økonomiske rammene påvirkes av staten og av politikken, samt fra enkeltindividers bidrag gjennom medlemsavgift, sponsorer og donasjoner (Lorentzen 2007). Samfunnsendringene påvirker Røde Kors og har stor påvirkning på frivilligheten. Forandring fra kollektivismen til individualisme har preget frivillige organisasjoner på den måten at individet ikke lenger føler seg underlagt fellesskapet,

men at fellesskapet skal bidra til at individet blir tilfredstilt. Skiftet fra det kollektive fellesskap til individualisme og selvrealisering får langsiktige virkninger for forholdet mellom medlemmer, frivillige og organisasjoner. Tilhørigheten og tilliten til organisasjonen er ikke like sterk og tydelig som før fordi frivillige i dag ønsker en mer fristilt og fleksibel frivillighet (Lorentzen 2007).

Frivillig organisasjoner som Røde Kors kjennetegnes ved en prinsipiell avstand fra staten og skal på ingen måte la seg påvirke av de styrende organene i landet. Norges Røde Kors har likevel et tett samarbeid med staten, noe som er viktig for deres økonomiske tilstand og demokratisk styremåte. På tross av dette skal Røde Kors være en uavhengig organisasjon og følge Røde Kors-prinsippene om upartiskhet, nøytralitet og uavhengighet (Lorentzen 2007). Selv om de får økonomisk støtte fra staten, så er de ikke pliktet å gjennomføre eventuelle forespørsler og har til enhver tid mulighet til å nei. Dette er Røde Kors' unike fordel som frivillig organisasjon ettersom det ligger til grunn for deres mandat. Skepsisen til at Røde Kors mottar økonomisk støtte fra staten kan være forståelig ettersom det i praksis motsier prinsippet om uavhengighet. Aktive medlemmer og frivillige kan anse dette som en trussel mot organisasjonens selvstendighet og ikke-medlemmer kan oppfatte den økonomiske støtten som en feilprioritering. På tross av dette kan vi si at økonomisk støtte til frivillige organisasjoner er et offentlig anliggende fordi de fyller en funksjon som verdsettes av staten (Wollebæk m.fl. 2000:193-195).

3.5.1 Demokrati

Hovedprogrammet fra Landsmøtet i 2008 fastslår at Røde Kors i Norge skal være en åpen og inkluderende organisasjon som har et sterkt og levende organisasjonsdemokrati. De skal sørge for åpne og demokratiske beslutningsprosesser som setter de frivillig i best mulig stand til å hjelpe og gjennomføre sine aktiviteter.

Ordet demokrati kan forstås som representasjon, deltakelse, diskusjon og som fellesskap (Strømsnes 2003:22). Forståelsen om at demokrati omhandler fellesskap kan knyttes til Putnams analyser av sosial kapital. Denne tilnærmingen viser at fellesskapsverdier spiller en avgjørende rolle for demokratiets utvikling. Han legger stor vekt på politisk engasjement og deltakelse, spesielt i frivillige organisasjoner. Det sosiale fellesskapet som demokratiet og samfunnet utgjør kan utvikles gjennom nettverk. Frivillige nettverk og sosiale relasjoner bidrar til tillit og er nødvendig for å skape den sosiale kapitalen som et velfungerende demokrati er avhengig av (ibid). Frivillige organisasjoner kan betraktes som viktige demokratiske aktører både ut fra hva de er og hva de gjør. Det er vanlig å skille organisasjonenes eksterne og interne roller i demokratiet (St.meld. nr.39 2007).

Røde Kors' interne demokratiske oppbygging beskriver forholdet mellom organisasjonen og medlemmene. Det gir styrke og tyngde til organisasjonens argumenter når de vet at det er medlemmene som "eier" organisasjonen. Denne demokratiske dannelsen er en sentral bærebjelke og styrker legitimiteten til organisasjonen (Lorentzen 2007). En organisasjon som Røde Kors får gjennomslag i samfunnet i kraft av sin kompetanse og sine argumenter, og denne kraften ligger i antall medlemmer som ligger bak kravene. Det arbeid de frivillige gjør er organisasjonen fullstendig avhengig av, fordi det utgjør en ressurs for hele deres virksomhet. Røde Kors' eksterne, demokratiske rolle er at de bidrar til et levende og utviklende demokrati gjennom den virksomheten de utgjør. Organisasjonen bidrar ikke bare til å utrette visse formål, men også til å opprettholde sosiale fellesskap (St.meld. nr. 39 2007).

En sterk frivillighet kan være et symbol på et velutviklet demokrati. Det å få gjøre en frivillig innsats tyder på at samfunnet lar sine borgere være delaktige. En sterk frivillighetssektor tyder på et godt og velfungerende demokrati fordi frivilligheten åpner opp for mangfold og nettverk som ikke andre arenaer i samfunnet bygger opp under. Høy sosial tillit er en forutsetning for at et demokrati som vi har i vårt samfunn skal kunne fungere. Ifølge Wollebæk, Selle og Lorentzen er betydningen av

demokrati, sosial integrasjon og økonomi betydningsfull og avgjørende for god frivillig organisering og for at det sivile samfunn kan samarbeide med resten av samfunnet (2000).

3.5.2 Forskjellen mellom medlem og frivillig

Det er viktig å skille mellom hva et medlem og en frivillig er i denne oppgaven. Medlemskapet består av at medlemmene betaler kontingent som dermed gir de demokratiske rettigheter og utgjør grunnlaget for at Røde Kors kan kalle seg en demokratisk organisasjon. Et medlemskap utløser ofte forventninger om frivillig innsats. Medlemmene utgjør den demokratiske delen av organisasjonen, og de frivillige har en større og tydeligere rolle i organisasjonen fordi de aktivt er med på å bidra til med det som er Røde Kors' viktigste oppgave, nemlig å hjelpe mennesker i sårbare livssituasjoner (Lorentzen 2007). Røde Kors sier at en frivillig er en person som er registrert i en aktivitet eller et verv og som gjør en frivillig innsats minimum én gang per år (Norges Røde Kors' Hovedprogram 2008b)

Det kan tenkes at vi går mot en økende forskjell mellom frivillig innsats og medlemskap. Dette skillet tydeliggjøres fordi de innehar ulike funksjoner i forhold til organisasjonen, både når det gjelder tilknytning og tillit samt funksjoner for deres virksomhet. Selv om oppgavens fokus er de frivillige er det som oftest medlemsantall og medlemmenes rolle som brukes som indikator på frivillige organisasjoners omfang og verdi. Medlemmene gir organisasjonen demokratisk og økonomisk tyngde. Omfanget av frivillige viser delaktighet og samfunnsengasjement. Det ene utelukker ikke det andre og organisasjonen er avhengig av dem begge for å utføre sitt arbeid.

Røde Kors sier følgende om medlemskapet: "Som medlem i Norges Røde Kors gjør du det mulig at våre frivillige kan opprettholde og videreutvikle alle hjelpe- og omsorgsoppgaver i ditt nærmiljø. Du blir også del av en verdensomspennende

---

organisasjon med 194 medlemsland og nær 100 millioner mennesker som arbeider frivillig for å hjelpe andre mennesker" (Røde Kors' nettsider 10.11.2008).

Frivillige i dagens samfunn tenderer å søke seg til organisasjoner som gir dem en sosial møteplass preget av frihet og åpenhet. Skillet mellom medlem og frivillig øker stadig i takt med samfunnsutviklingen og kan påvirke organiseringen av Røde Kors. For det første vil de miste mye av det økonomiske bidraget som et medlemskap medfører og i tillegg vil organisasjonens miste sin demokratiske struktur der medlemmene "utgjør" organisasjonen. For det andre kan det påvirke den tilhørigheten som medlemskapet fører med seg. Det kan føre til at det sosiale båndet mellom et medlem og organisasjonen kan bli svakere.

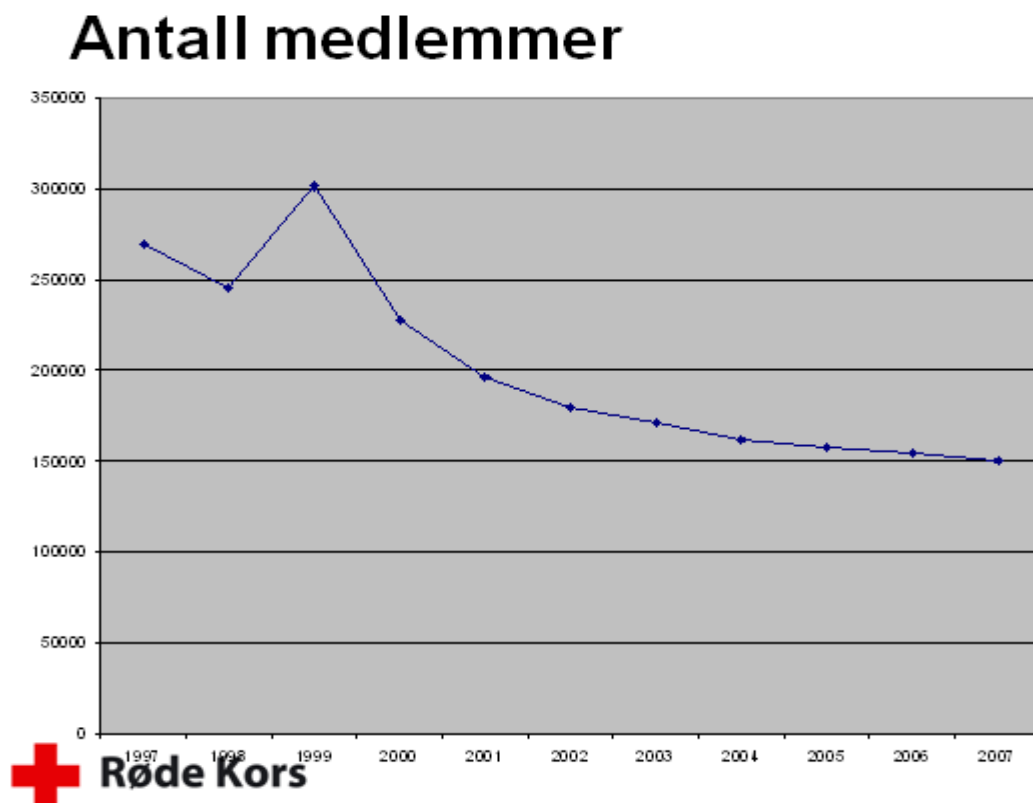
Den frivillige er ikke bundet til organisasjonen på samme måte som før og det kan føre til en mer uformell tilhørighet. Røde Kors ønsker selvfølgelig at alle som er frivillige skal ha et ønske om å være medlemmer. Det ble vedtatt under Landsmøtet i 2008 at frivillige ikke er pliktet til å være medlemmer av organisasjonen av hensyn til mennesker som har ressurser til å gjøre en frivillig innsats, men som ikke nødvendigvis har de økonomiske ressursene til å betale medlemskontingent. Frivillige oppfordres til å tegne medlemskap, men ikke-medlemmer kan likevel delta i frivillig arbeid (Norges Røde Kors' Hovedprogram 2008a).

Dette kan medføre til at de åpner opp for flere, og gir flere mennesker muligheten til å gjøre en frivillig innsats. Individualiseringen av samfunnet og det økende presset på effektivitet kan være en annen forklarende faktor for at frivillig innsats virker mer attraktivt enn medlemskap (Wollebæk m.fl. 2008:41-44).

Figuren nedenfor viser en oversikt over antall medlemmer i Norges Røde Kors i tidsperioden 1997 til 2007. Tallene viser en nedgang på over 100 000 medlemmer på ti år. Forskere hevder at denne nedgangen kan forklares ved at Røde Kors ikke klarer å tilpasse seg menneskers hektiske hverdag i dagens komplekse samfunn. Røde Kors må bli mer profesjonelle når det gjelder å koordinere og fordele oppgaver som kan utføres innenfor et avgrenset tidsrom. Endringene kan vise til en økende interesse for

frivillig innsats innenfor et lite område, i motsetning til de store tradisjonelle organisasjonene som Røde Kors. Det er i dag mer attraktivt å bli medlem i organisasjoner som virker mobiliserende samt at det er mer attraktivt å være frivillig enn medlem. Frivillig innsats i kortere perioder og for flere organisasjoner samtidig preger frivilligheten i dagens samfunn. Konkurransen mellom de ulike organisasjonene er hardere nå enn før. Mennesker er mer kravstore og ønsker et bredt spekter av aktiviteter, og skaper dermed ikke samme tilknytning som tidligere (Sivesind 2009).

Figur 2. Oversikt over antall medlemmer i Norges Røde Kors registrert fra 1997 til 2007 (Norges Røde Kors 2009a).

Figuren viser antall medlemmer i Norges Røde Kors i perioden 1997 til 2007. Tallene frem til 1998 er registrerte medlemmer, mens det fra 1999 bare er registrerte betalende medlemmer som inngår. Figuren viser en liten nedgang i 1998 som etterfølges av en drastisk økning i 1999. Dette skyldes at det ble gjennomført flere

---

store vervekampanjer ved hjelp av telefon. Etter denne store økningen falt en stor andel medlemmer fra i årene etter fordi Røde Kors ikke klarte å beholde denne andelen av medlemmer. Videre viser figuren en jevn nedgang i antall medlemmer fram til 2007.

Selv om medlemstallene viser en betydelig nedgang opplever Røde Kors en sterk oppgang i antall frivillige. Dette tyder på at viljen til å gjøre en frivillig innsats ikke er på vei ned. Norges Røde Kors antar at noe av oppgangen skyldes bedre registreringsrutiner og oppfølging av frivillige. Antall frivillige i 2006 var 23 295, i 2007 var det 24 756 og de siste tallene fra 2008 viser en betydelig økning og antall frivillige er nå 28 400 (Norges Røde Kors 2009b). Disse tallene kommer fra årsmeldingen til alle lokalforeningene i Norges Røde Kors. Dette viser at frivillig innsats er mer attraktivt enn medlemskap. Ettersom antall frivillige bare øker og øker kan vi konkludere med at denne positive utviklingen er et resultat av individers ønske om å hjelpe og delta i samfunnet. I tillegg kan vi hevde at Røde Kors tilrettelegger og rekrutterer på en måte som fører til at flere mennesker ønsker å gjøre en frivillig innsats akkurat for dem.

3.5.3 Er frivillighet egnet for alle?

Frivillig innsats handler om at mange ulike mennesker med mange ulike bakgrunner møtes med ett og samme mål, de vil gjøre en innsats for å hjelpe sine medmennesker. Frivillige organisasjoner må derfor tilrettelegge opplæring og kurs som kan passe til alle typer mennesker uansett alder, kjønn, religion, sosial status og sosial bakgrunn. De skal kunne nå ut til mennesker i alle sosiale lag i samfunnet (St.meld. nr. 39 2007).

Vi kan sette spørsmålsteget ved hvorfor den statlige frivillighetsmeldingen har fått tittelen "Frivillighet for alle". Er den norske frivilligheten i dag egnet for alle mennesker i dagens samfunn? Svaret er mest trolig nei. Frivillige organisasjoner dekker et enormt stort behov av tjenester. Mennesker fra middelklassen viser seg å

være høyest representert blant de som gjør en frivillig innsats i Norge (Wollebæk & Selle 2004). Her har frivilligheten en stor utfordring. Hvordan kan frivilligheten være for alle? Hvilke grupper i samfunnet som faller utenfor er viktig å kartlegge for å kunne fange dem opp.

Frivillige organisasjoner og Røde Kors retter seg mot blant annet innvandrergupper for å fremme integrering gjennom frivillig innsats ettersom de er lavt representert. Aktiviteter som Flyktningeguide og Leksehjelpen bidrar aktivt til sosial integrasjon og dermed dannelse av sosial kapital. Utfordringen blir å kunne treffe flere og nye grupper i samfunnet vårt for å kunne si at frivilligheten i Norge i dag er for alle. Dette vil kunne bidra til en mer mangfoldig og representativ frivillighet.

For noen skaper frivillighet tilhørighet, for andre er den med på å skape en viss avstand. Det er ikke alle frivillige nettverk som passer for alle; det som passer for en 60-åring passer ikke nødvendigvis for en 25-åring. I Hovedprogrammet fra 2008 skrives det at Røde Kors skal være en uavhengig, attraktiv, inkluderende og medlemsstyrt frivillig organisasjon. Ulike kulturer og sammensetninger av frivillige nettverk kan danne et hinder for nyrekruttering og videreutvikling i mange deler av Røde Kors. Målet med frivillighet er å skape en meningsfull aktivitet på bakgrunn av lokale, nasjonale og internasjonale behov. Brister i samfunnet som for eksempel vold, ensomhet, sosial isolasjon, fattigdom og integrasjon av innvandrere er utfordringer for samfunnet som Røde Kors må ta hensyn til. Der ønsker de at deres frivillighet skal kunne oppfattes som en sosial løsning på slike samfunnsutfordringer, slik som sosialpedagogikken tilsier (Lorentzen 2007).

Dette kapitlet har presentert Røde Kors som organisasjon og deres mange ulike funksjoner i samfunnet. Dette fører oss videre til analysen av de sosiale teorier som kan legge grunnlaget for frivillighet. Det vil være hensiktsmessig å forklare teorier som kan forklare hvordan Røde Kors kan fungere som et bindeledd mellom individ og samfunn.

4. Sosialisering

I dette kapitlet beskriver og drøfter jeg sammenhengen mellom sosialisering og frivillige organisasjoner. Det drøftes på hvilken måte samfunnsutviklingen har påvirket individet og fellesskapets betydning. Til slutt drøftes det hvorfor frivillige organisasjoner kan ses som velegnede sosialiseringsarenaer.

4.1 Det komplekse samfunn

Forutsetningene og formen for sosialisering har forandret seg på samme måte som strukturen i samfunnet har endret seg over tid. Den tiden vi lever i påvirker hvordan vi sosialiseres inn i samfunnet, fordi rammene rundt sosialiseringen forandrer seg i takt med utviklingen av samfunnsstrukturen. Sosialisering forekommer i dag under andre forutsetninger enn det gjorde for 50 eller 100 år siden.

Hoëm skiller mellom formell og uformell sosialisering i det enkle og det komplekse samfunnet (1978). Hans beskrivelse av samfunnet i to forskjellige tider kan være med på å danne grunnlaget for å forstå på hvilken måte frivillige organisasjoner er tydelige sosialiseringsarenaer. Og fordi frivillighet er et sosialt fenomen må det ses i lys av samfunnet og dens struktur.

Hoëm forklarer det enkle samfunnet som lokalsamfunnet eller bygdesamfunnet og det komplekse samfunnet som det moderne samfunnet. Det enkle samfunnet var preget av en ikke planlagt form for sosialisering ettersom de voksnes livsverden var nærme barnets, og dermed lettere å observere. Lokal viten og kunnskaper ble overført mellom generasjoner. Sosialt samhold og stabilitet preget måten å leve på. Foreldrene og miljøet hadde mulighet til å kontrollere barnets uformelle sosialisering. Den tydelige voksenverden gjorde at barnet identifiserte seg med dem og ble lettere en del av deres nettverk (1978).

I det enkle samfunnet foregikk den uformelle sosialiseringen i samspill med de nære sosialiseringssaktørene. Slekten og nærmiljøet var en stor del av barnets identitetsutvikling. Sosialiseringen skjedde i et åpent miljø der det ikke var behov for direkte kontroll av hvert enkelt barn. Gjennom arbeidet og de ulike aktivitetene med både jevnaldrende barn, foreldrene og resten av slekten fikk barnet erfaringen og kunnskaper som kunne skape et godt sosialiseringsgrunnlag. Barn lærte gjennom å observere de voksne (ibid).

Overgangen fra det enkle til det komplekse samfunn har skjedd gradvis i takt med forandringen av vår samfunnsstruktur og over tid. Nå i dagens komplekse samfunn er de voksnes verden i større grad skjult og atskilt fra barnets fordi vi arbeider, bosetter oss og lever annerledes under andre premisser og forutsetninger enn før. For å forstå endringen i samfunnet må vi fastsette hvilke sosiale enheter som inngår i sosialiseringssprosessen. Eksempel på en sosial enhet er skolen, hjemmet eller i denne sammenheng en frivillig organisasjon. Etter hvert som samfunnet ble større, og skillet mellom arbeid og fritid ble tydeligere, fikk de sosiale enhetene nye roller og funksjoner for sosialiseringen (Hoëm 1978).

Det komplekse samfunn preges av større oppdeling og spesialisering i motsetning til det enkle. Dette kan forklares ved at barnet lever mer atskilt fra foreldrene som igjen fører til at barn og ungdom får flere valgmuligheter i forbindelse med valg av identitet. Generasjonsforskjellene er blitt tydeligere og barn identifiserer seg i mindre grad med sine foreldres yrker. De pedagogiske institusjonene har fått en betydningsfull og sentral rolle i barnets sosialiseringsspross og forekommer under kontroll av spesialister. På samme tid som sosialiseringen skjer under mer kontrollerte forhold har også utviklingen ført til at barnet har langt flere valgmuligheter enn tidligere. Det komplekse samfunnet preges av en uoversiktligheit som resulterer i at individet må bygge nye roller og søke annen kunnskap enn tidligere. De vil nå bevisst oppsøke nettverk som tilfredsstillere deres behov for frisetting. Her kan vi trekke paralleller til Thomas Ziehe og det han benevner som avtradisjonisering og kulturell frisetting (2005). Utviklingen fra det enkle til det komplekse samfunnet har medført

---

en oppløsning av identiteten, familien og lokalsamfunnet og resultert i en avtradisjonisering. Denne avtradisjoniseringen kan føre til kulturell frisetting der individene blir i stand til å tilskrive seg mer relevans til deres egen verden.

Generasjonene i det moderne komplekse samfunnet har måttet tilpasse seg en annen form for sosial kontroll (Ziehe 2005).

I den komplekse samfunnsformen er sosialiseringen av barnet mer intendert og foregår under kontrollerte forhold. Vi kan trekke paralleller til det som Christian Beck beskriver som institusjonalisering av barndommen. Han mener at staten har tatt over for mye av ansvaret for barnets sosialisering og at sosialiseringen er preget av spenningsforholdet mellom innordning og utprøving. Barnet har mistet friheten til å sosialisere med jevnaldrende uten voksnes innblanding, og foreldrene har gitt fra seg for mye av ansvaret. Det institusjonelle ansvaret og utviklingen av barnets sosialisering beskriver Beck som det organiserte vanvidd. Med dette mener han at barnets hverdags-sosialisering i pedagogiske institusjoner har gått alt for langt (Beck 1995).

Økt statlig ansvar for barn og unge kan påvirke deres evne til å danne nettverk og tillit senere i livet. Føler de seg trygge i organisasjoner og har tidlig måttet tilpasse seg nye nettverk kan vi dra paralleller til det å sosialiseres inn i frivillige organisasjoner. Samtidig som barn og unges individualisme kan ha blitt satt på prøve fordi de tidlig har måttet rette seg etter fellesskapet i statlige pedagogiske institusjoner, som barnehage og skolen. Korsvold og Volckmar hevder at utviklingen av velferdsstaten har preget samfunnsutviklingen og beskriver dette som statliggjøring av sosialisering og oppdragelse (2004). Økt statlig ansvar samt lovfesting og fastsatte regler for skole og barnehage svekker familiens ansvar for barnets sosialisering, slik Beck også anser det. Dette går på bekostning av det gode hverdagsliv, som både Hoëm og de andre viser i sine analyser av samfunnsutviklingen. Behovet for mangfold og tilrettelegging av individuelle valgmuligheter har blitt så stor at den truer det statlige tilbudet (Korsvold & Volckmar 2004).

Barn i det komplekse samfunnet sosialiseres fortsatt under lek med andre jevnaldrene, men til mer faste tider enn tidligere. Når barnet er i barnehagen eller på skolen er målet at barnet skal lære seg de sosiale verdiene og kodene som gjør at han eller hun kan fungere i samfunnet sammen med andre barn og voksne. Slike sosiale nettverk skaper tillit og tilhørighet til andre enn slekten i en tidlig alder. Det komplekse samfunnet er mer preget av segmentering og delt arbeidsliv. Det er en tydelig differensiering i flere deler av samfunnet. Konsekvenser av dette er den raske utviklingen av teknologien og av faglig kompetanse. Arbeidslivet i det moderne komplekse samfunnet preges av større mobilitet og forandring enn i det enkle (Hoëm 1978).

Dette kan gi barn og ungdommer i det moderne samfunnet flere valgmuligheter enn før, noe som kan skape problemer i forhold til valg av identitet. Spesialiseringen og differensieringen fører til at valgmuligheten, for eksempel yrkesvalg, er mye større enn før. Samfunnet har større innflytelse på de nye generasjonene og en tydeligere kontroll. De utvidede valgmulighetene kan føre til en sterkere individualisme og at individene blir mer selvsentrert (ibid).

Den uformelle og formelle sosialiseringen foregår på ulike betingelser i det enkle og det komplekse samfunnet. I det enkle dannet foreldrene og bosetningen det ytre miljøet og dermed kunne barna gå friere enn i motsetning til det komplekse der foreldrene ikke har tilsvarende kontroll over det ytre miljøet. Den formelle sosialiseringen blir dominerende ettersom barnet bruker mesteparten av tiden i formelle sosialiseringsinstitusjoner som skole og barnehage, og den har blitt nær fordi barnet så tidlig atskilles fra foreldrene. Barnet blir naturligvis sterkest preget av de personene og institusjonene de er i et sosialiseringsforhold til. Historisk sett så har holdningen til formell sosialisering forandret seg i takt med samfunnsendringene (ibid). Den økende spesialiseringen krever mer utdanning som igjen krever en tydeligere sosialisering der barnets identitetsdannelse står i fokus.

"Det enkelte individ får sin sosiale betydning i forhold til et fellesskap av individer. Dette fellesskapet er nødvendig for en sosialisering og eksisterer i sin beste form på

---

grunnlag av et felles foretagende, arbeid og lek for eksempel"(Hoëm 1978:56). Den sosiale og kulturelle frisettingen medfører at individet får sin betydning gjennom et sosialt samspill med andre individer. Grunnlaget for dette ligger i at individet har en selvforståelse og uavhengighet som gjør fellesskapets funksjon mulig. Oppsummert kan vi si at dette handler om å finne en balansegang i spenningsfeltet mellom individ og samfunn. En vellykket sosialisering vil bety en utvikling av både individualitet og fellesskap på ulike nivåer.

4.2 Individualisering eller fellesskap?

Hoëm og Durkheim beskriver på hver sin måte individets rolle i samfunnet og hvordan det kan påvirke sosialiseringen av individet. Hoëms fokus er på enkeltindividets rolle i samfunnet i motsetning til Durkheim som er mer rettet mot fellesskapets betydning. Det komplekse moderne samfunnet i dag preges av en økende individualisering. Fellesskapet står fortsatt sterkt, men vi må velge hvem vi ønsker å være i fellesskap med, i motsetning til tidligere der nærmiljøet utgjorde dette. Mennesket i dagens samfunn må klare å kunne kombinere balansen mellom den økende individualisering og deltakelse i fellesskapet. Individene i samfunnet må utvide sosialiseringsområdet ettersom mulighetene ikke bare ligger i det nære og lokale.

Frivilligheten står som et tydelig bidrag for både fellesskapet og for individet. Utfordringene kan være at individet har flere valgmuligheter i det moderne, komplekse samfunn og dermed gjør det lettere å forsvinne fra fellesskapet. Ikke-deltakende individer blir ikke sett på samme måte som før. Desto bedre man forstår samfunnet desto bedre forstår man de sosiale kontekstene. Det betyr at individene har måtte lære å kjenne samfunnets kompleksitet for så å kunne velge hvor de ønsker å danne nettverk.

Durkheim har et positivt syn på samfunnet og på sosiale relasjoner. Han fremhever at fellesskapet og samholdet i samfunnet er viktig. Sosiologien skal være vitenskapen om samholdet, solidaritetens vilkår og virkninger av den, mener han (Østerberg 1983:31).

Frivillighet er til for samhold og solidaritet. Den skaper både samhold for de som inngår i samme frivillige nettverk og for de som mottar den hjelp som Røde Kors tilbyr. Sammen skaper disse et samhold til organisasjonen. Ideen om solidaritet og samhold inngår i de tanker som bidro til å grunnlegge Røde Kors-bevegelsen og som vi finner igjen i prinsippene til organisasjonen. Ser vi på synonymene til ordet *solidaritet* så dukker blant annet *fellesskap*, *enhet*, *sameksistens* og *kameratskap* opp. Det er ord det er lett å assosiere frivillighet med, og som kan være med på å utvikle disse egenskapene. Frivillighet skaper fellesskap, det danner en enhet (som er et av prinsippene til Røde Kors) med det nettverket de inngår i og med organisasjonen de er frivillige for.

Individer i dag er mer rørlige enn før, og med det menes at vi i større grad driver fra en interesse til en annen. Det kan være et resultat av samfunnsutviklingen, globalisering og den teknologiske utviklingen. Det har medført at valgmulighetene våre har ekspandert. Vi har vanskeligere for å binde oss til en organisasjon over lengre tid ettersom muligheten for å forandre og flytte på oss er mer tilgjengelig. Utviklingen av samfunnet har trolig ført til at individer kan ha større vanskeligheter med å skape tilhørighet og tillit, noe er grunnleggende for frivillig innsats. Det kan bli et problem for frivillige organisasjoner som hele tiden risikerer å miste medlemmer og frivillige.

Motsetningen til globalisering er det nære og lokale som er mer håndterbart og oversiktlig for individet, og er derfor lettere å knytte seg til. Globaliseringen har en mer direkte effekt på oss i dag og kjennetegner også mye av organisasjonslivet. En internasjonal organisasjon som Røde Kors er helt tydelig avhengig av et globalt samarbeid og er nødt til å rette seg etter de utfordringer det medbringer.

Durkheim drøfter at samfunnet både fokuserer på individet, på solidariteten og fellesskapet. Hvordan klarer individet å både være selvstendig, men samtidig avhengig av fellesskapet? Han dweler ved at det kan være arbeidsdelingen og spesialisering av samfunnet som er svaret på det (Østerberg 1983).

Ifølge Wollebæk m.fl. (2008:31) er individualiseringen en prosess der individer blir mindre og mindre knyttet til det sosiale fellesskapet fordi hierarkiske prinsipper mister sin betydning. Utviklingen av velferdssamfunnet har banet vei for individualiseringen. Vi finner dette igjen i Durkheims analyser om mekanisk og organisk solidaritet, samt beskrivelsen av det førmoderne og senmoderne samfunnet. Det førmoderne kjennetegnes av at menneskene levde i klart avgrensede fellesskap der slekt, familie og lokalsamfunn utgjorde nettverkene.

Mekanisk solidaritet betegner han med de forventningene om holdninger og atferd som ble forsterket av den oversiktighet som forekom i det førmoderne samfunnet, slik også Hoëm beskriver det enkle samfunn. Mekanisk solidaritet kjennetegner et kulturelt, sosialt fellesskap. Durkheim mente at kollektivismen satte begrensninger for enkeltindividenes utvikling. I motsetning til det senmoderne samfunnet som preges av sosial differensiering der individene kan føle seg som individer med en viss form for autonomi innefor et fellesskap. Her forekommer en organisk solidaritet preget av arbeidsdeling, arbeidskvalifisering og gjensidighet. Organisk solidaritet knytter individet til samfunnet gjennom samfunnets særskilte deler (Østerberg 1983:40-42). Moderne samfunn fremviser en ny interesse for mekanisk solidaritet. Både organisk og mekanisk solidaritet har fått en ny betydning i dagens komplekse samfunn.

Durkheim setter spørsmålsteget ved hvordan solidaritet er mulig i det moderne samfunnet. Hvordan er frivillighet mulig i et samfunn preget av differensiering og der det kollektive fellesskapet ikke er like tydelig. Svaret på dette er at tilhørighet i flere forskjellige nettverk skaper en form for økt gjensidig avhengighet. Dette kan medføre at Røde Kors kan utføre sine frivillige handlinger til tross for den senmoderne utviklingen, og til tross for menneskers økte individualisme. Mennesker trenger hverandres forskjeller for å kunne fungere sammen i det moderne, komplekse

samfunn. Fellesskapet mellom individene i et organisk-solidarisk samfunn forklarer Durkheim som en levende organisme der de ulike organene er avhengig av hverandre for å kunne fungere optimalt. Jo mer spesialisert organene er desto mer avhengig er de av de andre organene. Solidariteten skapes gjennom denne avhengigheten, derav uttrykket organisk solidaritet (Madsen 2006:59-60).

Frønes mener at det moderne samfunnet også er preget av sterk individualisering. Med det mener han at samfunnet fokuserer på individet, men at individer i samme situasjon eller organisasjon skal behandles likt og med samme rettigheter. For eksempel at loven retter seg mot individet og skal være lik for alle (1994:145). Individualiseringen har forandret våre sosiale nettverk på den måten at våre sosiale relasjoner er blitt annerledes. Før i tiden var nettverkene preget av andre typer boforhold og en annen sosial kontroll, slik Hoëm anser at det enkle samfunnet var strukturert. Nettverkene fungerte som små samfunn og skapte nærhet. I dagens moderne samfunn har typen av nettverk forandret seg til et mer åpent og mobilt nettverk der individualiseringen er mer gjeldende (Frønes 1994:147).

4.3 Motivasjon og sosial kompetanse

Sosialisering kan ses som en livslang læringsprosess, der vi utvikler ny og bredere kompetanse ved at vi forstår hva som skjer rundt oss, og vi lærer å kjenne oss selv og andre. Denne sosiale kompetansen bruker vi til å motivere oss selv og til å søke nye opplevelser der vi kan lære enda mer. I sosialiseringsperspektivet er det viktig å understreke at motivasjon i stor grad er noe vi lærer oss (Frønes 1994:25).

Uten et motiv og motivasjon kan ikke frivillighet eksistere. Det er derfor viktig at frivillige organisasjoner har tydelige mål, midler og mekanismer som kan motivere de frivillige til å velge akkurat deres organisasjon. Røde Kors har en frivillighetspolitikk med tydelig mål for hva de ønsker at deres frivillige skal være, men også hva Røde

---

Kors skal gjøre for sine frivillige. Deres midler og mekanismer er derimot mindre tydelige for allmennheten. Motivasjon bak frivillig innsats er en stor del av den frivillighetsforskning som fremligger i dag. Oppgavens fokus er på hva frivillighet kan resultere i, men det er avgjørende å si noe om motivasjonen bak frivillig innsats for å forstå dette. Frivillighet krever en form for sosial kompetanse.

Tillit er en del av den sosiale kompetanse vi lærer gjennom sosialiseringen. Barn lærer tidlig å ha tillit til sin nærmeste familie og til sitt nærmeste miljø. Det er nødvendig for å oppsøke verden (Frønes 1994:210). Utvikler ikke individer denne egenskapen kan de lett havne i en ond sirkel med mistenksomhet som kan føre til snevrere nettverksbygging. Uten tillit er det vanskelig for mennesket å være sosial og dermed vanskelig å inngå i frivillige nettverk. Tillitt er ifølge Putnam en forutsetning for sosial kapital. Trolig kan vi si at både motivasjon og tillit er en nødvendighet for frivillig innsats.

Klasse, kulturelle ressurser og mønstre er en del av sosialiseringsprosessen. Klasse kan beskrives av for eksempel kapitalformer som kulturell og sosial kapital. Klassebegrepet kan uttrykke sosiokulturelle mønstre. Frønes mener at sosial klasse er en form for ressurs, slik Putnam også anser det å være. Den nærmeste sosialiseringsarenaen er med på å bestemme hvilken sosial klasse individer klassifiseres i. Det kan vise til en del sammenhenger i forhold til menneskets sosiale kompetanse (ibid:255).

Sosialisering kan være en sosial kompetanse som utgjør et møtepunkt mellom samfunn, individuell utvikling og sosial handling. På samme måte som vi kan se at frivilligheten er i et sosialpedagogisk perspektiv. Derfor er sosialisering en så viktig del av frivilligheten. Å gjøre en frivillig innsats utgjør en sosial kompetanse som dekker behovet fra samfunnets side, i form av en frivillig organisasjon. Det er en form for individuell utvikling og en sosial handling. Det moderne samfunnet kan ses som et handlingsfelt som stiller store krav til både kulturell og sosial kompetanse (ibid:261). Høy sosial kapital er en form for kompetanse og et resultat av handlinger som frivillig innsats. Både kulturell og sosial kompetanse kan lede til høyere sosial kapital.

Motivasjonen til å ville bli frivillig er forskjellige, noen gjør det fordi de vil lære noe nytt, treffe nye mennesker, skaffe seg kompetanse for videre studier eller arbeid. Andre fordi de har hørt om Røde Kors og vil vite hva de kan tilby dem, eller omvendt. Motivasjonen underveis skapes av blant annet trivsel, tilhørighet, faglig innhold, følelsen av å gi noe tilbake og at innsatsen blir anerkjent (Norges Røde Kors' Hovedprogram 2008b).

Potensielle frivillige kan bli interessert i Røde Kors gjennom oppslag i media, informasjonskampanjer, vervekampanjer, ved bruk av nettverket til Røde Kors, informasjonsmøter og ved direkte kontakt. Røde Kors er fullstendig avhengig av frivillige for å kunne operere på den måten de vil. De ønsker seg frivillige fra alle aldersgrupper, alle folkegrupper og alle sosiale lag (ibid).

4.4 Frivillighet som sosialiseringsarena

De frivillige organisasjonenes rolle som sosialiseringsagenter står sentralt i frivillighetsforskningen. De skal kunne ivareta individet og fellesskapets betydningsfulle verdi i samfunnet. Denne tankegangen finner vi i Putnams studier. Dette omhandler at frivillige organisasjoner er viktige bidragsytere til å sosialisere deltakere inn i organisasjoner med gjensidige verdier, tillit og engasjement. Sosial kapital skapes gjennom medmenneskelige møter og derfor er deltakelse i frivillige organisasjoner egnet som sosiale møteplasser.

Det er flere grunner til at Putnam mener at frivillige organisasjoner er gode sosialiseringsarenaer. For det første utvikles det sosiale nettverk som kan skape møter mellom mennesker som ellers ikke ville kommet i kontakt med hverandre. Og for det andre er de en sosial møteplass der tillit og tilhørighet skapes gjennom frivillig innsats (Putnam 2000). Røde Kors er en sosial møteplass der mennesker med forskjellig bakgrunn møtes og danner frivillige nettverk.

Sosialisering er både en prosess og et produkt. Vi er blitt et produkt av sosialiseringssprosessen ved at vi er sosiale mennesker med personligheter. På den andre siden er vi hele tiden underveis - vi lærer, erfarer og endres hele tiden. Vår identitet og vår personlighet utvikles gjennom hele livet. Nettverk, fellesskap, samhandling og møter har alle en stor innflytelse på vår sosialiseringssprosess. Det finnes som nevnt tidligere en uformell og en formell form for sosialisering. Den uformelle er dominerende og finner sted i det daglige møtet med våre medmennesker, og den formelle er mer institusjonalisert og skjer på skolen og i barnehager. Den er mer målrettet og oppdragende. Det skilles mellom uformelle og formelle sosialiseringssagenter. De formelle agentene er lærere og førskolelærere. De uformelle er alle andre som har en sosialiseringssinnflytelse og som er en del av vår hverdag. De står fritt til å påvirke oss på hvilken som helst måte (Bø & Schiefloe 2007:118).

Primærsosialisering er den sosialiseringen som forekommer tidlig i livet, der familie og lokalmiljø er sosialiseringssagentene (Berger & Luckmann 2003). Det er basissosialiseringen vår, der individet utvikler sin personlighet, selvdisiplin, grunnleggende verdier og holdninger, språk og sosial atferd. Sekundærsosialiseringen starter senere i livet og møter oss på skoler, arbeidsplasser og i organisasjoner. Sosialiseringen gjør at vi skaper en tilknytning til de menneskene som er med på denne prosessen (ibid). De tre viktigste komponentene for en vellykket sosialisering sies å være internalisering, imitering og identifisering. Å føle en tilknytning til en organisasjon eller et nettverk er vesentlig for individenes fellesskapsfølelse.

4.4.1 Internalisering

Internalisering omhandler de verdier, normer og koder vi underveis gjennom hele livet tar til oss og omgjør til våre egne. Barn blir tidlig kontrollert og må forholde seg til visse forventninger og formaninger om hvordan de skal oppføre seg. Etter hvert som barnet vokser opp klarer de å oppføre seg i tråd med de forventninger som stilles av det samfunnet de lever i. Ønsket atferd blir belønnet med ros og øker

sannsynligheten for at ønsket atferd blir gjentatt. Det er på denne måten vi lærer oss internalisering, som ses som overgangsprosessen fra ytre til indre atferdsregulering (Berger & Luckmann 2003). Vi møter stadig nye mennesker, nye forventninger, nye kontroller samt mer komplekse samfunnsprosesser. Denne utviklingen påvirker individenes valgmuligheter og gjør internaliseringen stadig mer komplisert.

I frivillige organisasjoner, og Røde Kors, opplever individer internaliseringen som overgangen fra ikke-delaktig til delaktig. Ettersom det viser frivilliges motiv og ønsker om å omgjøre Røde Kors' verdier og normer til sine egne. Det er knyttet visse forventinger fra Røde Kors om hva de ønsker at deres frivillige skal være.

Hovedprogrammet fastslår at alle frivillige i Røde Kors forventes å kjenne til og handle ut fra Røde Kors' idégrunnlag og oppfylle og overholde gjeldende retningslinjer for den aktiviteten man er en del av. Røde Kors opererer ikke med sanksjoner i forhold til sine forventninger slik internalisering i andre deler av samfunnet gjør. Derimot forekommer en sosial kontroll fra andre innad i organisasjonen hvis en frivillig ikke retter seg etter forventningene til hva en frivillig i Røde Kors bør være. Ettersom upartiskhet og nøytralitet er prinsipper og arbeidsmetoder, godtas for eksempel ikke ekstreme politiske eller religiøse oppfatninger under frivillig innsats.

4.4.2 Imitering

Imitering betyr etterligning og alle mennesker har lett for å kopiere andres handlinger og gjøre dem til sine egne. Det er en måte å lære og sosialisere oss på der vi observerer andre og kopierer deres handlinger. Ofte gjøres dette i sammenhenger der vi føler oss utrygge på hvilke sosiale koder som gjelder, så for å ikke skille oss ut imiterer vi andre (Bø & Schiefloe 2007:125). Vi påtar oss en rolle basert på den erfaring, personlighet, kjønn og de ferdigheter som sosialiseringen har lært oss. Som oftest spiller man flere ulike roller på samme tid. Som frivillig i Røde Kors forventes det at man kun spiller rollen som frivillig på det grunnlag som Røde Kors ønsker.

Ettersom organisasjonen preges av mangfoldighet og solidaritet skal også rollen som frivillig preges av disse egenskapene, ikke av personlige verdier og normer. Når en frivillig er i "tjeneste" er det viktig at den imiterer Røde Kors-prinsippene og bruker det som sin arbeidsmetode.

4.4.3 Identifisering

Identifisering er når en person ønsker å tilhøre, eller bli forbundet med, andre. Det er ikke nødvendigvis bare andre personer vi identifiserer oss med, men det kan også være for eksempel en organisasjon, en jobb, et fotballag, den slekten vi tilhører, eller de nettverk vi er en del av. Vi identifiserer oss fordi vi ønsker å bli en del av dem som representerer den gruppen. Røde Kors ønsker at sine frivillige skal kunne identifisere seg med organisasjonen og deres verdigrunnlag.

Identifikasjon og imitasjon har mange likheter, men forskjellen er at identifisering omhandler den følelsemessige delen av å leve seg inn i noe eller noen. Imitering handler å kopiere andres handlinger (Bø & Schiefloe 2007:127). Vi danner vår identitet gjennom internalisering, imitering og identifisering. For å se på hvilken måte dette kan forekomme i en frivillig organisasjon som Røde Kors, så skiller vi mellom personlig, sosial og kulturell identitet. Den personlige identiteten er det unike og det som oppleves som "jeg-et" ved en person (Mead 1974). Den sosial identiteten kjennetegnes ved det fellesskapet individer tilhører og den kulturelle identiteten er de verdisett, språk og den kulturelle kapitalen personen innehar. Disse forskjellige identitetene er variable på hver sin måte og har utviklet seg i takt med samfunnsutviklingen (Bø & Schiefloe 2007:129).

Det er derfor viktig å se på betydningen av fellesskap og tilhørighet i forhold til frivillige organisasjoner. Det enkelte individets potensial til å danne og vedlikeholde relasjoner, delta i samhandling, utveksle støtte og organisere seg i et samfunn er også viktig. Frivillig innsats ses som et sentralt bidrag til dette.

Sosialiseringsspross som betegner en utviklingspross som gjør enkeltindivid til samfunnsindivider. Prossen pågår så å si hele livet, men er spesielt viktig i barneårene. Sosialiseringen handler om at barnet skal utvikle og lære å kjenne til samfunnets og kulturens koder. Barnet blir en del av fellesskapets interesser, forventninger, holdninger, meninger, verdier, språk, ritualer og væremåte. For å bli sosialisert kreves det sosial interaksjon mellom mennesker (Bø & Schiefloe 2007:14).

En annen viktig faktor i sosialiseringssprossen er påvirkning fra andre, både fra aktører i og utenfor vårt nettverk. Sosialiseringen krever et sosialt system hvor to eller flere personer inngår i et stabilt forhold med jevnlig samspill. Dette danner sosiale relasjoner som igjen danner et sosialt mønster eller en sosial struktur. En frivillig organisasjon som Røde Kors kan være et eksempel på et slikt sosialt system, som kan tilhøre flere slike systemer samtidig på ulike nivåer (ibid).

Sosial integrasjon gjelder både på individ og samfunnsnivå. Sosial integrasjon handler om at et individ inkluderes i samfunnets fellesskap. Frivillige organisasjoner kan bidra til sosial integrasjon. Røde Kors er en sosialiseringssarena fordi de ønsker å skape et miljø og eller situasjoner der sosialt liv og samhandling forekommer. Deres evne til å integrere individer og utvikle nettverk er betydningsfull for sosialpedagogikken.

Frivillig innsats er en aktivitet der mennesker utvikler sosiale nettverk. De utvikler nye sosial relasjoner gjennom å inngå i nye sosiale systemer med sosial aktører. Røde Kors er derfor en viktig sosialiseringssarena for de frivillige og de er med på å utvikle de frivilliges sosiale kapital gjennom slike prosesser. Røde Kors driver med sosial integrasjon både gjennom bistand og frivillig innsats. Flere av Røde Kors' aktiviteter driver aktivt med dette. Som for eksempel Besøktstjenesten, integrering av innvandrere gjennom Flyktningguide, og nettverksarbeid for mennesker etter soning. Frivillige kommer i kontakt med mennesker i sårbare livssituasjoner som trenger hjelp til å bli sosialisert og integrert i samfunnet. De frivillige spiller derfor en vesentlig rolle for sosialiseringen av sårbare grupper i samfunnet.

Sosialisering og identifisering fører oss videre til analysen av begrepet sosial kapital. Ettersom dette begrepet kan ses som en ressurs for individenes utvikling av fellesskap gjennom frivillig innsats. Det vil derfor være hensiktsmessig å drøfte på hvilken måte sosial kapital kan ses som et resultat av frivillig innsats og hvordan dette påvirker samspillet mellom individ og samfunn.

5. Sosial kapital

I dette kapitlet redegjør jeg først for bakgrunnen og forskningsinteressen for sosial kapital. Deretter forklares hvordan sosial kapital ble dannet av Bourdieu og videreutviklet av Coleman. Hovedfokuset i kapitlet er Putnams analyser av begrepet. Videre drøftes det hvordan sosial kapital kan skapes i frivillige organisasjoner og Røde Kors. Analyse av begrepets betydning for frivillighet, nettverksbygging og hvordan det skaper samhold mellom individer og samfunnet står sentralt. På samme måte som sosialisering skal sosial kapital bidra til å se frivillighet i et sosialpedagogisk perspektiv.

5.1 Bakgrunn og forskning på sosial kapital

Norges forskningsråd ønsker en utvidet forskningssatsing på sosial kapital. Ettersom det er behov for inngående undersøkelse om hvordan dette begrepet skapes og vedlikeholdes, men også hvilke mekanismer som ligger bak de antatte gunstige virkningene av sosial kapital (2005).

Forskning på sosial kapital vil kunne bidra til at en kan stille mer presise spørsmål i forhold til bruken av begrepet i samfunnet, spesielt i forhold til den økende individualiseringen. Norges forskningsråd hevder at en lang rekke undersøkelser tilsier at sosiale møteplasser med høy sosial kapital kan ha bedre skolerresultater, bedre helse, mer effektiv offentlig administrasjon, høyere produksjon og større økonomisk vekst. Et viktig forskningsspørsmål kan derfor være hvorfor sosial kapital har så mange positive konsekvenser? En av disse konsekvensene kan være frivillige organisasjoners evne til å skape frivillige nettverk som preges av høy sosial kapital (Norges forskningsråd 2005).

Sosial kapital har en tverrfaglig forskningsinteresse. Forskning om sosial kapital har blitt en møteplass for forskere fra mange ulike fagfelt, som blant annet statsvitenskap, økonomi, sosiologi, psykologi og pedagogikk. Begrepet åpner derfor opp for en rekke ulike problemstillinger knyttet til for eksempel oppvekst, utdanning, integrering og arbeidsmarkedet. En sentral problemstilling i denne sammenheng er omfanget, grunnlaget og resultatet av frivillighet. Styrkingen eller svekkelsen av tillit i samfunnet, felles verdier og normer, nettverk, engasjement og deltakelse er vesentlige indikatorer på sosial kapital (Norges forskningsråd 2005).

Det fastslås at begrepet er helt nødvendig for at samfunnet skal kunne fungere, både for individet og fellesskapet. Vi trenger sivilt engasjement og frivillig sosial deltakelse for å fremme et inkluderende, tillitspreget og fleksibelt samfunn som gir rom for alle typer mennesker. Kjernen til sosial kapital er fellesskap, tillit og nettverk. Den økende interessen for begrepet kan være en form for motreaksjon til samfunnets økende individualisering og individfokusering.

Johns Hopkins-undersøkelsen fra 1998 er en spørreundersøkelse som kartla frivillig innsats, medlemskap, økonomiske bidrag samt relaterte holdninger, verdier og motivasjon. Den vakte stor interesse for analyser av frivilligheten og har blitt hyppig brukt siden den tid. Nå reises det imidlertid spørsmål om hvorfor det ikke foreligger nyere tall (Wollebæk 2000).

Programmet "senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor" er et samarbeid mellom Institutt for samfunnsforskning og Rokkan-senteret i Bergen. Det nyoppstartede forskningssenteret er et nettbasert forskningssenter der disse to instituttene bidrar. Dette virtuelle senteret skal videreføre interessen for en mer inngående og utfyllende frivillighetsforskning. Det er også interesse for at de skal kunne kartlegge frivilligheten slik det ble gjort under Hopkins-undersøkelsen i 1998 (Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2009)..

Senteret er frittstående og faglig uavhengig, og skal ta for seg de problemer som frivilligheten står ovenfor i dag. Deres hovedmål er å fokusere på deltakelse,

endringsprosesser samt finansiering og øvrige rammevilkår i frivillige organisasjoner. Globalisering, utvikling av nettverkssamfunn og organisasjonsdemokrati er noen av de strukturelle endringene den frivillige sektoren står ovenfor i dagens komplekse samfunn. Utviklingen av ny teknologi er også med på å påvirke frivilligheten, og de utfordringer som det medfører er viktig å kartlegge (ibid).

Sosial kapital-begrepet kan medføre en ny forståelse som kan gi innsikt i nye sammenhenger i samfunnet, som for eksempel organisering av frivillige organisasjoner eller effekten av velferdsstatens utvikling. Interessen for begrepet kan være en reaksjon på individets og samfunnets ønske om mer selvstendighet og frihet. Sosial kapital blir derfor et begrep som fokuserer på verdien av nettverk samt tillit og gjensidighet mellom mennesker.

5.2 Hva er sosial kapital?

Sosial kapital kan foreligge på ulike nivåer. Å kun fokusere på individnivå svekker den helhetlige forståelsen av hvordan begrepet fremmer samfunnsutviklingen.

Fellesskap og samfunnet må tas i betraktning. Sosial kapital dannes som en følge av enkeltindividers investering av tid og oppmerksomhet i medmenneskelige relasjoner. Frivillighet dannes gjennom at enkeltindividene utvikler sin sosiale kapital, som er en ressurs for individet selv. Frivillighet kan også ses som en kollektiv ressurs fordi det er et resultat av enkeltindividers innsats til fellesskapets beste.

Ulike teoretikere og ulike fagfelt har forskjellige definisjoner på sosial kapital. Synet på begrepets anvendelse forandrer seg i takt med samfunnsutviklingen.

Sosial kapital kan være vanskelig å forstå uten at vi ser på teoretikerne som var med på å grunnlegge begrepet, Bourdieu (2005), Coleman (1990) og Putnam (2000). Et felles utgangspunkt for bruken av begrepet på samtlige felt er at sosial kapital alltid omhandler de sosiale nettverkens verdi og betydning for samfunnet. Samt at sosiale

---

relasjoner betraktes som en form for sosial kapital der mennesker får utbytte av å inngå i sosiale nettverk.

Det vil være hensiktsmessig å forklare hvor sosial kapital-begrepet kommer fra for å forstå dens anvendelse. Bourdieu dannet et begrepsapparat bestående av flere ulike kapitalformer; hovedsakelig økonomisk, kulturell og sosial kapital. Forskjellen mellom de tre kapitalformene er at økonomisk og kulturell kapital kan disponeres av individet og er mer håndterbart ettersom en selv kan ha styring over hvordan den brukes. Sosial kapital derimot er ikke like kontrollerbar ettersom den ligger i de uformelle strukturene som individene inngår i. Det betyr at hvis en som frivillig ønsker å trekke seg ut av den organisasjonen man gjør en innsats for, vil den sosial kapitalen som er bygget opp reduseres eller gå tapt. Man mister den tilknytningen eller relasjonen som danner den sosiale kapitalen.

Selv om sosial kapital skiller seg fundamentalt fra de andre kapitalformene, så har alle tre til felles at kapitalen gir en form for avkastning. Når sosial kapital dannes eller bygges i en frivillig organisasjon, kan organisasjonen oppnå bedre integrering, tilpassning og sosialisering. Som ellers ville vært vanskelig uten de sosiale relasjonene og nettverkene som utgjør sosial kapital. Dette påvirker både enkeltindividene og samfunnet på flere ulike områder, som for eksempel yrkesliv, helse, livskvalitet, utdanning og et mer velfungerende lokal- og storsamfunn (Bø & Schiefloe 2007:162-163).

5.2.1 Bourdieu dannet sosial kapital

Bourdieu introduserte begrepet *kapital* for første gang i sin bok *Distinksjonen* fra 1979. Han anvender kapitalbegrepet hovedsakelig i tre ulike former; økonomisk, kulturell og sosial kapital. Kapital begrepet brukes om noe som kan anvendes for å oppnå noen annet. Det vil si at kapital er en investering som kan gi ressurser av ulike slag. Den første kapitalformen er økonomisk kapital som handler om pengerressurser.

Den andre er kulturell kapital, som er summen av viten, utdannelse, dannelse, informasjon og estetiske egenskaper hos et individ. Han knytter denne kapitalformen opp mot oppvekst og sosialisering og dens betydning for skolevalg, utdanning og kulturliv. Fordelingen av kulturell kapital er betydningsfull i forhold til reproduksjon av sosiale ulikheter i samfunnet. Den tredje er sosial kapital, som anses som den viktigste i denne sammenheng. Bourdieu definerer sosial kapital som "summen av de faktiske eller potensielle ressursene som er knyttet til det å ha et varig nettverk av mer eller mindre institusjonaliserte relasjoner, preget av gjensidig kjennskap og anerkjennelse" (Bourdieu 1986:248). Den omhandler hvilke relasjoner, forbindelser og sosiale nettverk som har betydning for menneskers og organisasjoners rolle og posisjon i samfunnet (Bourdieu 2005).

Bourdieu anser at de sosiale nettverk som individer inngår i er et produkt av individuelle og kollektive investeringsstrategier. Disse strategiene kan medvirke til å etablere sosiale relasjoner som danner sosial kapital. Han skiller seg fra de andre teoretikerne når det gjelder synet på hvilket utbytte individet får og han anser at kapitalen er underlagt et økonomisk system (Hegedahl & Rosenmeier 2007:15).

Sosial kapital kan dannes i et nettverk uten tillit og gjensidighet, noe som står i motsetning til de andre teoretikerne som mener at tillit og gjensidighet er nødvendig for at sosial kapital kan dannes. Bourdieu mener at mennesket kan gå inn i et sosialt nettverk for eget utbytte og ikke for å skape tillit og relasjoner til de han inngår i nettverket med. Det som motiverer mennesker til å ta del i et nettverk er blant annet materielle forhold. Han får kritikk for dette synet fordi det mangler den medmenneskelige støtten og samholdet individer får gjennom samspill med andre (Hegedahl & Rosenmeier 2007:16). Bourdieus forståelse av begrepet er mer instrumentell og individorientert enn Colemans og Putnams.

5.2.2 Coleman videreutviklet sosial kapital

Colemans definisjon av sosial kapital kom omtrent et tiår senere og var inspirert av Bourdieus introduksjon av begrepet. Coleman definerer begrepet slik: "Social capital is defined by its function. It is not a single entity, but a variety of different entities having two characteristics in common: they all consist of some aspect of a social structure, and they facilitate certain actions of individuals who are within the structure" (Coleman 1990:302). Han deler begrepet inn i to perspektiver. Det ene er det sosiologiske perspektivet som fremhever sosialiseringprosessen og det andre er det økonomiske perspektivet som fremhever de selvstendige handlingene til mennesket som styrer de individuelle handlingene (Coleman 1990).

Sosial kapital er ifølge Coleman en ressurs som øker individets handlingsmuligheter og som oppstår gjennom sosiale relasjoner mellom mennesker. Han ser på sosial kapital som en medfødt egenskap som alle har mulighet til å utvikle. Den finnes i strukturer av medmenneskelige relasjoner. Coleman oppfatter begrepet, i likhet med Putnam, som menneskers evne til å samarbeide i grupper og organisasjoner for å nå et felles mål. En høy grad av sosial kapital tyder på at samfunnets sosiale nettverk fungerer og preges av tillit, gjensidighet, forventinger samt normer som gjør at individene ikke tviler på sin posisjon og funksjon innefor nettverket. Derfor har sosial kapital en viktig samfunnsøkonomisk betydning. Den er med på å fremme oppnåelsen av mål og redusere omkostninger som samfunnet ville hatt uten eksistensen av nettverkene. Sosial kapital bør ses som et kollektivt gode fordi det er til nytte for de som produserer den selv (Hegedahl & Rosenmeier 2007).

Etter Bourdieu og Colemans bidrag kom det en lang rekke teoretiske og empiriske bidrag om sosial kapital. En av de mest betydningsfulle bidragsyterne var Putnams studie om sosial kapital og frivillige organisasjoner. Forskjellen mellom Bourdieu, Coleman og Putnams definisjonene er at de skapes på ulike nivåer.

Det er hensiktsmessig å skille mellom definisjoner av sosial kapital på individnivå og systemnivå. På individnivå, også kalt mikronivå, kan vi si at sosial kapital er en

ressurs som er tilgjengelig for individer gjennom deltakelse i sosiale nettverk. Bourdieus definisjon havner her. Coleman og Putnam har løsrevet seg fra denne mikrososiologiske konteksten og deres definisjoner er mer rettet mot sosial kapitalens betydning for samfunnet. På makronivå er sosial kapital en relasjonsforankret ressurs som har betydning for et systems kvalitet og funksjonsevne (Bø & Schiefloe 2007:162). Det er nyttig å kunne kjenne til denne forskjellen når vi drøfter frivillighetens spenningsfelt mellom individ og samfunn i forhold til dannelsen av sosial kapital. Det er nytteforholdet mellom individet og samfunnet som utgjør hvorvidt sosial kapital er en ressurs for den ene eller den andre parten. Putnam har til forskjell fra Bourdieu og Coleman mer fokus på problemstillinger rundt sosial klassifikasjon og sosialisering. Derfor vil det være hensiktsmessig å bruke Putnams forståelse av begrepet i denne oppgaven.

5.3 Putnams analyse om sosial kapital i frivillige organisasjoner

Putnam står bak et av de store referanseverkene på dette området fordi han med en omfattende systematikk og grundighet dokumenterer sammenheng mellom sosial kapital og samfunnsmessige dimensjoner. Som for eksempel utdanningsvalg, helse, demokratiutvikling og trygghet i samfunnet. Han anser at sosial kapital utgjør en forskjell både for individer, for grupper og nasjoner når det gjelder livs- og utviklingsjanser (Norges forskningsråd 2005).

I boken *Bowling Alone* (2000) studerer han endringer i sivil og politisk deltakelse på 70-tallet i USA. Det vil være hensiktsmessig å forklare hva som kjennetegner den markante forskjellen ved å studere frivillige organisasjoner i USA kontra Skandinavia. Putnam fremviser en nokså negativ utvikling av sosial kapital på samfunnsnivå. Analyser fra land som Norge viser en mer variert utvikling som kan forklares ved at ulike samfunn utvikler seg ulikt. En stor grad av sosial likhet og

---

velutviklede velferdsordninger har stor betydning for det høye nivået av sosial kapital som påvises i Norge og nabolandene. Andre forklaringsfaktorer kan være tillit til myndighetene, kvaliteten i offentlige tjenester samt graden av økonomiske ressurser. Forklaringen på hvorfor vi må ta dette i betraktning er at disse faktorene er utviklet ulikt i USA og Norge. Tendensen til at sosial kapital i større grad er et middelklassefenomen, er ikke like tydelig i USA som i Norge (Bø & Schiefloe 2007).

Gudmund Hernes har skrevet en rapport som omhandler hvordan den "norske modellen" er årsaken til at Norge har "lykkes" de seneste årene. Hernes fremhever at denne modellen viser et samfunn med en høy sosial trygghet, stor offentlig sektor, små forskjeller, raus velferd og sterke parter i arbeidslivet som samarbeider tett med staten (Hernes 2007).

Frivillige organisasjoner i USA fremviste på 70-tallet en høy deltakelse i frivillige aktiviteter, men merket et markant frafall mot slutten av 70-tallet. Videre hevder Putnam at deltakelse som frivillig innsats har blitt ytterligere redusert siden den tid, og han kaller dette "the bowling alone phenomenon" (Putnam 2000).

Putnam representerer en retning som særlig vektlegger de positive konsekvensene av sosial kapital. Han definerer begrepet slik: "Whereas physical capital refers to physical objects and human capital refers to properties of individuals, social capital refers to connections among individuals - social networks and the norms of reciprocity and the trustworthiness that arise from them" (Putnam 2000:19). Definisjonen har to dimensjoner; sosiale normer og sosiale nettverk, der særlig nettverksdimensjonen blir vektlagt. Putnam har en mer samfunnsrettet forståelse for begrepet enn Bourdieu og Coleman.

Putnam mener at sosial kapital kan være et sett av normer, tillitsnivåer og sosiale nettverk som kjennetegnes av et sosialt apparat, som for eksempel en by, region, organisasjon eller nasjon (Putnam 1993). Begrepet slik Putnam forstår det består av tre komponenter som må dannes for at sosial kapital skal få en verdi.

5.4 Sosial kapital består av tre komponenter

Av de tre komponentene, er de to viktigste byggesteinene nettverk og tillit, der sosiale nettverk og relasjoner anses som en ressurs. For at nettverket skal ha en verdi, er tillit og gjensidighet avgjørende. Frivillighet er en tydelig form for sivilt engasjement derfor blir forskning på sosial kapital i frivillige organisasjoner aktuelt. Sivilt engasjement er en metode for å bygge sosial kapital. De tre komponentene vil bli presentert hver for seg.

5.4.1 Tillit

Frivillige må ha tillit til den organisasjonen de skal være frivillige for. Gjensidig tillit er en grunnleggende forutsetning for samarbeid og et viktig element for å skape eller utvide sosial kapital. Frivillige organisasjoner kan operere med et svakt tillitsforhold som betyr at frivillige har en generalisert tillit som handler om å stole på andre selv om de ikke inngår i en del av ens nærmeste familie, vennekrets eller miljø. De frivillige må lære seg å stole på mennesker de ikke kjenner og de må lære seg å stole på organisasjonen de er frivillige for (Putnam 1993).

For å oppnå dette må de frivillige gjøre seg kjent med både de andre frivillige de skal samarbeide med, og den organisasjonen de skal være frivillige for. Norges Røde Kors vil at alle nye frivillige skal gå gjennom minst to kurs før de får lov til å gjøre en frivillig innsats. De må lære om Røde Kors' historie og verdier for at de skal kunne stå sammen om et felles mål og et felles verdigrunnlag. Dette skal skape tillit mellom de frivillige og organisasjonen, og blant de frivillige i samme aktivitet. Kurset brukes også for at de frivillige skal føle en forpliktelse og et ønske om å lære mer om Røde Kors. Opplæringen har to formål. Det ene er å få de frivillige til å føle en tillit og tilhørighet til Røde Kors. Det andre er at Røde Kors ønsker at de frivillige skal operere etter deres prinsipper og verdigrunnlag når de er i aktivitet. Derfor er de avhengig av å gi dem den kunnskapen.

Undersøkelser viser at Norge har en høy beholdning av sosial kapital. Nordmenn har tillit til andre mennesker, men den er ujevnt fordelt i den norske befolkningen.

Undersøkelser viser at mennesker med høy utdanning tenderer å ha større tilgang og en høyere sosial kapital enn personer uten utdanning. Dette viser at tillitsnivået ligger høyere hos mennesker med utdanning og de utgjør som regel den største andelen av frivillige i Norge (Wollebæk 2000).

5.4.2 Nettverk

Nettverk er den neste komponenten i sosial kapital. Den baserer seg på at en form for tilliten har blitt dannet, for å kunne skape eller gå inn i ett nettverk.

Nettverkstenkning er et sosiologisk, psykologisk og et pedagogisk redskap for å forstå sosiale, kulturelle og samfunnsmessige prosesser. Nettverksforskning er viktig for å kartlegge hvordan individer kommer sammen i et system og danner relasjoner med et felles mål eller en felles opplevelse. Grunnpilaren i et nettverk er dannelsen av fellesskap og deltakelse (Fyrand 2005).

Putnam fokuserer på at nettverk er med på å generere personlige og samfunnsmessige goder. Gjennom direkte interaksjon og samhandling med andre individer mener han at individene utvikler sin sosiale kapital. Vi kan si at sosial kapital er vår ”relasjonsbank”. Ulike nettverk har ulike strukturer, frivillige nettverk preges som oftest av å være *brobyggende, horisontale* nettverk.

Frivilligheten skaper sekundære nettverk (i motsetning til de primære som er familien) der de frivillige møter andre mennesker som de ikke ellers ville ha møtt. Denne formen for sosiale kontakter er særlig viktig for frivillige (Putnam 1993). Det sammenbinder individet og samfunnet slik sosialpedagogikkens målsetting er.

5.4.3 Sivilt engasjement

Tillitsforhold og sosiale nettverk er ikke tilstrekkelig for at et samfunn eller en organisasjon skal kunne fungere. Den siste komponenten i sosial kapital er sivilt engasjement, som innebærer ulønnet frivillig deltakelse i samfunnet. Deltakelse i valg og frivillig innsats er eksempler på sivilt engasjement.

Den frivillige sektoren er en betydningsfull bidragsyter til samfunnets demokratiutvikling og for å hjelpe mennesker i sårbare livssituasjoner. Samfunnets sosiale kapital øker stadig i takt med utviklingen av sivilt engasjement. Desto flere sosiale nettverk desto høyere tillitsnivå blant individene i samfunnet. Putnam bruker avislesning, politisk interesse, deltakelse i diskusjoner som indikatorer for å måle sosial kapital. Putnam mener at aktiv deltakelse i frivillige organisasjoner er en samfunnsressurs (Putnam 2000).

Røde Kors utfyller flere funksjoner i samfunnet samtidig. Deres evne til å skape sivilt engasjement, tillit og frivillige nettverk er tydelig og betydningsfull. Røde Kors har innflytelse på flere ulike samfunnsprosesser, som gjør at de er spesielt velegnet til å danne sosial kapital.

5.5 Hvorfor bowler vi alene?

Sosial kapital kan være vanskelig å forstå både teoretisk og metodisk, fordi Putnam definerer begrepet ved hjelp av tre faktorer, der tillit er et resultat av sivilt engasjement og deltakelse i sosiale nettverk. Forutsatt at nettverk og deltakelse produserer tillit, er det primært effekten av deltakelse som frembringer sosial kapital. Det er derfor sosial kapital, nettverk og deltakelse brukes om hverandre (Putnam 2000).

Putnam diskuterer flere ulike faktorer som kan være med på å forklare årsaken til den omfattende reduksjonen av sosial kapital i USA. Han viser at reduksjonen av sivil deltakelse også kan være en årsak og et resultat av reduksjonen av sosial kapital (Putnam 2000).

De fleste tillitsforhold han beskriver omhandler at tillit dannes på bakgrunn av deltakelse i et nettverk og at dette resulterer i sosial kapital. Han forklarer ikke årsaksfaktorene til dette, men ser på faktorenes effekt på deltakelse i forhold til tillit og sosiale nettverk, der han spesielt vektlegger nettverksdimensjonen. Utdanning, økt tidspress og økonomifokusering, endringer i samfunnsstrukturen samt globalisering og teknologisk utvikling brukes som ulike forklaringer til reduksjon av sosial kapital (Putnam 2000:278-286).

Et av poengene til Putnam er at en gjennom deltakelse i frivillige organisasjoner utvikler stabile normer om gjensidighet. Dette stimulerer til dannelse av sosial tillit. Han mener at sivilt engasjement utvider de frivilliges følelse av egen betydning, ved at de oppdager "jeg" som en del av "vi" (Putnam 2000). De frivillige organisasjonene gir et grunnlag for å lære tillit og sosial forståelse fordi organisasjonene tillater menneskelig variasjon. Røde Kors preges av mangfoldighet og kan vise til en bred aldersgruppe blant sine frivillige. Ved å forene ulike sosiale typer med ulike sosiale bakgrunner, fremmes evnen til forståelse og empati, og de frivillige øves i å samarbeide på tross av sosiale og kulturelle ulikheter. Frivillig innsats skaper relasjoner basert på solidaritet og danner grunnlaget for det sivile samfunn.

5.5.1 Nettverk i samfunnet

Et gjennomgående tema i dette kapitlet er hvilken verdi sosial kapital har for enkeltindividet. Begrepet omhandler også hvilken verdi det har for spillet mellom individet og samfunnet. Sosial kapital dannes på ulike nivåer, dels på individnivå i form av sosiale relasjoner gjennom deltakelse i nettverk. Og dels på samfunnsnivå i

form av at relasjonsdannelse og deltakelse i frivillige nettverk på individnivå som også påvirker samfunnets sosiale kapital. En av Putnams sentrale tanker er at nivået for sosial kapital er avgjørende for kvaliteten i samfunnet. Han mener at nettverk og sosial kapital er fenomener som oppstår både på individnivå og samfunnsnivå. Derfor blir tilgangen og utbyttet av sosial kapital et kjennetegn ved grupper, lokalsamfunn og organisasjoner (Putnam 2000).

Forskjellen er at på individnivå utgjør begrepet de ressursene som enkeltindivider og grupper får tilgang til gjennom sine nettverksrelasjoner. Sosial kapital på samfunnsnivå er knyttet til den opplevde forpliktelsen av gjensidighet som oppstår når individer deltar i samfunnet, gjennom frivillig innsats. Putnam er opptatt av hvordan deltakelse på individnivå påvirker kvaliteten på samfunnsnivået, og hvordan dette samspillet kommer til uttrykk i frivillige organisasjoner. Dannelsen av sosial kapital bidrar til å løse ulike, kollektive problemer (ibid). Frivillige organisasjoner fremstår derfor som et bindeledd mellom individet og samfunnet.

Putnam mener at tillit og nettverk er fundamentale kvaliteter i det sosiale liv fordi de fungerer som en sammenhengende kraft i et samfunn og danner et grunnlag for økt samfunnseffektivitet (ibid).

Samfunnsutviklingen tyder på at menneskets selvstendighet, og til dels løsrivelse, fra familie, venner og naboer har en tendens til å skade sosial kapital. Vi mister de nettverk og den tillit vi hadde tidligere, slik Hoëm beskriver som det enkle samfunn.

Putnam forklarer at urbaniseringen, økende tv-titting og nye generasjoner oppvokst under materiell velstand kan være en trussel mot den sosiale kapitalen (Putnam 2000). Dette vil også kunne skade samfunnet fordi begrepet har en viktig betydning for menneskets sunnhet og lykke. Om dette forsvinner, kan det skade samfunnets økonomi og demokrati (Putnam 1993). Sosial kapital er en egenskap ved de relasjoner som knytter individene i et samfunn eller en organisasjon sammen. Disse relasjonene kan styrkes gjennom tillit og gjensidighet som utgjør en viktig forutsetning for sosial integrasjon, demokratisk stabilitet og effektivitet (Putnam 2000).

Hans forståelse omfatter både en kulturell og en strukturell faktor, der den kulturelle er normer og den strukturelle er nettverk. Det er den strukturelle delen han fokuserer på i sine studier, der den overordnede tanken er at sosiale nettverk har stor verdi for mennesket og samfunnet. Organisasjoner som er preget av klare normer, tillit og gjensidighet - og dermed høy sosial kapital - utmerker seg ved å ha høy effektivitet og innflytelse i samfunnet, slik Røde Kors anses å ha (Putnam 2000).

Putnam hevder at nettverkene øker individets frihet og skiller mellom nettverk som kan virke enten *brobyggende* eller *avgrensende* for individet. Frivilligheten ønsker å fokusere på individets muligheter og sosiale kompetanse, men samtidig skal frivilligheten være en sosial møteplass der sosial integrasjon utvikles. Dermed skal de frivillige nettverkene være åpne og inkluderende slik at alle føler at de kan delta (Putnam 2000).

Han fokuserer mye på inndelingen av nettverkstyper og mener at det finnes to typer av nettverk; de *horisontale* og de *vertikale*. Skillet mellom de to er viktig da hver av typene krever forskjellige former for sosial kapital. Han betegner nettverkens virkninger for *avgrensende* og *brobyggende*.

De *vertikale, avgrensende* nettverk er blitt skapt av felles identiteter og homogene grupper, som for eksempel religiøse og etniske grupper. Disse nettverkene preges av sterke sosiale bånd, lojalitet og gjensidighet til de andre i gruppen. Følelsene fører til at gruppen kan kjenne en sterk tilhørighet og derfor avgrenser seg tydelig fra andre grupper i samfunnet (Hegedahl & Rosenmeier 2007:30-31).

De *horisontale, brobyggende* nettverk består av mennesker som kommer fra forskjellige sosiale bakgrunner, men som møtes på samme premisser og er likeverdige i det sosiale nettverket de inngår i. I *brobyggende* nettverk er de sosiale relasjonene mye svakere enn i det *avgrensede*, men båndene mellom dem er viktige i forhold til utbytte av informasjon og for videre utviklingsmuligheter. Putnam mener at de svake båndene i de *brobyggende* nettverkene er mer betydningsfulle enn de sterke båndene som finnes i *avgrensede* nettverk (ibid).

Videre skiller han mellom det han kaller for *bonding* og *bridging*. Han anser at ulike nettverksformer gir ulik sosial kapital. Nettverk som virker lukkede og binder folk tett sammen, som *vertikale, avgrensende* nettverk gir deltakerne en følelse av tilhørighet han betegner som *bonding*. Disse utgjør nettverk som eksempelvis familien, venner eller andre typer grupper som kan virke ekskluderende for resten av samfunnet. Dannelsen av sosial kapital i slike nettverk viser at de tre komponentene i begrepet står sterkt sammen (Putnam 2000).

Nettverk som er åpne og som gir tilgang til andre sosiale eller faglige miljøer betegnes som *bridging*. *Horisontale, brobyggende* nettverk er slike nettverk, og kan ha sin opprinnelse i utdanning, arbeid, eller deltakelse i frivillige organisasjoner. Disse preges av en tydelig inkluderingsvilje og er dermed åpne for nye deltakere. Denne typen av sosial kapital er nyttig for å innhente ny informasjon og gir muligheter for nyskaping. I et samfunnsperspektiv er disse relasjonene viktige for å skape kontakt og tillit mellom ulike grupperinger i samfunnet (Putnam 2000). Frivillige nettverk kjennetegnes ved å være *horisontale, brobyggende* nettverk der *bridging* utvikles.

Forholdet innad spiller en vesentlig rolle for nettverkets strukturelle egenskaper og utgjør i hvilken form sosial kapital kan dannes. Putnam har fått kritikk for å ikke se de negative konsekvensene av sosial kapital i nettverk. Ulike nettverk utvikler ulike former for sosial kapital. Eksempelvis kan kriminelle nettverk fremvise høy sosial kapital til tross for at formålet med nettverket ikke har samme fokus som frivillige nettverk.

5.5.2 Ressurser

Nettverk er et felles stikkord i definisjonene av sosial kapital. Poenget er at i de sosiale nettverkene ligger det ressurser, men ressursene består ikke i hva enkeltindividet besitter alene, men i hvem man er tilknyttet til. Alle nettverk har ulike funksjoner. Det finnes nettverk der sosial kapital gjør det lettere å realisere interesser. Og nettverk der sosial kapital gjør det enten mulig eller mer effektivt å nå både individuelle og kollektive mål. Slike nettverk består av aktører som ikke bare møtes, men der det finnes en viss forutsigbarhet i møtet mellom menneskene i nettverket (Hernes 2007).

De forskjellige ressursene kan være utbytte av goder eller tjenester, som for eksempel lønn. Ettersom frivillige gjør en ulønnet innsats av egen fri vilje, så genererer ikke det samme type av ressurser som i andre organisasjoner.

Alle våre uformelle relasjoner kan klassifiseres i to dimensjoner, det ene er hvor sterk og forpliktende relasjonen er, og den andre er hva slags ressurser vi kan regne med å få ut av den. Bourdieu hevder at sosial kapital er knyttet til de ressurser som er tilgjengelige gjennom deltakelse i nettverk. Han poengterer at begrepet ikke bare er et gode for det enkelte individet, men at det også er et fenomen som har nytte for fellesskapet (Bourdieu 2005). Når både et individ og en gruppe får tilgang til ressurser så er det som regel som en konsekvens av en investering. Frivillighetsarbeid kan være en slik investering og de frivillige får derfor tilgang til ulike ressurser i form av sosial kapital. Begrepet blir forklart ved at "sosial kapital er ressurser som er tilgjengelige for aktører gjennom deltakelse i sosiale nettverk" (Bø & Schiefloe 2007:162). Et eksempel som kan illustrere dette er at frivillige kan dra stor nytte av de personlige relasjonene de får gjennom sin innsats som frivillig fordi det kan gi dem tilgang til andre nettverk.

Organisasjonen kan også dra nytte av de frivilliges sosiale kapital, fordi det gjør det lettere å få til samarbeid innad i organisasjonen, som utgjør en vesentlig ressurs for god organisering. De frivillige fungerer i tillegg som ambassadører for organisasjonen

og kan generere flere medlemmer og frivillige samt mer økonomisk støtte. Dette skaper et godt miljø og kan føre til at organisasjonen står sterkere sammen når de møter utfordringer. Sosial kapital er en ressurs som er forankret i en sosial struktur som blir gjeldende for de individene som inngår i samme sosial nettverk (Bø & Schiefloe 2007). Frivillige i Røde Kors får ikke utdelt ressurser i form av goder eller fysiske ting, men de er en ressurs i seg selv, og sosial kapital er den ressursen som de frivillige danner gjennom sin innsats.

5.6 Sosial kapital i Røde Kors

Putnam måler sosial kapital ved å studere menneskers deltakelse i samfunnets sosiale, politiske og kulturelle aktiviteter. Han ser både på mikro- og makronivå. Mikronivået er omfanget av menneskers medlemskap i frivillige organisasjoner, frivillig innsats og engasjement. På makronivå ser han politisk deltakelse og deltakelse i valg som indikasjon på graden av menneskers deltakelse i samfunnet og forholdet til samfunnets sosiale kapital (Putnam 2000). Sosial kapital skiller seg fra andre kapitalformer, som human eller økonomisk kapital fordi det ikke er en egenskap kontrollert av enkeltindivider, men en egenskap ved de relasjoner som knytter individene i et samfunn sammen, som dermed utgjør en viktig forutsetning for sosial integrasjon, demokratisk stabilitet og effektivitet (Hansen & Tjerbo 2003:20).

Deltakelse i teamarbeid, aktiviteter og sosial sammenkomster er gode tiltak for å skape, utvikle og høyne sosial kapital i en organisasjon. Særlig når de som deltar i slike aktiviteter ikke er bevisste på hva dette medfører. Disse dimensjonene er med på å utvikle sosial kapital både i forhold til organisasjonen og i forholdet mellom individene som inngår i den (Lesser 2000). Ulike organisasjoner har ulike formål med sin virksomhet. Frivillige organisasjoner som Røde Kors har først og fremst et mål om å hjelpe mennesker i sårbare livssituasjoner gjennom aktiviteter som dekker ulike behov i samfunnet. Samtidig er fokuset å indirekte kunne skape og tilrettelegge for

---

dannelse av sosial kapital. En svært viktig oppgave for Røde Kors er å hjelpe folk til å skape positive og åpne sosiale nettverk. De ønsker at deres frivillige nettverk skal fungere i tråd med Røde Kors-prinsippene. Betydningen av nettverk er et sentralt aspekt for Røde Kors og brukes mye i deres målsetning og frivillighetspolitikk.

Alle deres lokale aktiviteter utgjør små nettverk som er del av både et nasjonalt og internasjonalt nettverk. Dannelsen av alle disse nettverkene er med på å utvide og utvikle den sosiale kapitalen til hele organisasjonen. Høy sosial kapital i organisasjonen forbedrer deres muligheter til et mer effektivt frivillighetsarbeid. Sosial kapital er blitt et nøkkelord innenfor humanitære frivillige organisasjoner og i Røde Kors. De anser at sosial kapital er limet som bygger alle de andre kapitalformene sammen. Det er limet som binder individet og samfunnet sammen. Sosial kapital skaper nettverk som forhindrer mennesker fra ensomhet og isolasjon. Sosialt samvær og utvikling av sosial kapital er viktig for menneskers fysiske og psykiske helse. Å ha sosial kapital er et personlig gode og et fellesgode for samfunnet.

Røde Kors anses som en formell organisasjon som leder til uformelle relasjoner. Formelle organisasjoner er ikke bare et sted man arbeider, men også et sted der man får kolleger og venner. Sosial kapital kan bygge opp evner til å delta i demokratiske prosesser, forsvare sine interesser og utvikle samfunnsbånd. Innen formelle organisasjoner bygges det opp spilleregler som medlemmene og de frivillige må ha kjennskap til, og de må følge de normer som utøves i organisasjonen (Hernes 2007).

Alle frivillige organisasjoner som innebærer direkte interaksjon er like verdifulle produsenter av sosial kapital. Gjennom gjentatt deltakelse og samhandling ansikt til ansikt med andre frivillige, utvikles en gjensidig tillit. Dette skaper igjen en interesse og et ønske om kunnskap om organisasjonens virksomhet. Dermed fungerer organisasjonen både som arena for sosialisering og læring. Putnam hevder at frivillige organisasjoner som fungerer på lokalnivå er bedre egnet til å generere sosial kapital enn de som er del av nasjonale og eller internasjonale bevegelser. Dette fordi de lokale nettverkene oppstår nedefra og unngår dermed en hierarkisk organisasjonsstruktur (Putnam 2000). Norges Røde Kors opererer både på lokalt,

nasjonalt og internasjonalt nivå. Det er viktig å poengtere at Røde Kors stiller seg i en unik posisjon fordi de fungerer på flere ulike nivåer samtidig.

5.7 Et kritisk blikk på sosial kapital

Putnam argumenterer for at tette nettverk av frivillige organisasjoner bidrar til å opprettholde det sivile samfunn på en måte som generer tillit og samarbeid mellom mennesker, noe som kan resultere i høyere sosial kapital. Han hevder at begrepets tre komponenter alltid må ses i sammenheng med hverandre for at sosial kapital skal kunne dannes. Denne argumentasjonen kan diskuteres og kritiseres ettersom det viser seg at frivillig innsats ikke alltid medfører et høyere tillitsnivå blant de frivillige. Han får kritikk for å ikke se at de tre komponentene ikke alltid korrelerer slik han hevder.

Kritikken handler om at hvis sivil deltakelse har blitt svekket, så er tillitsnivået blant mennesker også svekket, slik Putnam mener de gjør ut fra hans definisjon og forståelse av begrepet. Det er ingenting som tilsier at tilliten blant mennesker er svekket fordi den frivillige innsatsen i samfunnet er redusert slik han beskriver i boken *Bowling Alone*. Han bruker for eksempel tv-titting som en forklarende faktor til hvorfor vi ikke er like deltakende i frivillige organisasjoner som før. Den forklaringen viser seg å ikke være holdbar i dagens samfunn fordi han ikke ser til de positive konsekvensene av tv-ens betydning (Putnam 2000:284).

Ut fra denne kritikken kan vi trekke frem en del svakheter ved Putnams teori. For det første er betingelsene for frivillig innsats og tillit forandret, og for det andre er hans målemetoder av sosial kapital utdatert fordi samfunnet har forandret seg drastisk siden 1970 da han gjorde sine undersøkelser som ble bakgrunnen til *Bowling Alone*. Og videre er kritikken at konsekvensene av frivillig innsats i en organisasjon ikke utelukkende er positive. Det blir viktig i en slik drøfting å kunne fokusere på både de positive og de negative sidene av frivillighet.

Den etter hvert velutviklede relasjonen mellom staten og de frivillige organisasjonene har muligens påvirket egenskapene til de forskjellige organisasjonene, også Røde Kors. At staten kan påvirke organisasjonen motstrider både mot Røde Kors' grunnlag og prinsipper, men det kan også påvirke individualiseringen og profesjonaliseringen av organisasjonen. Røde Kors og andre frivillige organisasjoner overtar en del av velferdsansvaret gjennom å drive aktiviteter som staten ikke har ressurser til. Staten kartlegger velferdsbehovet i samfunnet og kan dermed komme med en forespørsel til Røde Kors om de har mulighet til å skape aktiviteter som dekker slike behov.

På en annen side kan vi si at statens innblanding også kan styrke betingelsene for frivillige organisering og dermed være med på å bidra til at flere mennesker ønsker å delta. Frivillig innsats har i dag et annet utgangspunkt fordi vi er mer bevisst på samfunnsutviklingens effekter enn Putnams analyser tilsier. Dette har ført til at man må åpne opp for nye måter og nye arenaer for frivillighet slik at sosial kapital kan dannes, men på en annen måte enn slik Putnam ser det. Det finnes i dag mange flere valgmuligheter blant de ulike frivillige organisasjonene og dette fører til nye former for frivillig organisering og kartlegging.

Putnam sammenligner begrepet nå med sosial kapital på 70-tallet uten å ta hensyn til eller høyde for de forandringer som skjer i samfunnet vårt og utviklingen av det globale og teknologiske samfunnet. Han tar utgangspunkt i en tid som ikke er sammenlignbar med den tid vi lever i nå og derfor blir hans analyser ikke like korrekte slik de brukes i dagens sivile samfunn. Frivillige organisasjoner og deres sosiale nettverk må ikke forstås som en statisk struktur, men som en kontinuerlig forandring mellom staten, organisasjonen og individet.

Hans analyser i *Bowling Alone* tar hovedsakelig utgangspunktet i tradisjonelle organisasjoner som Røde Kors (Putnam:2000:438). Derfor blir han aktuell for denne oppgaven, men vi må ta høyde for andre og mer fristilte frivillige organisasjoner som Bellona og Attack ikke kan brukes som eksempler for hans analyser av sosial kapital. Ettersom de ikke har de strukturer som ligger til grunn for Putnams analyser.

Putnam mener at et høyt nivå av kollektiv, sosial kapital gjør samfunnet mer funksjonelt og tilpassningsdyktig, slik at man kan inkludere flere i fellesskapet. Høy sosial kapital i samfunnet viser at individene føler tillit og tilknytning. Dette kan gjøre det lettere å fange opp dem som står i fare for å havne utenfor. Frivilligheten og frivillige organisasjoner anses som en løsning og en bidragsyter til å binde individet og samfunnet sammen, slik at det kollektive samfunnsproblemer kan løses (Putnam 2000).

Et spørsmål i hans analyser er på hvilket nivå sosial kapital skapes. Kan det være slik at sosial kapital skapes i samspillet mellom enkeltindivider som gir grunnlag for et effektivt samfunnssystem? Eller at god samfunnsorganisering fører til nettverksutvikling, organisasjonsdeltakelse og tillit? Vi kan konkludere med at forholdet mellom sosial kapital og samfunnet skapes begge veier. Et velfungerende samfunnssystem er en forutsetning for dannelse av sosial kapital på individnivå samtidig som sosial kapital på individnivå er en forutsetning for samfunnet.

---

6. Frivillighet i et sosialpedagogisk perspektiv

I det foregående kapitlet ble begrepet sosial kapital drøftet i forhold til frivillige organisasjoner og Røde Kors' rolle som nettverksbygger stod sentralt. I det kommende kapitlet diskuteres det hvordan vi kan se frivillighet i et sosialpedagogisk perspektiv. Hva sosialpedagogikk er og i hvilke sammenhenger begrepet kan brukes presenteres deretter. Fokuset blir på hvordan frivillighet er med på å danne forholdet mellom individet og samfunnet, som er sosialpedagogikkens spenningsfelt. Forutsetningene og resultatet av frivillighet i Norges Røde Kors avslutter kapitlet.

6.1 Forholdet mellom individ og samfunn

Den sosiale tilhørigheten og deltakelsen i fellesskapet er målsettingen i sosialpedagogikken (Madsen 2006), og har dermed mye til felles med frivillighetens målsetting.

Sosialpedagogikk har fokus på det sosiale samfunnet, og brukes som et perspektiv på interessekonflikten mellom individ og samfunn. Det handler om å forstå individet og samfunnet i forhold til hverandre, og hvordan de påvirker hverandre.

Sosialpedagogikken befinner seg i et spenningsfelt mellom det sosiale og pedagogikken, som er en del av oppgavens problemstilling (Mathisen 2008:16-18). Forholdet mellom pedagogikk og sosialpedagogikk er fornyet. Tidligere ville vi sagt at pedagogikken tar seg av det normale, og sosialpedagogikken det unormale. Nå i det moderne, komplekse samfunn er dette skillet ikke like åpenbart. Vi ser at ansvaret for mye av det sosiale arbeidet, i form av velferdstilbud, har forflyttet seg fra staten til frivilligheten. Denne offentlige ansvarsfraskrivelsen har medført en omdefinering av sosialpedagogikkens arbeidsområder og omfatter nå alle deler av velferdsstaten.

Det moderne, komplekse samfunnet krever en variasjon av perspektiver og det blir dermed opp til sosialpedagogikken å velge sitt perspektiv, slik jeg i denne oppgaven velger å se på frivillighet som et sosialpedagogisk dilemma.

Hvordan frivillighet kan generere sosial kapital, fremstiller hvordan individer kan bli en del av nye nettverk og dermed danne fellesskap som gir dem en plass i samfunnet. Dynamikken mellom individ og frivillighet, og mellom frivillighet og samfunn, er betydningsfull for videre drøftinger.

Sosialpedagogikken er en strategi som bidrar til at individet integreres i samfunnet. Ifølge Madsen har sosialpedagogikken to utviklingsspor, der det ene sporet knytter sosialpedagogikken til løsning av konflikter i form av sosiale og pedagogiske nødssituasjoner som må bevares i samfunnet. Det andre sporet er knyttet til allmennpedagogikken og sammenbinder sosialpedagogikk i forhold til sosialisering i barnehage, skole og i familien. Dette sporet ses som et bidrag til å utvikle det sosiale individet gjennom å sikre betingelsene for at det kan bli sosialisert inn i det allmenne fellesskapet og i det sivile samfunnet (Madsen 2006:37).

Norges Røde Kors kan knyttes til begge disse sosialpedagogiske utviklingssporene fordi de fyller flere ulike funksjoner samtidig. Madsen beskriver sosialpedagogikkens samfunnsmessige oppgave som: "samfunnets bestrebelser på å forebygge og løse sosiale og pedagogiske konflikter som kan true den samfunnsmessige integreringen" (ibid:58). Slik Madsen beskriver sosialpedagogikk skal den brukes for styrke det sosiale båndet mellom individer og samfunnet, mest siktet på dem som står i fare for å havne utenfor. Han kaller den for "krisepedagogikk" fordi den har som formål å gripe inn i sosiale konfliktsteder der individers livsvilkår er truet.

Ut fra Madsens forståelse, kan frivilligheten være en av løsningene på noe av det som er sosialpedagogikkens problem; å fremme integrering og gi tilbud til de som står i fare for å havne utenfor fellesskapet. Frivilligheten er til for å brukes av de som trenger hjelp og har også som mål å fremme integrering og å få mennesker inn i sosiale nettverk slik at de ikke havner utenfor samfunnet. Røde Kors' hovedmål er å

---

lindre og hindre menneskers nød og dermed blir integrering en del av deres mål (Norges Røde Kors' Hovedprogram 2008a). De arbeider for å begrense ensomhet og isolasjon i samfunnet gjennom aktiviteter som Besøktjenesten der frivillige besøker ensomme. Både nettverk etter soning og Visitortjenesten er tiltak for å få kriminelle til å føle seg som en del av samfunnet. Også mange tiltak for innvandrere er med på å fremme integrering i samfunnet og skaper en dynamikk mellom individ og samfunn, der Røde Kors har en aktiv rolle for å hjelpe mennesker. Røde Kors kan anses som en bidragsyter til å løse mange av de sosialpedagogiske problemene som finnes i samfunnet.

Frivilligheten bidrar med tjenester som samfunnet ellers ikke ville ha fått til. De blir derfor betydningsfulle bidragsytere til det som Madsen beskriver som sosialpedagogikkens samfunnsansvar, å forebygge og å løse sosiale og pedagogiske konflikter som hemmer integrering. Det som Putnam betegner som deltakelse, er det frivilligheten vil oppnå og sosialpedagogikken vil løse gjennom å styrke det sosiale båndet mellom individ og samfunn. Institusjoner som skal skape muligheter for menneskers læring og utvikling kan være Røde Kors, fordi de oppfyller de krav og mål som sosialpedagogikken tilegner slike institusjoner. De er en sosial møteplass der fellesskap dannes og nettverk bygges. Dette er det institusjonelle kunnskapsfeltet ifølge Madsen (2006:57). Med dette mener han at Røde Kors kan være en sosialpedagogisk institusjon fordi den danner en sosial ramme for menneskers hverdagsliv. Ettersom Røde Kors dekker flere ulike behov, for både mennesker som står i fare for å havne utenfor, eller mennesker som har behov for å komme inn i samfunnet igjen, så bidrar de til å dekke sosialpedagogikkens samfunnsansvar - å sammenføre individet og samfunnet.

"Sosialpedagogikkens faglige grunnlag kan forstås som pedagogiske og sosiale prosesser som har til formål å forebygge marginalisering og utstøting fra livsområder som samfunnet og enkeltindivider mener har betydning for at folk skal leve et verdig liv i anerkjent fellesskap" (Madsen 2006:59). Den sosialpedagogiske konteksten er avhengig av at de sosiale prosessene er tilrettelagt i samfunnet. Her trekker Madsen

frem en av sosiologiens største teoretikere, Durkheim, som var opptatt av få frem hvordan solidaritet kunne utvikles i ulike typer av samfunn og på hvilken måte man skapte sosiale bånd mellom medlemmer i samfunnet (Madsen 2006:59-60).

Tanken om at oppdragelse til et fellesskap er sosialpedagogikkens hovedoppgave (Mathiesen 1999:28). Sosialpedagogikken skal skape en forpliktende forbindelse mellom individ og samfunn, slik at individet kan føle trygghet. Mennesker lever i en vekselvirkning mellom individ og samfunn, som betyr at menneskets liv blir til gjennom deltakelse i dette feltet. Samfunnets oppgave er å inkludere mennesker ved å gi dem muligheter til å delta på ulike samfunnsområder som leder til utvikling og vekst for hvert enkelt individ. Ordet deltakelse er fundamentalt og frivillig innsats er en slik form for deltakelse.

Det sosialpedagogiske perspektivet på frivillighet fører oss videre til diskusjonen om hva frivillig innsats og det sivile samfunn er. Det vil også være hensiktsmessig å drøfte hvilken rolle Røde Kors har i det sivile samfunn. For å kunne forstå sosialpedagogikken, trenger vi å forstå hvordan dynamikken mellom individ og samfunn konstrueres gjennom frivillig innsats.

6.2 Frivillig innsats

Begrepet frivillig innsats er en fellesbetegnelse for bidrag som blir gitt av egen fri vilje og som er et ulønnet arbeid i regi av en frivillig organisasjon. Vi deler den frivillige innsatsen inn i to former for deltakelse; en passiv og en aktiv (Wollebæk m.fl. 2000).

Den gruppen av frivillige som er passive er de som yter et beskjedent bidrag til den organisasjonen de er tilknyttet til og til den aktiviteten de frivillige for (ibid).

Den aktive gruppen av frivillige er de som bruker en betydelig del av sin tid på frivillig arbeid. Denne gruppen møtes ofte og er med på opprettholde aktivitetene som Røde Kors har. Det er en viktig forskjell mellom disse to gruppene, og vi kan skille mellom aktivt og passivt medlemskap også. Passivt medlemskap kan handle om å føle en viss tilhørighet, eller å støtte et verdisyn eller en god sak. Et mer aktivt medlemskap handler om å skape en sosial tilhørighet og et bånd til organisasjonen, som oftest leder til en aktiv frivillig innsats (Wollebæk m.fl. 2000).

De frivillige organisasjonenes primære funksjon er å være et sted for sosial samhandling, men de er også formidlere av verdier som styrker sivilsamfunnet. Organisasjoners evne til å være sosialiseringsagent preger deres ulike måter å drive frivillighet på (Wollebæk m.fl. 2008). Dette medvirker til dannelse av sosial kapital ettersom frivillige organisasjoner, ifølge Putnam, har flere egenskaper som gjør dem særlig skikket til å være en sosialiseringsarena. Sosial kapital skapes gjennom samhandling ansikt til ansikt, og denne formen for integrering finner sted særlig i slike organisasjoner (Putnam 1993).

Frivillige organisasjoner har opplevd en voksende interesse, både fra forskning, fra politikken og samfunnet ellers. Samfunnsendringer har betydning for den frivillige sektorens struktur og utvikling. Disse endringsprosessene er interessante å se nærmere på i forhold til deres rolle i det sivile samfunn.

6.3 Det sivile samfunn

Det sivile samfunn er en fellesbetegnelse for all frivillig virksomhet som ligger utenfor næringslivet og myndighetene. Grovt sett kan vi si at sivilsamfunnet har to retninger, den ene legger vekt på organisasjonslivets betydning for å sikre fellesskapet, tilhørighet og sosial integrasjon. Den andre retningen er mer opptatt av

frivillige organisasjoners rolle i forhold til demokratiet. Disse retningene kan overlape hverandre eller stå i konflikt med hverandre (Wollebæk m.fl. 2008:10).

Det sivile samfunn har lang tradisjon i Norge, men ble ikke før i senere tid omkalt som det sivile samfunn. Så tidlig som i 1840-årene ble de første nasjonale folkebevegelser dannet. På denne tiden var en mest opptatt av avhold, religion, misjon, fattigdom og folkeopplysning som var basert på en folkelig mobilisering der "saken" var hovedfokus. Disse bevegelsene hadde som regel en løs og uformell struktur, der det ikke var vanlig å skille mellom aktiv eller passiv medlem eller frivillige - alle som var delaktig måtte bidra. Sammenlignet med hvordan de frivillige organisasjonene ser ut i nyere tid, kan vi si at mye har forandret seg. Organisasjonene i dag har som regel en demokratisk oppbygning der lokallagene er den laveste enheten og de baseres på individuelle medlemskap. Slike organisasjoner har som regel et sterkt verdigrunnlag og er rettet mot å påvirke offentligheten på ulike måter og med ulike interesseområder (Wollebæk m.fl. 2000:79).

En stor forandring fra tidligere tid er at det ikke lengre er de humanitære og religiøse foreningene som utgjør størsteparten av den frivillige sektoren. Det er nå idrett, fritid og kulturforeningene som dominerer både i antall frivillige arbeidsinnsatser og i antall lokallag. Idretten utgjør i dag den største delen av det sivile samfunn, med flest medlemmer og antall lokallag. Det hevdes at de frivillige organisasjonenes formål er mer individuelle og mer private nå enn før, men at de fortsatt er en stor del av offentligheten og at interessen for frivillig arbeid stadig øker (Sivesind 2007).

Det sivile samfunn har gjennomgått en gradvis utvikling i forhold til hva som er målsettingen for deres arbeid. På starten av 1970-tallet startet interessen for å samle og betegne all frivillig virksomhet, og den har siden den gang blitt betegnet som blant annet den tredje sektoren og non-profit-sektoren. Det som kjennetegnet disse var at hverken staten eller markedet dominerte, alle frivillige organisasjoner utgjorde en sektor til sammen. På slutten av 70-tallet ble den kalt for non-profit sektor fordi den "leverte" tjenestefrie tjenester som ikke staten klarte å produsere. Det ble hetende det sivile samfunn etter slutten på 1980-tallet da staten og de frivillige

---

organisasjonene så betydningen av å være to sfærer med ulik logikk, men som kunne samarbeide og dra nytte av hverandres særegenhet og vitalitet. Tidlig på 1990-tallet kom fokuset på sivil ansvar, sivil engasjement og sosiale nettverk som en følge av Putnams studier (Lorentzen 2004).

Visjonen om det sivile samfunn innenfor retningen til Putnam viser til et konfliktfritt og individorientert organisasjonssamfunn, som dannes gjennom deltakelse i ikke politiske aktiviteter som Røde Kors.

Den økende konkurranse mellom de ulike frivillige organisasjonene er naturligvis et resultat av at alle ønsker samme sak, flere medlemmer, mer penger og mer oppmerksomhet. Flere faktorer kan være med på å forklare hvorfor organisasjonssamfunnet ser ut slik det gjør. Sentralisering, differensiering og spesialisering har medført at flere organisasjoner har merket en nedgang i antall medlemmer. Samtidig viser andre organisasjoner til økt vekst på grunn av profesjonalisering av virksomheten, som for eksempel idretten. Bruken av spesialister med høy utdanning er blitt mer vanlig. Eksempelvis brukes sykepleiere i selvhjelpsgrupper og økonomer i organisasjoners administrasjon. Hele det sivile samfunn har fått et tettere samarbeid med offentlig forvaltning og gjør det dermed lettere å dele forståelsen for de problemer som kan oppstå, slik at de kan samarbeide om å løse dem (Heitmann & Selle 1999).

Nedenfor finner vi en oversikt over det som Wollebæk mfl. (2008) anser som de fire viktigste retningene innenfor moderne demokratiteori. Figuren viser en inndeling av frivillige organisasjoners rolle i sivilsamfunnet, og hvilke funksjoner de ulike kan fylle i dag og i fremtiden. Hvilken rolle de frivillige organisasjonene har som demokratiske sosialiseringssagenter er en del av frivillighetsforskningen. Figuren viser hvilken betydning organisasjonen har for den sosiale funksjonen og på hvilken måte de kan påvirke samfunnet og demokratiet.

Figur 3: Fire perspektiver på frivillige organisasjoners rolle i sivilsamfunnet

	Medlemsrettet	Samfunnsrettet
<i>Konfliktorientert</i>	(2) <i>Interesseorganisasjon</i> Frivillig organisering som interessekamp (pluralisme, korporatisme) Eksempler: Fagforeninger, organisasjoner for syke og funksjonshemmede	(3) <i>Kritisk organisasjon</i> Frivillig organisering som politisk sfære (folkebevegelsestradisjon, sosiale bevegelser, deliberativt demokrati) Eksempler: Avholdsbevegelsen, miljøbevegelsen og politiske partier
<i>Konsensusorientert</i>	(1) <i>Serviceorganisasjon</i> Frivillig organisering som sosial møteplass (sosial kapital) Eksempler: Sangkor, idrettslag, kooperativer	(4) <i>Kommunitær organisasjon</i> Frivillig organisering som lokalt basert fellesskap (kommunitarismen) Eksempler: Bygdelag, Røde Kors, ungdomslag

(Wollebæk m.fl. 2008:13)

Rute 1 betegnes som *serviceorganisasjoner* og kjennetegnes som en sosialiseringsarena der selve aktiviteten er i fokus, og der organisasjonen er konsensus- og medlemsrettet. Slike organisasjoner er ikke konfliktrelaterte ettersom deres formål primært er å være individorienterte sosialiseringsarenaer som tilbyr ulike tjenester. Dette betyr at sosial kapital kan dannes slik Putnam sikter til, og organisasjoner som faller innenfor dette perspektivet viktigste oppgave er å sosialisere deltakerne inn i verdier som tillit, gjensidighet og engasjement. Idrettslag er eksempel på en slik organisasjon. Selve aktiviteten preger samholdet og de sosiale nettverkene som inngår i organisasjonen. Slike typer organisasjoner spiller en sentral rolle i sosialiseringen av barn og unge. Som skikket sosialiseringsarena fremstår også deres evne til å danne sosial kapital. *Serviceorganisasjoner* skaper sosiale nettverk og møteplasser for individer som ellers ikke hadde kommet i kontakt med hverandre

---

(ibid). I Norge har den denne typen av frivillige organisasjoner opplevd størst vekst, i både i antall medlemmer og lokalforeninger. Ifølge Putnams perspektiv på sosial kapital vil slike organisasjoner bidra til å styrke samfunnets sosiale kapital.

I rute 2 plasseres alle *interesseorganisasjoner*. Her er det sentrale å fremme individers interesse mot den politiske arenaen for å påvirke beslutninger og å få gjennom tiltak som fremmer medlemmenes interesser. Slike organisasjoner arbeider medlemsrettet og konfliktorientert. Det vektlegges å formidle borgernes interesser til det offentlige. Disse organisasjonene er konfliktrettet fordi det er deres metode å fremme sine medlemmers sak på. Eksempel er fagforeninger som LO, eller organisasjoner for syke - som for eksempel Kreftforeningen (ibid:15).

Rute 1 og 2 er medlemsrettet og har derfor fokus på individers rettigheter og interesser, i motsetning til rute 3 og 4 som er samfunnsrettet. Forskjellen er organisasjonenes målsetting og hvilken metode de bruker for å komme dit.

Rute 3 betegnes som *kritiske organisasjoner*. Disse organisasjonene er både samfunnsrettet og konfliktrettet, og forsøker å påvirke, endre eller bevare interesser som gagnar fellesskapet. Politiske partier havner under dette perspektivet og er et tydelig eksempel på at sivilsamfunnet i seg selv er en politisk arena. Slike organisasjoner er preget av motsetninger som ønsker å tilrettelegge for sin oppfatning av hva et godt samfunn er. Organisasjonene vil prøve å påvirke konflikten på hver sin måte. Miljøbevegelser som Bellona er et annet eksempel på slike *kritiske organisasjoner* som kjemper for fellesskapets beste (ibid).

Røde Kors plasseres innenfor det *kommunitaristiske* perspektivet, som er rute 4. Slike organisasjoner kjennetegnes ved at de fokuserer på kollektivet fremfor individet, og er organisert på lokalnivå. De arbeider både samfunnsrettet og konsensusrettet. Gjennom ulike typer av tilbud og aktiviteter bidrar Røde Kors og andre slike organisasjoner til samfunnets beste. De arbeider mot å bygge opp gode lokalsamfunn, løse sosiale problemer og bidra til en følelse av tilhørighet. Dette kan sammenlignes med det sosialpedagogiske perspektivet fordi det begrunner samme sak. Røde Kors,

og andre *kommunitære organisasjoner*, arbeider med de sosiale problemene som alle samfunn har, som for eksempel kriminalitet, integrering og ensomhet. Dette gjøres ved å legge til rette for tjenester som staten ikke klarer å tilby, som for eksempel Besøktjenesten til Røde Kors, som fremmer sosialisering av ensomme i samfunnet. Perspektivet er ikke medlemsrettet eller individfokusert, men resultatet av det arbeidet Røde Kors gjør er med på å skape et bedre liv for enkeltindivider. De tjenester og aktiviteter som tilbys er åpne for alle og bidrar til at sivilsamfunnet er individtilpasset og inkluderende for alle som vil gjøre en innsats, uavhengig hvilken type organisasjon det er (Wollebæk m.fl. 2008:13-16).

Slike organisasjoner er basert på lokale fellesskap der tilhørighet og tillit er grunnleggende kvaliteter. Slike *kommunitære organisasjoner* har ingen egeninteresse av sitt arbeid, men har som hovedmål drive behovsrettet samfunnsarbeid. Røde Kors' aktiviteter er grunnlagt på samfunnets behov for sosiale tjenester som styrker individers forhold til samfunnet.

Røde Kors anses å ha flere ulike funksjoner samtidig og det er derfor problematisk å plassere dem kun innenfor ett av de fire perspektivene. Vi kan derfor drøfte på hvilken måte Røde Kors kan plasseres innenfor andre perspektiver i tillegg til det figuren viser. Ettersom de ikke utelukkende arbeider samfunnsrettet, men har en mengde ulike aktiviteter som både er individ og samfunnsrettet. Dette gjør dem til en organisasjon som kan bidra på flere ulike felt i det sivile samfunn. Beroende på hvilken del av den frivillige virksomheten til Røde Kors vi fokuserer på, er det mulig å plassere Røde Kors også innenfor *serviceorganisasjoner*. Ifølge Wollebæk m.fl. er serviceorganisasjonenes oppgave å skape frivillig organisering som tilrettelegger for dannelsen av sosial kapital (2008). Jeg mener at en et av Røde Kors' sentrale formål som frivillig organisasjon er å hjelpe individer til sosial interaksjon og integrering. Dette kommer til uttrykk i deres brede utvalg av aktiviteter innenfor omsorg og hjelpearbeid. Et av Røde Kors hovedmål og kjerneområdet for de neste tre årene er å skape sosiale møteplasser som bidrar til sosial kontakt, og dermed generere sosial

---

kapital (Norges Røde Kors' Hovedprogram 2008b). De bidrar indirekte til sosialpedagogikkens mål om å skape kontakt mellom individer og samfunnet.

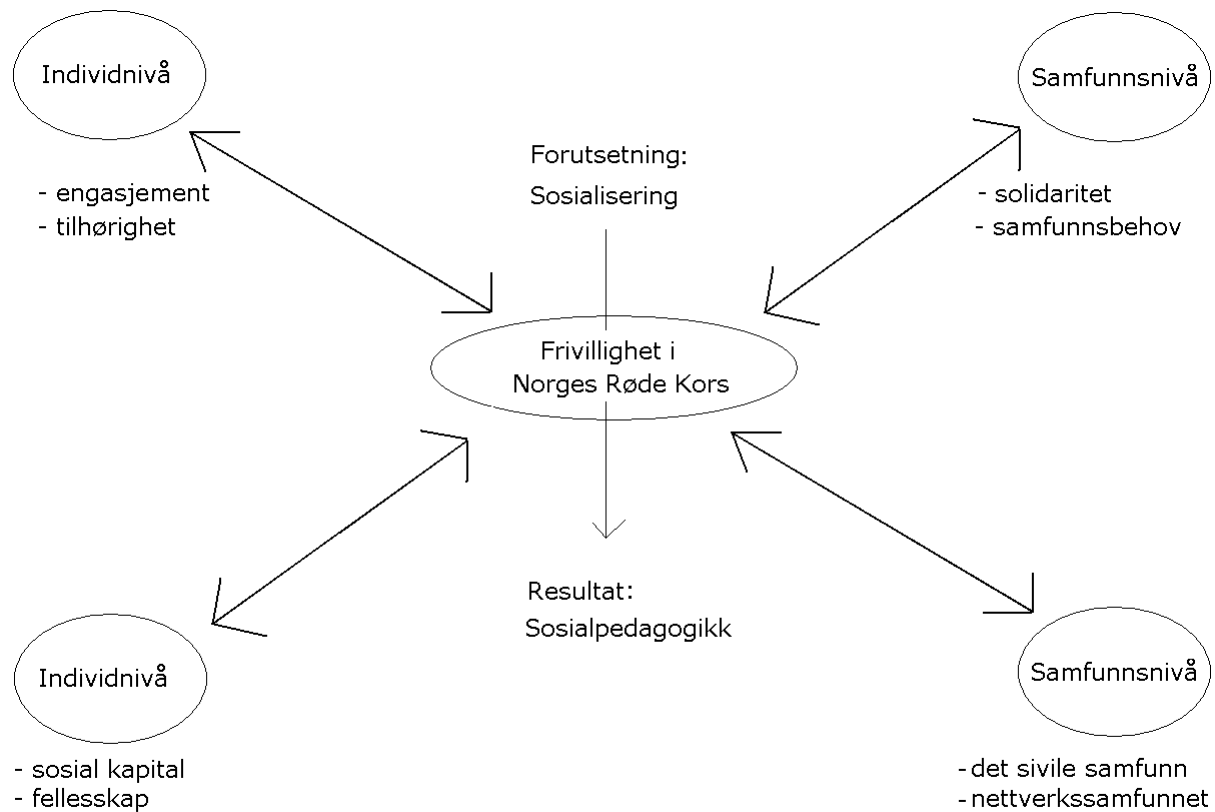
Wollebæk m.fl. (2008) har valgt å plassere Røde Kors innenfor det konsensus- og samfunnsrettede perspektivet der jeg anser at de overser mye av Røde Kors rolle som sosial møteplass på individnivå. Deres evne til å tilrettelegge for dannelse av sosial kapital forsvinner når de kun ses som en *kommunitær organisasjon*. Røde Kors prinsippet om humanitet handler om å forebygge og lindre menneskelig nød og lidelse, samt sikre respekten for enkeltmennesket. Dette kommer ikke til uttrykk hvis Røde Kors bare skal betegnes som en *kommunitær organisasjon* som vektlegger samfunnsrettede aktiviteter. Organisasjonens rolle i det sivile samfunn er derfor både medlemsrettet og samfunnsrettet. Vi kan på grunnlag av disse drøftingene konkludere med at Røde Kors' virksomhet og formål kan plasseres i ulike deler av figuren.

Deltakelse i det sivile samfunn kan gi både individuelle og kollektive goder, der den sosiale kapitalen skapes gjennom nettverk og blir en del av det sosiale liv.

Frivillighetsarbeid handler om å være del av en organisasjon som også blir en del av ens sosiale liv (Wollebæk m.fl. 2000).

6.4 Forutsetning og resultat av frivillighet

Figur 4. Forutsetning og resultat av frivillighet i Norges Røde Kors.

Slik figuren viser er sosialisering er en forutsetning for frivillighet og for nettverksbygging. På individnivå kan individers ønske om engasjement og tilhørighet være en forutsetning for frivillig innsats. Individer som velger å melde seg som frivillig har først og fremst et ønske om å hjelpe andre medmennesker, som også forutsetter at de vil kunne skape en tilhørighet til den organisasjonen de velger å gjøre en innsats for. Deres engasjement bidrar til at Røde Kors kan opprettholde sine frivillige aktiviteter. Ettersom Norges Røde Kors opplever en økning i antall frivillige tyder dette på at individer ønsker å delta i samfunnet.

Forutsetningene for dannelse av frivillighet på samfunnsnivå ligger i samfunnets mulighet til å skape solidaritet. Solidaritet handler om samfunnets evne til å

---

tilrettelegge for samhørighet, samhold og fellesskap mellom individene i samfunnet. Det må finnes et samfunnsbehov for at frivillig innsats kan forekomme. Røde Kors har opparbeidet en god kontakt med lokale myndigheter for å kunne kartlegge udekkede behov hos mennesker eller grupper i sårbare livssituasjoner. Med disse forutsetningene kan Norges Røde Kors drive en attraktiv og inkluderende frivillighet som skaper sosiale møteplasser.

Resultatet av frivillighet i Norges Røde Kors er den måten organisasjonen sammenbinder individet og samfunnet og derfor utgjør en sosialpedagogisk ressurs. Sosialpedagogikk handler om å forstå individet og samfunnets forhold til hverandre. Det blir derfor hensiktsmessig å forklare hva frivillig innsats i Røde Kors kan resultere i, både på individ og samfunnsnivå.

På individnivå kan frivillig innsats bidra til sosial kapital og fellesskap. Individer utvikler sin sosiale kapital gjennom deltakelse i frivillige nettverk og blir dermed en del av et fellesskap. Røde Kors legger til rette for at sosial kapital kan dannes og utgjør derfor en sosialpedagogisk ressurs fordi de sammenfører individet og samfunnet. Fellesskapsdannelsen er viktig både for de som gjør en frivillig innsats og for dem som mottar hjelp fra Røde Kors' frivillige. Den økende individualiseringen i samfunnet gir Røde Kors en unik rolle og oppgave som sosialiseringsarena. Økningen i antall frivillige i Norges Røde Kors viser at deres aktiviteter legger til rette for både forutsetningene og resultatet av frivillig innsats.

Utviklingen av det sivile samfunn og nettverkssamfunnet kan være resultat av frivillighet på samfunnsnivå. Med dette menes de ressurser og utbytte samfunnet får av en sterk frivillig sektor. Frivillige organisasjoners rolle i det sivile samfunn varierer etter hvilke formål organisasjonen har med den frivillige virksomheten. Norges Røde Kors har en tydelig og sterk rolle i det sivile samfunn fordi de utfører frivillige aktiviteter med flere ulike formål. De retter virksomheten etter både individer og samfunnets behov. Utviklingen av nettverkssamfunnet viser til utfordringene Røde Kors står ovenfor i fremtiden.

Det vil være hensiktsmessig å videreføre denne drøftingen til hvilken rolle de frivillige nettverkene har i dagens komplekse samfunn. Nettverk er en sentral del av Røde Kors og en av komponentene som må ivaretas for at sosial kapital skal dannes.

7. Frivillighet i et fremtidsperspektiv

I foregående kapitel ble forholdet mellom individ og samfunn analysert i et sosialpedagogisk perspektiv, med fokus forutsetninger og resultater av frivillighet. I dette kapitlet drøftes det hvordan vi kan se betydningen av frivillige nettverk i et fremtidsperspektiv. Det sivile samfunnets fornyelse og økende posisjon i dagens komplekse samfunn er sentralt. Videre drøftes utviklingen av nettverkssamfunnet og på hvilken måte dette kan påvirke den frivillige virksomheten. Jeg drøfter nettverkssamfunnets positive og negative virkninger på frivillige sosiale nettverk.

7.1 Nettverkssamfunn

Ved å studere nettverkene i organisasjoner kan vi si noe om de uformelle strukturene og dermed avdekke mye av organisasjonens indre kjerne, når det gjelder kommunikasjon, samarbeid, innflytelse, og konflikter. Dermed kan vi også studere hvordan frivillige nettverk i en organisasjon som Røde Kors fungerer. Organisasjoner og nettverk blir i dag knyttet sammen både i en faglig og en folkelig forståelse. Nettverk utgjør uformelle og formelle deler av en organisasjon og av samfunnet. De uformelle relasjonene viser seg å være av stor betydning fordi en kan dra nytte av nettverket også utenfor organisasjonen (Castells 2000).

Ordet nettverk brukes i dag i mange ulike sammenhenger i samfunnet. Som for eksempel i politikken, i forbindelse med makt og demokratiutredning samt i forhold til dannelse av frivillige nettverk. Frivillige sosiale nettverk kan ses som en viktig bidragsyter til sosial interaksjon og integrering i samfunnet. I forhold til dannelse av sosial kapital utgjør nettverk en betydningsfull del. Ifølge Putnam kan nettverk ha en *brobyggende* eller *avgrensende* funksjon. Fordi frivillige nettverk anses å være *brobyggende* nettverk skapes det sosiale kontakter mellom individer som ellers ikke

ville ha kommet i kontakt med hverandre. Deltakelse i frivillige nettverk bidrar til å høyne frivilliges sosiale kapital og regnes derfor som en sosialpedagogisk ressurs.

Sosiale nettverk kan ha både en positiv og negativ funksjon for samfunnet og individer. Det finnes nettverk som ikke er ønsket eller akseptert i samfunnet, som for eksempel kriminelle nettverk. Slike nettverk kan også fremvise delvis høy sosial kapital, men får ikke samme type oppmerksomhet ettersom formålet og resultatet ikke fremmer individets positive rolle i samfunnet.

Begrepet nettverk brukes ofte fordi det er lett forståelig og lett å kjenne seg igjen i, men også fordi nettverk er en viktig del av livene våre og fordi de som inngår i dem kan bety noe for oss. De aller fleste i dagens samfunn er del av en eller flere typer nettverk (Bø & Schiefloe 2007:36).

Det er viktig å kartlegge områder der sosialpedagogisk arbeid forekommer. Forskning på barnehager, skolen, lokalmiljøer og i organisasjonsarbeid brukes for å avdekke isolering, mobbing samt sosiale likheter og forskjeller. Disse observasjonene kan dermed brukes til å forebygge og finne løsninger på problemene som har til hensikt å styrke nettverkene og de sosiale relasjonene. Fokuset ligger på å forstå hvordan de frivillige sosiale nettverkene brukes som en ressurs og hvordan det genererer sosial kapital (Bø & Schiefloe 2007:28).

Uttrykket nettverksanalyser kom først til Norge på 1970 tallet, på den tiden var det begrenset i bruk. Nettverksbegrepet ble først brukt i sosialantropologien og så senere i sosiologi og sosialt arbeid. Det tok kort tid før flere retninger ble interessert i denne nye tenkningen. I sosialpedagogisk arbeid ble nettverkstenkningen tatt i bruk for å forstå sosiale relasjoners betydning for læring, sosialisering og identitetsutvikling. Derfor brukes dette begrepet for å få en forståelse og dypere innsikt i hvordan frivillighet skaper nettverk i Røde Kors og binder sammen individet og samfunnet på en unik måte (Bø & Schiefloe 2007).

Nettverkssamfunn har etter hvert blitt et begrep som beskriver samfunnsutviklingen. Fremveksten av informasjons og kommunikasjonsteknologi viser at en økende del av

---

aktivitetene i samfunnet nå forekommer innenfor teknologiske rammer. De frivillige sosiale nettverkene slik det beskrives tidligere i oppgaven utgjør de individuelle aktørene, koblingene mellom personlige relasjoner og en fellesskapsaktivitet. Forståelsen av nettverkssamfunn utvider denne oppfatningen og gjelder også for andre typer av sosiale strukturer. Frivillige sosiale nettverk utgjør en del av nettverksamfunnet i tillegg til de teknologisk baserte nettverkene. Disse har måttet tilegne seg andre former for organisering på grunn av den teknologiske utviklingen. Utviklingen av teknologien gjør nettverk mer fleksible og tilpasningsdyktige og kan dermed lettere tilpasse seg samfunnets endringer (Castells 2000).

Mange av samfunnets grunnleggende funksjoner er i dag organisert og strukturert i ulike typer av nettverk. Nettverkssamfunnet preges av en annen form for sosial organisering der informasjonsutveksling foregår gjennom både sosiale nettverk og et massemediesamfunn (ibid). Nettverkssamfunnet forandrer også begrensningene i forhold til tid og sted. Informasjonsutvekslingen behøver ikke finne sted ansikt til ansikt, men mennesker kan koordinere og samarbeide om en aktivitet uansett hvor de måtte befinne seg.

Nyere sosiale teorier hevder at komplekse moderne samfunn nå er inne i en overgangsfase. Fra å være hierarkisk styrt på statsnivå og nedover, foregår det nå en overgang til mer horisontale styringsformer. Nettverkssamfunnet brukes ofte som en forklaring på disse endringene. Organisasjoner benytter seg i økende grad av en nettverksbasert form for organisering. Det anses at nettverk er den mest effektive formen, fordi nettverkens fleksibilitet og utviklingen av kommunikasjonsteknologi fører til at man kan mestre begrensningene ved tradisjonelle sosiale nettverk. Disse nye nettverksformene kan påvirke individers deltakelse i samfunnet og i frivillige organisasjoner (Enjolras 2008).

For å kunne skille mellom de ulike nettverksformene: teknologisk baserte nettverk og frivillige sosiale nettverk, i nettverkssamfunnet har jeg valgt å betegne de teknologiskbaserte for nettverksteknokrati. Med det menes de typer av nettverk som kan dannes uten sosial interaksjon, som for eksempel Facebook.

Nettverkssamfunnet kan trolig påvirke frivillige organisasjoner på flere ulike måter. Utviklingen av nettverkssamfunnet medfører både nye muligheter, men også nye problemer og utfordringer. En følge av dette kan være hvordan frivillige organisasjoner bruker mulighetene i teknologien for å nå sine formål og for å effektivisere frivilligheten. For det første vil det kunne påvirke den frivillige innsatsens former for mobilisering og koordinering. Røde Kors kan bruke nye teknologier for å øke produktiviteten gjennom blant annet nettbaserte pengeinnsamlinger og verving av medlemmer via Internett. Røde Kors kan også benytte Internett til andre oppgaver som administrasjon av ulike arrangementer og aktiviteter, til undersøkelse som kan kartlegge deres virksomhet samt rekruttering av frivillige og frivillig innsats. Dette åpner opp for nye muligheter og en mer effektiv form for organisering. Det kan medføre at Røde Kors kan bli mer tilgjengelig og mer synlig.

Når det gjelder fellesskapsbygging er nettsidene til Røde Kors er nytt verktøy. I løpet av 2009 vil alle medlemmer og frivillige i Norges Røde Kors få tilbud om tilgang til deres nettbaserte Portal. Portalen er Norges Røde Kors interne nettbaserte arbeidsverktøy. Hovedpoenget med å gi medlemmer og frivillige tilgang er å effektivisere administrative oppgaver, samt legge til rette for nettverksbygging og gi tilgang på informasjon fra organisasjonen. I tillegg vil de frivillige få muligheten til å drive virtuelle frivillige aktiviteter som gjelder informasjonsutbytte, rådgiving, oppfølging og markedsføring (Enjolras 2008).

Vi kan anta at denne formen for fellesskapsbygging vil kunne bidra til å forsterke medlemmenes og frivilliges tilknytning og lojalitet til organisasjonen. Ved bruken av den nettbaserte Portalen vil organisasjonen overføre makt, informasjon og innflytelse til sine medlemmer og frivillige. Det vil også gi dem muligheten til å skape kontakter med andre deler av organisasjonen. Frivillige vil kunne knytte kjennskap til andre frivillige som driver med samme aktiviteter, men et annet sted i landet, og dermed dra nytte av hverandres erfaringer.

Frivillige nettverk der sosial interaksjon står sentralt vil muligens miste noe av sin verdi ettersom nettverksteknokratiet vil dominere. Formålet om at frivillig innsats skal skape sosiale møteplasser der en møtes ansikt til ansikt, kan erstattes av teknokratiske nettverksformer som kan overskygge dette. Røde Kors ønsker selvfølgelig å kunne opprettholde sine aktiviteter som fremmer sosial interaksjon og integrering. For det andre vil vi kunne sette spørsmålstegn ved hvordan sosiale nettverk kan forenes med organisasjonsdemokratiets grunnleggende prinsipper og samarbeidsformer. Til tross for denne utviklingen er det ikke trolig at frivillige sosiale nettverk basert på sosial interaksjon vil kunne forsvinne. Jeg tror heller disse kan få en tydeligere verdi fordi det skaper en motsetning til nettverksteknokratiets krav om effektivisering. Røde Kors aktiviteter som Besøktjenesten og Flyktningguide vil kunne få en enda viktigere rolle i fremtiden fordi de vektlegger betydningen av det sosiale samspillet mellom individer. Den økende individualiseringen og utviklingen av nettverksteknokratiet henger sammen. Nettverksteknokratier fører til en økende form for sosial mobilitet som frivillige organisasjoner og Røde Kors kan dra nytte av.

Utviklingen av nettverksteknokratiet kan også føre til økende motsetninger og dilemmaer i forhold til spenningen mellom individ og samfunn. Individets behov for sosial interaksjon og lokal tilhørighet kan påvirkes av denne utviklingen. Nytteverdien av frivillige sosiale nettverk kan minskes og nettverksteknokratiets sosiale konsekvenser blir tydelige. En sentral problemstilling vil være om utviklingen av ulike nettverksformer i nettverkssamfunnet vil bidra til sosial isolasjon eller sosial kapital? Svaret på dette spørsmålet vil trolig være at det fører til begge deler. Og hvilken effekt vil det ha på en frivillig organisasjon som Røde Kors?

På den ene siden kan vi trolig hevde at sivil og fellesskapsbasert deltakelse kan brytes ned, både på grunn av den økende individualiseringen og utviklingen av nettverksteknokratiet. Dermed kan dette igjen påvirke sosial kapital. På den andre siden kan vi si at utviklingen gjør det lettere å mobilisere individer til kollektive handlinger gjennom bruken av Internett. Den teknologiske utviklingen fremmer kollektiv handling gjennom å effektivisere kommunikasjonsnettverk. Fordi

teknologien gir tilgang og åpner opp for flere typer nettverk vil Røde Kors kunne tilrettelegge for en mer effektiv frivillig organisering. En mer effektiv form for organisering vil påvirke frivilliges muligheter til selvorganisering samt at det vil kunne forbedre samarbeidsmulighetene innad og utad i organisasjonen.

Det er sentralt å drøfte nettverksteknokratiets begrensninger, men også på hvilken måte det fører til nye og andre muligheter i dagens komplekse samfunn. På hvilken måte dette vil påvirke frivillig deltakelse og endringsprosesser i samfunnet er vesentlig å drøfte.

7.2 Den komplekse utviklingen

Utviklingen av det moderne komplekse samfunn samt den økende individualiseringen har forskjellige effekter på individ og samfunnsnivå. For å kunne drøfte hvordan denne utviklingen påvirker både de sosiale frivillige nettverkene og de teknokratiske i nettverkssamfunnet er det viktig å trekke inn sosialpedagogikken, for å forstå samspillet mellom individ og samfunn.

I dagens samfunn kan vi holde kontakt, kommunisere og opprettholde nettverk via Internett. Noe som trolig fører til at det medmenneskelige møtet ikke alltid er nødvendig. Internett føre derimot til et interaktivt møte mellom mennesker og utvikler nettverksteknokratiet. Vi lever i en tid der effektivitet er viktig, så vi velger raske og enkle løsningene. Forholdet mellom individ og samfunn preges av utviklingen av ny teknologi som påvirker sosialiseringen, sosial kapital og deltakelse i fellesskap på en positiv og negativ måte.

For enkeltindividet medfører for eksempel bruken av Internett til å kunne opprettholde og utvikle sine sosiale kontakter og personlige nettverk. Nye muligheter utvikles kontinuerlig. Facebook er et godt eksempel på et nettsted der individer kan utvikle og utvide sine personlige virtuelle nettverk. Ettersom nettverksdannelse inngår

---

i begrepet sosial kapital er det interessant å drøfte på hvilken måte nettverksteknologi påvirker individets sosiale kapital. Kan vi si at også nettbaserte nettverk er med på å høye ens sosiale kapital? I henhold til den forståelsen av begrepet som har blitt presentert i oppgaven inngår ikke nettbaserte nettverk i dannelsen av sosial kapital. Denne typen av nettverksbygging utelukker muligheten til sosial interaksjon og mister derfor en vesentlig del av begrepets formål. Nettverksteknologiet kan derfor bidra til å svekke både frivillige organisasjoners og individers muligheter til å danne sosial kapital.

Norges Røde Kors bidrar til å opprettholde den nære sosiale kontakten mellom individer og bidrar til å opprettholde mange små og store nettverk i samfunnet. Det er det som gjør denne organisasjonen så unik og egenartet. Røde Kors har evnen til opprettholde og utvikle mange ulike sosiale frivillige nettverk som dekker flere ulike behov på individ og samfunnsnivå.

Mennesker i dagens komplekse samfunn velger for eksempel å skrive en e-post, eller ta en telefon, fremfor å møtes. Det er mange eksempler på praktiske gjøremål i hverdagen der vi kan unngå medmenneskelig kontakt. Utviklingen av teknologien, spesielt Internett, er en forklarende faktor. Hvis individer ønsker å isolere seg fra samfunnet, kan Internett erstatte sosial interaksjon. Man kan chatte, bestille mat, lese avisen, se på tv, spille spill - kort sagt man kan gjøre nesten alt gjennom Internett. Internett innebærer en ny form for desentralisering og kontroll, samtidig som man ikke blir stedsbundet gjennom denne bruken.

Utvikling av nettverk har også ekspandert gjennom Internett fordi det ikke setter noen begrensninger for hva en kan si, eller hvor mange menneskene som inngår i nettverkene, eller hvor i verden man skal "møtes". Hvem som helst kan starte et nettverk på Internett med alle tenkelige interesser og formål.

Debatten rundt Internetts virkning og rolle i dagens samfunn handler som oftest om hvorvidt Internett har bidratt til å redusere menneskelig relasjoner og det fysiske møtet mellom individer. En annen dimensjon er hvorvidt Internett svekker det sosiale

fellesskapet samt den frivillige deltakelsen i frivillige organisasjoner.

Samfunnsutviklingen kan medføre en nedgang i sosial tillit og en reduksjon av sosial kontakt, og dermed svekke individenes og samfunnets sosiale kapital. Denne debatten har selvfølgelig en annen side, nemlig at Internett hjelper mennesker til å opprettholde kontakt og utvikle nye og flere sosiale nettverk som øker det sosiale fellesskapet. Her blir det igjen viktig å skille mellom sosiale frivillige nettverk og nettverksteknologi fordi bruken av Internett har forskjellige effekter på de ulike nettverkene. Internett kan svekke de sosiale frivillige nettverkene ettersom nettverksteknologiet kan overta.

De langsiktige effektene av nettverksteknologiet er det for tidlig å si noe om, men derfor er det viktig å kunne diskutere formålet og bruken for å bedre vår forståelse av samfunnsendringene. Overgang til nettverkssamfunnet vil bidra til både nye muligheter og begrensninger for frivillige organisasjoner og for Røde Kors. Deres rolle og funksjon i samfunnet kan bli endret i fremtiden. Hvordan vil utviklingen av nettverkssamfunnet og det komplekse moderne samfunn påvirke Røde Kors' sosiale funksjon samt deres evne til å danne sosial kapital? Nettverkssamfunnets sosiale effekter på frivillige organisering kan være både positive og negative. Det kan hjelpe til å strukturere og mobilisere frivilligheten, men den kan også bidra til å fjerne sosiale relasjoner og minske sosial integrasjon (Enjolras 2008).

---

8. Avslutning

Med bakgrunn i oppgavens problemstilling: *På hvilken måte frivillighet i Røde Kors er sosialpedagogikk?*, har jeg analysert hvordan Røde Kors fungerer som en velegnet sosialiseringsarena som bidrar til å danne sosial kapital samt bidra til utvikling av nettverkssamfunnet.

Røde Kors fungerer som et bindeledd mellom individ og samfunn, der frivillighet danner sosial kapital, og organisasjonen utgjør derfor en meget viktig samfunnsrolle. Motsetningen er at individer søker fellesskap og frivillighet fordi det er en motsetning til det individualiserte samfunnet. Det står i kontrast til utviklingen av det komplekse samfunn der individualiseringen dominerer og fremmer differensieringen i dagens moderne samfunn. Det enkle samfunn, slik Hoëm beskriver det, var preget av tilgjengelige sosiale nettverk. Behovet for å oppsøke sosiale møteplasser var ikke nødvendig ettersom samfunnsstrukturen var tilrettelagt slik den var.

I dagens komplekse samfunn må vi selv oppsøke nettverk fordi strukturen ikke tilrettelegger for sosial omgang. Frivillighet kan ses som en motsetning til dagens individualiserte samfunn samt utviklingen av nettverksteknokratiet.

Nettverkssamfunnets utfordringer blir å kunne styrke sosiale frivillige nettverk, også i forhold til bruken av Internett. Røde Kors må kunne imøtekomme individers og samfunnets behov for forandring, og utnytte de begrensninger og muligheter denne forandringen medbringer.

Hvor sterkt står de frivillige organisasjonene i dagens samfunn? Vil utviklingen av nettverkssamfunnet svekke eller styrke Røde Kors? Røde Kors utsettes for nye utfordringer i forhold til at det nære lokalsamfunnet er blitt svekket. Jeg anser at det sivile samfunn vil kunne få en enda sterkere rolle og vil få en enda tydeligere egenverdi.

Den frivillige organiseringen vil måtte forandre seg ettersom nettverkssamfunnet utvikler seg slik den gjør i dag. Vil Røde Kors kunne miste den grunnleggende tanken

om at frivillig innsats har som formål å hjelpe og skape sosiale møteplasser som fremmer sosial interaksjon og integrering? Svaret er forhåpentligvis nei.

Vi kan med denne oppgaven konkludere med at frivillig innsats virker sosial integrerende samt at det vedlikeholder og utvikler sosiale nettverk. Gjennom frivillig innsats vil individet og samfunnet styrke sin sosiale kapital. Sosial kapital er et nyttig verktøy for å analysere samfunnsutviklingen og de frivillige organisasjoners sin rolle i det moderne samfunnet. Forskning på sosial kapital er et voksende forskningsfelt og et felles begrepsapparat er på vei til å vokse frem.

Hvordan sosial kapital kan fremme integrering i samfunnet er en meget aktuell problemstilling. Hvordan dannes sosial kapital i minoritetsgrupper og hvordan kan frivillighet være en god integreringsarena er sentrale spørsmål i forhold til denne problematikken. Sosial kapital- tilnærmingen bidrar til å etablere et felles samarbeid med forskere fra flere ulike disipliner og dermed skape nye muligheter for å utvikle viktige spørsmål om velferdssamfunnets utvikling og fremtid.

Det virtuelle senteret for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor vil være en betydelig og etterlengtet ressurs for frivillighetsforskningen. Institutt for samfunnsforskning og Rokkan-senteret i Bergen vil kunne bidra til en økende database og dekke flere av frivillighetsforskningens uforskede områder. Dette kommer til å være et betydningsfullt bidrag til å øke bevisstheten og kunnskapen om frivillig organisasjoner og frivillig innsats.

Ved å kartlegge dette område kan det hjelpe oss i få en større forståelse for på hvilken måte vi kan møte de utfordringer som ligger foran oss, og hvordan vi kan være bedre forberedt på vanskeligere tider, som finanskrisen. Røde Kors er også i stort behov av å kartlegge flere av deres funksjoner og prosesser. Hvilke effekter samfunnsutviklingen samt utviklingen av nettverkssamfunnet vil ha de på deres frivillige organisering i fremtiden er et sentralt forskningsspørsmål.

I en tid som kjennetegnes av endring og nyskaping vil det kreves en annen form for organisering av den menneskelige tilværelsen (Hoëm 2001). Fellesskapsdannelsen og

ønske om å få være delaktig i samfunnet, slik vi så under valgkampen til Barack Obama, gir håp om at også den frivillige innsatsen i samfunnet vil kunne øke også i fremtiden. Individets og samfunnets behov for fellesskap og solidaritet i en tid preget av effektivisering og differensiering vil komme til å være betydningsfullt. Samfunnets muligheter til forandring og økende samarbeid mellom ulike nettverk vil prege fremtiden.

9. Kildeliste

Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (1994): *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund Studentlitteratur.

Beck, C.W. (1995): *Det organiserte vanvidd: et kritisk blick på barns og ungdoms oppvekst i 90-årene*. Oplandske bokforlag.

Berger, P.L. & Luckmann, T. (2003): *Den samfunnsskapte virkelighet*. Fagbokforlaget. Oslo.

Bourdieu, P. (1986): "The forms of capital". I: Richardson, J.G. *Handbook for theory and research of the sociology of education*. New York: Greenwood Press.

Bourdieu, P. (2005): *Distinksjonen*. Bokklubben. Oslo.

Bø, I. & Helle, L. (2002): *Pedagogisk ordbok. Praktisk oppslagsverk i pedagogikk, psykologi og sosiologi*. Universitetsforlaget. Oslo.

Bø, I. & Schiefloe, P.M. (2007): *Sosiale landskap og sosial kapital. Innføring i nettverkstekning*. Universitetsforlaget. Oslo.

Catells, M. (2000): *The Rise of the Network Society*. Blackwell Publishers. Oxford.

Coleman, J. (1990): *Foundations of social theory*. Cambridge: MA, Harvard University Press.

Dunant, H. (1999): *Minner fra Solferino*. Opprinnelig fra 1859. Norges Røde Kors. Humanist forlaget. Oslo.

Enjolras, B. (2008): *Nettverksamfunn og frivillig organisering. En kunnskapsstatus*. Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2008:10. Oslo.

Frønes, I. (1994): *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrenes betydning*. 3.utgave (2006). Gyldendal akademisk.

-
- Fyrand, L. (2005): *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. 2.utgave. Universitetsforlaget. Oslo.
- Giske, T. (2008): Statsråd for kultur- og kirkedepartementet. Innledning på seminar for Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Seminar 22.10.2008. Norges Røde Kors. Oslo
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1996): *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo.
- Hansen, T. & Tjerbo, T. (2003): *Politisk engasjement, borgerroller og sosial kapital. Makt og demokratiutredningen 1998-2003*. Rapportserien nr.62 mai 2003. Oslo Unipub forlag.
- Hegedahl, P. & Rosenmeier, S.L. (red.) (2007): *Social kapital. Som teori og praksis*. Forlaget Samfundslitteratur.
- Heitmann, J. H. & Selle, P. (1999): *Frivillige organisasjoner. Fornyelse, vekst og utvikling*. Høyskoleforlaget. Kristiansand.
- Hernes, G. (2007): *Med på laget: om New Public Management og sosial kapital i den norske modellen*. Del av FAFO rapport:09.2007. Oslo.
- Hoëm, A. (1978): *Sosialisering. En teoretisk og empirisk modellutvikling*. Gyldendal Akademisk.
- Hoëm, A. (2001): *Fata morgana? I: Samfunnsrettet pedagogikk- Nå*. Beck, C. & Hoëm, A. (red). Oplandske Bokforlag.
- Institutt for samfunnsforskning (ISF) (2008). På seminaret 22.10.2008. Introduksjon av Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Norges Røde Kors. Oslo.
- Johannessen, A., Tufte P.A. & Kristoffersen, L. (2005): *Introduksjon til samfunnsvitenskaplig metode*. Abtrakt forlag.

Korsvold, T. & Volckmar, N. (2004): *Velfredspolitikken i skole og barnehage. En reorientering* i (red) Aasen, P: Foros, P.B & Kjøl, P.B. Pedagogikk og politikk. Festskrift for Alfred Oftedal Telhaug i anledning 70 års dagen 25.september 2004. Oslo: Cappelens forlag.

Lesser; E.L. (2000): *Leveraging Social Capital in Organizations*. I: Lesser, E.T. (red) (2000): *Knowledge and Social Capital. Foundations and applications*. Boston: Butterworth & Heinmann.

Lorentzen, H. (2004): *Fellesskapets fundament. Sivilsamfunnet og individualismen*. Pax Forlag. Oslo.

Lorentzen, H. (2007): *Visjoner og virkelighet. Røde Kors: samfunnsanalyse 2007*. Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2008:6. Oslo.

Madsen, B. (2006): *Sosial Pedagogikk. Integrering og inkludering i det moderne samfunnet*. Universitetsforlaget. Oslo.

Mathiesen, R. (1999): *Sosialpedagogisk perspektiv*. Sokrates AS. Hamar.

Matheisen, R. (2008): *Sosialpedagogisk perspektiv på individ og fellesskap*. Universitetsforlaget. Oslo.

Mead, G.H. (1974): *Mind, Self & Society*. University of Chicago Press. Chicago.

Norges forskningsråd (2005): *Sosial kapital*. Innstilling fra utredningsutvalg oppnevnt av Norges forskningsråd. Oslo.

Norges Røde Kors (2001): *Frivillighet i endring – ett skritt videre*. (FRIE) Diskusjonshefte: De humanitære aktivitetene, organisasjonskulturen og strukturen. Norges Røde Kors 2001.

Norges Røde Kors (2006): *Distriktskontorenes rapporterte fordeling av offentlige inntekter*. Økonomiavdelingen ved Norges Røde Kors. Oslo. 30.03.2009

Norges Røde Kors' Hovedprogram (2008a): Landsmøteperioden 2008-2011. Vedtatt av Landsmøtet 5.oktober 2008.

Norges Røde Kors' Hovedprogram (2008b): Fra ord til handling. En veiviser til Hovedprogram 2008-2011. Norges Røde Kors.

Norges Røde Kors (2009a): Antall medlemmer i tidsperioden 1997 til 2007. Organisasjonsavdelingen ved Norges Røde Kors. Oslo. 1.4.2009.

Norges Røde Kors (2009b): Antall frivillige i tidsperioden 2006 til 2008. Organisasjonsavdelingen ved Norges Røde Kors. Oslo. 20.04.2009.

Norges Røde Kors (2009c): Informasjon fra organisasjonsavdelingen ved Norges Røde Kors. Oslo. 1.4.2009.

Pictet, J. (1979): *Røde Kors prinsippene*. Kommentar av Jean Pictet. Røde Kors.

Putnam, R. (1993): *Making democracy work. Civic traditions in modern Italy*. Princeton, N.J. Princeton University Press.

Putnam, R.(2000): *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Senter for forskning på sivil samfunn og frivillig sektor (2009): Virtuet forskningscenter, et samarbeid mellom ISF og Rokkan senteret.

<http://sivilsamfunn.no/Info>

Sivesind, K.H. (2007): *Frivillig sektor i Norge 1997-2004. Frivillig arbeid, sysselsetting og økonomi*. Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2007:10. Oslo.

Sivesind, K.H. (2009): *Flykter fra Røde Kors*. www.sivilsamfunn.no
<http://sivilsamfunn.no/Info/I-mediene/Flykter-fra-Roede-Kors>

Statlig melding nr 39. (2007). *Frivillighet for alle*. Det Kongelige Kultur og kirke departement.

Strømsnes, K. (2003): *Folkets makt. Medborgerskap, demokrati, deltakelse*. Makt og demokratiutredningen 1998-2003. Gyldendal Norsk Forlag.

Ulstein, K. (1998): *Organisasjon og ledelse i frivillig arbeid*. Universitetsforlaget. Oslo.

Wollebæk, D. (2000): *The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector. Project 4. Participation in Voluntary Associations and the Formation of Social capital*. Los- senteret rapport 0006. Bergen 2000.

Wollebæk, D. Selle, P & Lorentzen, H. (2000): *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Fagbokforlaget. Bergen.

Wollebæk, D & Selle, P. (2002): *Det nye organisasjonssamfunnet*. Demokrati i omforming. Fagbokforlaget. Bergen.

Wollebæk, D & Selle, P. (2004): Hvorfor studere sosial kapital i Norge? Notat til Norges forskningsråd. I: *Sosial Kapital*. Innstilling fra utredningsutvalget oppnevnt av Norges forskningsråd (2005).

Wollebæk, D. Selle, P. & Strømsnes, K. (2008): *Endringsprosesser i norsk frivillighet. En kunnskapsoversikt*. Rapport til kultur og kirke departementet i forbindelse med kunnskapsoppsummering knyttet til frivillighetsarbeid. Rokkansenteret rapport 6:2008. Universitetsforskning i Bergen.

Ziehe, Thomas. (2005): Post-aftraditionalisering. Unges ændrede generationsforhold i dag. I: Tom Ritchie (red.): *Relationer i skolen. Perspektiv på liv og læring*. Billesø & Baltzer.

Østerberg, D. (1983): *Emile Durkheims samfunnslære*. Pax Forlag. Oslo.

Nettkilder

Institutt for samfunnsforskning. www.isf.no

Den Internasjonale Røde Kors komiteen www.icrc.org

Det Internasjonale forbundet av Røde Kors og Røde Halvmåne foreninger
www.ifrc.org

ICRCs nettsider 1.9.2008.

<http://icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/html/components-movement>

IFRCs nettsider 1.9.2008. http://www.ifrc.org/who/history.asp?navid=03_09

http://www.ifrc.org/who/movement.asp?navid=03_08

Røde Kors www.rodekors.no

Røde Kors' nettsider 1.9.2008.

http://rodekors.no/Om_Rode_Kors/Rode_Kors_historie/

Røde Kors' nettsider 1.9.2008.

http://rodekors.no/Om_Rode_Kors/Rode_Kors_internasjonalt/

Røde Kors' nettsider 10.11.2008.

<http://rodekors.no/Sok/?quicksearchquery=medlem+i+Norges+R%c3%b8de+Kors>

Røde Kors' nettsider 1.2.2009.

http://rodekors.no/Om_Rode_Kors/Organisasjon/distriktsradet/

http://rodekors.no/Om_Rode_Kors/Organisasjon/Distriktsrade_for_Hjelpekorprs/

Røde Kors' nettsider 15.2.2009. http://rodekors.no/Vart_arbeid/

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. www.sivilsamfunn.no